

ΒΙΚΤΩΡ ΟΥΓΚΩ
ΣΚΙΤΣΟ ΒΟΔΙΝ

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Β'
15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1902

ΒΙΚΤΩΡ ΟΥΓΚΩ

Εἰς αἶὼν συμπληροῦται σήμερον ἀφ' ἧς ἐγεν-
νήθη ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ, καὶ τὸ ἄστρον
του, τὸ ὁποῖον ἐμεσουράνησεν ἐπὶ μίαν πεν-
τηκονταετίαν εἰς τὸν φιλολογικὸν ὄριζοντα τῆς
Γαλλίας, μέγα διὰ τὸν οὐρανὸν δλοκλήρου
τοῦ κόσμου, ὡς ἔάν οὐδέποτε ἔσβυσε, χύνει
πάντοτε ὠραῖον καὶ γλυκὸ καὶ ἰσχυρὸν τὸ
φῶς του.

Ὁ θάνατος τοῦ ποιητοῦ, ὁ ἐπελθὼν πρὸ
δεκαεπτὰ ἐτῶν, οὐδὲν ἀφήρσεν ἀπὸ τῆν
αἴγλην τοῦ ἔργου του, τὸ ὁποῖον θὰ ἀπομένῃ
μνηματώδες καὶ βαρυσήμαντον.

Καὶ ἂν ὁ ὀρισμὸς τοῦ Ποιητοῦ, ὑπὸ τοῦ
Κάρλαϊλ, εἶνε ὁ ἀκριβέστερος καὶ ὁ μᾶλλον με-
λετημένος ὀρισμὸς, ὁ Οὐγκώ εἶνε ποιητὴς ἀ-
ναμφισβήτητος, ποιητὴς ἀληθινός, μέγας ποιη-
τῆς. «Ὁ ἄνθρωπος—λέγει ὁ Κάρλαϊλ— ὅστις
ἔχει ἀνεπτυγμένον ἐντὸς αὐτοῦ τὸ ἔμφυτον
ποιητικὸν στοιχεῖον τόσον, ὥστε ν' ἀποβῇ τοῦτο
μῖαν ἡμέραν ἀξιοπαρατήρητον, θὰ ὀνομασθῇ
ποιητῆς ἀπὸ τοὺς ὁμοίους του».

Δὲν γνωρίζομεν πολλοὺς ποιητάς, εἰς τοὺς
ὁποίους ὁ ὀρισμὸς αὐτὸς τοῦ μεγάλου Ἄγ-
γλου νὰ δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ καλλίτερον.
Ἐκ τῶν συγχρόνων τοῦ Οὐγκώ, μόνον ὁ Γκαίτε,

πρὸ παντὸς αὐτός, ὁ Σίλλερ, ὁ Βύρων, δὲν ἀφί-
νονν οὐδὲ γραμμὴν διάκενον τοῦ πλήρους αὐτοῦ
ὀρισμοῦ. Ἐν τῷ ἔργῳ του, δύναται τις νὰ εἴπῃ,
συγκεντροῦται δλοκλήρος ἡ Γαλλία τῆς παρελ-
θούσης ἑκατονταετίας, καὶ ἀπορρέει συγχρόνως
ἐκεῖθεν ἡ νεωτέρα τεχνοτροπία, τὴν ὁποίαν αὐτὸς
πρῶτος ἠύρυνε, αὐτὸς πρῶτος ἀπήλλαξε ἀπὸ
τὰ δεσμὰ τῶν καθιερωμένων τύπων, ρυθμῶν
καὶ μέτρων ἀδιαταράκτων εἰς τὴν μονοτονίαν
των, καὶ εἰς τὴν στερεοτυπίαν αὐτῶν ἀλυγί-
στων. Καὶ διὰ νὰ ἐπανελθῶμεν εἰς τὸν περι-
φημον ποιητικὸν ὀρισμὸν, ἐν τῷ ἔργῳ του,
τὸ ἔμφυτον ποιητικὸν στοιχεῖον ἀπέβῃ τό-
σον ἀξιοπαρατήρητον, ὥστε νὰ ἀνήκῃ εἰς αὐ-
τὸν ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἢ κοινῇ ἀναγνώρισις
ὑπὸ τῶν ὁμοίων του.

Ἄν ὁ φιλόσοφος τῶν «Ἀθλίων» καὶ τῶν
«Ἐργατῶν τῆς Θαλάσσης» καὶ τῆς «Πανα-
γίας τῶν Παρισίων», δὲν εἶνε Γκαίτε, βεβαίως,
οὐδὲ Βύρων, οὐδὲ Σίλλερ ἴσως ὁ ποιητῆς τῶν
Θούλων τῶν Αἰώνων καὶ τῶν Φθινοπωρι-
νῶν φύλλων καὶ τοῦ Ἐργάνῃ, δυνάμεθα ὁμοῦς
ἀσφαλῶς νὰ εἴπωμεν ὅτι οὐδενὸς ἄλλον τῶν
συγχρόνων του εἶνε κατώτερος.

Τὸ ἀνοικτὸν μυστικὸν τοῦ Γκαίτε, τὸ εἶδεν

ὁ ποιητής, τὸ ἀθέατον αὐτὸ μυστικόν, τὸ ἀναζητούμενον ἀπὸ ὅλους, τὸ ὑπάρχον ἀνοικτὸν δι' ὅλους καὶ τὸ βλεπόμενον ἀπὸ τόσον ὀλίγους, αὐτὸ τὸ θεῖον μυστικόν, τὸ εὐρισκόμενον εἰς ὅλους τοὺς τόπους καὶ ὅλους τοὺς χρόνους, καὶ τὸ ὁποῖον ὁ Κάρολι ἀνόμασεν *Ἀλήθειαν*.

Πάν τὸ ἐπιστητὸν ἐν τῇ τέχνῃ, τὸ ἔφασεν ἡ χεὶρ τοῦ ποιητοῦ, ἐδῶ ἀποκαλύπτουσα, ἐκεῖ ἀφίνουσα νὰ διαφαίνεται κάτι, παρέχει νὰ μαντεύεται· ἐδῶ ἐκάλυψε μίαν γωνίαν μετ' ἀνθῆ, ἐκεῖ ἔδρεψεν ἀνθῆ, παρέχει ἐποδοπάτησεν ἀκάνθας, ἐξέβαλε τριβόλους, ἐξυγείανε, διέπλασε, διεσκεύασε, ἐτεχνούργησε κάτι ὀλόκληρωτικόν, σχεδὸν τέλειον.

Ὡς λυρικός ποιητής εἶνε, ἀναμφισβητήτως, εἰς τῶν μεγαλειτέρων, ὡς μυθιστοριογράφος ἐπίσης, ὡς δραματικός, ὡς πεζογράφος, ὡς φιλόσοφος, αὐτὸς ὅστις εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἐφαίνετο γνωρίζων ὀλίγα, ἀλλὰ διαισθανόμενος πολλὰ.

Δὲν εἶνε ἀνάγκη κανεὶς νὰ εἶνε Οὐγκολάτρης, διὰ νὰ εἶνε ἀνεπιφύλακτος ἐκτιμητής τῆς μεγάλης του τέχνης. Οἱ φανατικοὶ ἐχθροὶ του, οἱ ἀπαρητηαὶ τοῦ μεγαλείου του, οὐδὲν θὰ ἀφαιρέσουν ποτὲ ἀπὸ τὸν κολοσσὸν τῶν ἔργων του, δι' ὅσους τοῦλάχιστον τὸν μελετοῦν φρονίμως καὶ τὸν κρίνουν ἀπαθῶς.

Ὁ Swinburne, ὁ ἔξοχος ἄγγλος ποιητής, — ἅς τὸ εἴπωμεν εὐλαχρινῶς — ὁ θανμαστῆς αὐτὸς καὶ λάτρης του, δὲν εἶνε ἐκεῖνος βέβαια ὅστις θὰ μᾶς δώσῃ τὴν πλέον ἀκριβοδικαίαν ἰδέαν περὶ τοῦ Οὐγκώ, ὁ Swinburne, ὅστις τὸν παραδέχεται περισσότερο τοῦ ἡλίου ἀκτινίδωτον, ἀλλ' οὔτε ὁ Bigé βέβαια θὰ ἐπιδράσῃ οὐσιαστικῶς ἐπὶ μίαν ἀδέκαστον κρίσιν, ὁ Bigé, ὁ πολεμῶν ἐναντίον του μετ' ὁ τὸν ἀλαλαγμὸν μαχομένων ἀγρίων.

**

Ὁ Henri de Regnier, διὰ νὰ ἀφήσῃ κανεὶς χίλια ἄλλα ὀνόματα κατὰ μέρος, συνδεόμενα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦτον σοβαρῶς μετ' ὁ ἔργον τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, εἰς τῶν καλλιτέρων ποιητῶν τῆς συγχρόνου Γαλλίας, εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῶν Figures et Caractères αὐτοῦ, περικλείει εἰς ὀλίγας σφῆρας καὶ δικαίας σελίδας, ἀνάλυσιν ἢ μᾶλλον ἐπισκόπησιν τῶν ἔργων τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ, καὶ πρᾶττει τοῦτο μετ' ἡ μίαν ἐδουνηθισίαν ἀσυνήθη δι' ὁμοίας περιστάσεις, καὶ μετ' ἡν λεπτότητα καλλιτέχνου ἀληθοῦς, ἐμβαδύναντος

εἰς τὸν ποιητὴν εἶπερ τις καὶ ἄλλος.

Ἀρχίζων νὰ τὸ διέρχεται ἀπὸ τὰς πρώτας αὐτοῦ γραμμὰς, ἐκεῖνας αἰτίνες ἀπετέλεσαν ἀργότερα τὴν περιήρημον *Ἀλληλογραφίαν* του, δὲν ἀφίνει οὐδεμίαν ἐκδήλωσιν τοῦ ποιητοῦ ἀπαρητηρητον, φθάνει δὲ μέχρι τῆς τελευταίας λέξεως, τῆς λέξεως ἐκείνης τὴν ὁποῖαν ὁ μέγας γέρον ἐχάραξε δυσανάγνωστον, μετ' ἡ χεὶρα ἀσταθῆ καὶ ἐξησθημένην πλέον.

Καταντῆ νὰ πιστεύῃ κανεὶς — γράφει ὁ Henri de Regnier — ἀναγινώσκων τὴν ἰδιωτικὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ ποιητοῦ, ὅτι ἡ ἐπιμημόσυνος αὐτῆς τελετῆ, νὰ ὀνομάσωμεν οὕτω τὴν μετὰ θάνατον ἐκδοσιν τῶν ἀπομνημονευμάτων ἐνδὸς συγγραφέως, καθίσταται ἀναπόφευκτος διὰ μίαν δόξαν, ἣτις οὕτω πολλὰκις πολλὰ ἔχει νὰ κερδίσῃ, χωρὶς νὰ χάσῃ τίποτε ποτὲ.

Ὁ Φλωμπέρ μᾶς ἐδίδαξε μετ' ἡ τί κόπον γράφονται τοιοῦτου εἴδους ἀριστουργήματα, ὁ ἐργασθεὶς ἐπὶ τριακονταετίαν διὰ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ τὸν θαυμάζωμεν. Ὁ Βαλζάκ ἐπίσης, ὅστις μᾶς εἰσάγει εἰς τὰ μυστήρια τῶν ἐπιστολῶν του, μυστήρια μυθιστορικῶν ἐρώτων, εἰς τὰς ὁποίας μανθάνομεν τὰς ἀνησυχίας τοῦ πνεύματός του. Ἡ Γεωργία Σάνδ, ἣτις μᾶς ἀνοίγει τὴν καρδίαν της καὶ μᾶς ἀποκαλύπτει τὰ αἰσθήματά της. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὐρίσκειται κανεὶς εἰς τὴν πηγὴν τῶν σκέψεων τῶν συγγραφέων αὐτῶν, εἰς μίαν πηγὴν καθαράν καὶ ἀδολον καὶ διανγῆ, ἀπερίτεχνον πολλὰκις καὶ κάποτε ἐντελῶς φυσικῆν.

Τοῦτ' αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς *Ἀλληλογραφίας* τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ, οἰκογενειακῆς ἀλληλογραφίας καὶ ἐντελῶς οἰκείας, ἐπιστολῶν διαμειφθεισῶν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν συγγενῶν του, τῶν φίλων του, μερικῶν διὰ τοὺς ὁποίους ἐνδιεφέρετο, τοὺς ὁποίους ἐδίδασκε διὰ τῶν συμβουλῶν του καὶ ἐφώτιζε διὰ τῶν ἀνταγχειῶν τοῦ μεγάλου του πνεύματος.

Καὶ εἶνε αἱ ἐπιστολαὶ αὐταί, πρότυπα ὕψους, γεμᾶται ἀπὸ αἰσθημα, ἀπὸ ἀλήθειαν, ἀπὸ ἀγάπην, σοφίαν, χρυσαῖ ἐπιστολαί, ἀξίαι νὰ μελετῶνται πάντοτε καὶ νὰ θαυμάζωνται.

Εἶνε ἀληθές ὅτι εἰς τὰ τοιοῦτον εἶδους χειρόγραφα, κάποιος ὑπολογισμὸς ὑστεροφημίας δὲν εἶνε πάντοτε ξένος, ἀποκαλυπτόμενος εἰς πλείους ὁμοίας ἐργασίας, ἀλλ' εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῆς *Ἀλληλογραφίας* τοῦ Οὐγκώ, τοιοῦτο σχέδιον δὲν διαφαίνεται τὸ παράπαν. Εἶνε ἀπλαῖ ἐπιστολαὶ καὶ ἀνεπιτήδευτοι,

— εἰς τὸ κέντρον τοῦ παντός ὡς εἰς μουσικὸς ἀντίπαλος.

**

ἀνθρώπου πρὸς ἀνθρώπους, υἱοῦ πρὸς πατέρα, φίλου πρὸς φίλον, χαριτωμένοι, ἀβίαστοι, παθητικαί, μελαγχολικαί, δακρύβροκτοι πολλὰκις, νοσταλγικαί μέχρι σπαραγμοῦ. Γνωρίζει ἐπακριβῶς τί θέλει νὰ εἴπῃ εἰς αὐτάς, καὶ τὸ λέγει χωρὶς νὰ προσθέτῃ τίποτε περισσότερον.

**

Ἐπειτα καὶ εἰς τὰς ἐπιστολάς αὐτάς ὅπως καὶ εἰς τὸ ὅλον τοῦ ἔργου, ἰδιαίτατα τὸ ποιητικόν, κατέχει τὴν σπανίαν κλεῖδα τῆς μουσικῆς τῶν λέξεων. τῆς ζωῆς τῶν λέξεων, νὰ εἴπωμεν οὕτω, αὐτοῦ τοῦ μυστικοῦ, τὸ ὁποῖον ἐμφυγῶνει τὰς σελίδας καὶ τονίζει ἐπάνω των τὴν ἀρμονίαν τῶν ἀθανάτων ἤχων.

Ἐνώσεις καὶ χρωματισμοὶ καὶ ἀποχρώσεις καὶ σκιάσεις, συνδυασμοὶ καὶ εἰκόνες καὶ σχήματα, καθιστοῦν τὸ ὕψος τοῦ μοναδικῶν καὶ ἀπαράμιλλον, δροσερὸν ὡς τὸ ἄρωμα καὶ μεθυστικὸν ὡς τὸ νέκταρ.

Δι' αὐτὸν αἱ λέξεις δὲν εἶνε ποσῶς σημεῖα. Αἱ εἰκόνες χαράσσονται δι' αὐτῶν καὶ δὲν ὑπονοοῦνται.

Εἶνε μέγας τοῦ στίχου καὶ καμμία μαγανεία ποιητικῆ δὲν φθάνει τὴν τέχνην του.

Τὸν ρομαντισμὸν, ὅστις δὲν ἦτο ἐφεύρεσις του, ἀλλ' ὅστις προσηγήθη αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν, τὸν ἐσφυρηλάτησεν εἰς τὸν πολῦτιμον αὐτὸν τοῦ ὕψους τοῦ ἁριμονα, καὶ τὸν ἀνέδειξε λαμπρὸν καὶ πάνδοξον.

Τὸ ἰδιαίτερον αὐτὸ χάρισμα του ἄλλως, ἀπὸ βιβλίου εἰς βιβλίον ἀναδείκνυται τελειότερον, μηδέποτε ὑπολειπόμενον, πάντοτε ἐνδυναμούμενον, πάντοτε καινούργες, πάντοτε ἀκμαῖον.

Εἰς οὐδένα ἄλλον παρουσιάζεται τόσον ἐξαιρετός ἀφθονία τεχνουργίας. Ὁ πλοῦτος τῶν εἰκόνων του μετρεῖται μετ' ἡ τὰ στοιχεῖα τῶν λέξεων του.

Ἐξ ἑτέρου εἶνε ἀληθές, κάτι ὀφείλει εἰς τοὺς συγχρόνους του, ἀλλὰ τοῦτο δὲν τὸ χρησιμοποιοῖ ποσῶς διὰ τὴν σταδιοδρομίαν του ὡς σημεῖον ἀπλῆς ἀναχωρήσεως δύναται νὰ θεωρηθῆ.

Ἀποδίδει πᾶν ὅτι δανείζεται μετ' ἡ γενναιοδωρίαν ἀσυνειδήτων καὶ μοναδικῆν. Ποῖος γνωρίζει ἂν ὁ Μωῦσης τοῦ Alfred de Vigny δὲν τοῦ ἐνεπνεύσε τὸν Θρόνον τῶν Αἰώνων; Ἄλλὰ τί τοῦτο; Τὰ πάντα ἀφωμοίωσεν ὁ ἐγκέφαλος ἐκεῖνος, διὰ νὰ τὰ ἀναγεννήσῃ μετ' ἡ ἕνα θεῖον φύσημα.

Εὐρίσκειται — ὡς λέγει ὁ ἴδιος περὶ ἑαυτοῦ,

Ἐπὶ εἰκοσιπέντε ἔτη ἔζησε τὴν ὠραιότεραν ζωὴν, τὴν ὁποῖαν δύναται μόνον νὰ φαντασθῆ ποιητής.

Κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα, ἀναπτύσσεται μεθωδικῶς. Ἐκάστη ἡμέρα εἶνε διὰ τὸν ποιητὴν καὶ μία σκέψις, καὶ ἕν εὖρημα. Τὰ ἔργα του κατ' ἀρχὰς ἀναφαίνονται μετ' ἡ κάποιαν ἀτολμίαν, εἶνε πως ἀναποφάσιστα, νὰ εἴπωμεν οὕτω, ἀλλ' ἔξαφνα ἀναφαίνονται ραγδαῖα, θαρραλέα καὶ ἀξιωματικά.

Οἱ κώδωνες τοῦ Reims, οἱ σημάναντες τὴν βασιλείαν, χαίρετῶσι συγχρόνως καὶ τὰς Ballades καὶ τὰς Ὁδὰς αὐτοῦ. Ὁ Τουφεκισμὸς ὁ φιλελεύθερος τοῦ Ἰουλίου ἐπικροτεῖ τὸν *Ἐρνάνην*. Ἐκαστον βιβλίον του, δηλαδή, εἶνε μία στάσις ἢ μία νίκη. Ἡ δόξα τοῦ ποιητοῦ αὐξάνει ἀδιακόπως, μέσα εἰς τὰ μεγάλα πολιτικὰ γεγονότα τῆς πατρίδος του. Ἐγγίζει τὰ πάντα. Εὐρύνει τὰ περιορισμένα ὄρια τῆς μυθιστορίας ἢ τῆς τέχνης του, ἀνανεώνει τὸ θέατρον. Φθάνει οὕτω εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης. Αἱ τιμαὶ τὸν περιβάλλουν. Τὸ χρῆμα ἔρχεται πρὸς αὐτὸν ἀφθονον. Ἡ Ἀκαδημία, ὁ πρῶτος αὐτὸς ἱστορικός ἐχθρός του, ὑποκύπτει καὶ τὸν ἐκλέγει ἀθάνατον. Τονίζει τὸ ἐγκώμιον τοῦ Λεμερσιέ, ἐνδὸς ἀσπόνδου ἀπαρητητοῦ του. Γράφει τοὺς Burgraves. Οἱ γλύπται ἀπαθανατίζουν εἰς ὁμοιώματα τὴν μορφήν του. Ἡ Θεορβώδης καὶ ἀνήσυχος νεότης του εἰρηνοποιεῖται πλέον εἰς ἕνα ἔνδοξον θανμασμὸν. Εἶνε ὁ ἀδιαφιλονείκητος, ὁ ἀθάνατος, ὁ πλοῦσιος. Εἶνε ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ.

Ἄλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἰδιαίτερώς πρέπει νὰ σημειωθῆ διὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τοῦ βίου του, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπέδρασε μεγάλως ἐπὶ τῆς τέχνης του καὶ τοῦ μεγαλείου του, εἶνε ἡ λαϊκὴ ἐπανάστασις, ἡ ἐγκαταστήσασα τὴν Αὐτοκρατορίαν.

Λυσσώδης πολέμιος τοῦ Καισαρισμοῦ, ἠσθάνθη ἐντὸς τοῦ ἰσχυρὸν κλονισμὸν, ὅστις τοῦ ἀφύπνισε μίαν μυστηριώδη δύναμιν. Ἀντιταχθεὶς κατὰ τῆς καταστάσεως ἐκείνης τὴν ὁποῖαν ἐδημιούργησαν ἄνθρωποι φανατικοὶ καὶ ἔκφρονες, ἀπεμονώθη καὶ ἐξωρίσθη τῆς πατρίδος του. Ἀπὸ τότε, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἀσφαλῶς, χρονολογεῖται ἡ μεγάλη μεταμόρφωσις τοῦ ποιητοῦ.

Εἰς τὴν μοναξίαν τῆς Jersey, ὅπου ἔζησε

τὴν ζωὴν τῆς ἔξορας, αἱ κοινωνικαὶ σκέψεις, αἱ ἱστορικαί, αἱ φιλοσοφικαί, αἱ ἐκκλησιαστικαί, αἱ ἀδιάπλαστοι ἀκόμη καὶ συγκεχυμένα, διεπλάσθησαν ἐκφραστικῶς καὶ τελείως. Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ εἶνε διὰ τὸ ἔργον τοῦ ἢ πλέον καρποφόρος καὶ ἢ μᾶλλον θανμασία. Τῇ ἀληθείᾳ ἢ μικρὰ αὐτὴ ἀγγλικὴ νῆσος, τὴν ὁποίαν κεντρῶς ἀενάως ἢ θάλασσα πρέπει νὰ μένη δι' ἡμᾶς πάντοτε ἱερά.

Εἶνε τόσον συνδεδεμένη μὲ τὴν ζωὴν τοῦ ποιητοῦ, συνέτεινε τόσον διὰ νὰ παραχθῇ ὅλη ἐκείνη ἢ καινότροπος, ἢ ἀποκαλυπτικὴ ἔργασια, ἢ φανερώουσα ὁποῖους νέους κόσμους ἤνοιξεν εἰς τὸν διανοητικὸν τοῦ ὄριζοντα τὸ ἀτέρμον ὕψος διὰστημα τὸ ὁποῖον τὴν περιβρέχει.

Εἶνε αὐτὴ ἢ ὁλοία τοῦ ἔδειξεν ὥραϊαν τὴν ἀνοιξιν, τὸ φθινόπωρον μελαγχολικόν, τοὺς ἀστέρας λάμποντας, τὰς ὄρμας τῶν ἀνέμων, τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς καταιγίδος, τὴν λεπτότητα τῶν ἀνθέων, τὸ μυστήριον τέλος τῆς μεγάλης θαλάσσης.

Βεβαίως ὁ ποιητὴς ἐγνωρίζεν ἤδη ὅλα ταῦτα, ἀλλ' ἐκεῖ τὰ εἶδεν εἰς τὴν ἔνωσιν τῶν, εἰς τὴν ἀφθονίαν τῶν, τὰ ἐπλησίασε, τὰ προσοικειώθη, τὰ ἐμελέτησε. Ἐκεῖ ἠσθάνθη βαθύτερα τὴν φύσιν. Μία δευτέρα νεότης ἔλαμψεν ἐντὸς τοῦ καὶ τοῦ μετήγγισε τὴν ὁρμὴν τῆς ἰσχυρᾶς ὀριμότητος. Ἡ ζωὴ τοῦ ὅλη ἐποτίσθη τὸν ἀνεμον καὶ τὴν σιωπὴν καὶ ἀνεγεννήθη. Εἰς τὰς Contemplations, τοῦτο εἶνε ἀμέσως καταφανές.

Ὅτι εἰς αὐτὰς χρονολογεῖται πρὸ τῆς ἔξορας τοῦ ποιητοῦ, εἶνε ὥραϊον, ἀλλ' ὅτι ἐγράφη κατ' αὐτὴν εἶνε ἀκόμη ὥραιότερον. Ἡ σύνθεσις εἶνε πάντοτε ἢ αὐτὴ, ἀλλ' ἢ διατύπωσις εἶνε διάφορος. Ἡ ἔκφρασις εἶνε πλέον ἰσχυρὰ, πλέον στερεοποιημένη, ἢ δογματικότης πλέον ἀξιωματικὴ, ἢ ἀφθονία γενναϊότερα.

Ἡ τεχνουργία τῶν στίχων τοῦ, τὸ ἀραβούρημα αὐτὸ τὸ ἀριστουργηματικόν, γίνεται πλέον εὐκαμπτος, δένεται, λύεται, συστρέφεται γύρω εἰς τὴν ἰσχυρὸν φαντασίαν τοῦ, ἢ εἰς τὴν λεπτὴν τοῦ σοφίαν.

Ἐκ τῶν χειρογράφων τῶν βεβαιουμένων, ἐξ ἄλλου, τὸν ἀληθῆ συμφορμὸν, τὸν ὁποῖον μόλις ἄλλοῦ ὑποπτευόμεθα μόνον, καὶ ἄλλοῦ βλέπομεν καθαρώτερον εἰς τὸ ἔργον τοῦ. Αἱ Ἐποποιίαι π.χ. εἶνε συνδεδεμέναι ἀπὸ μέρη ἐντελῶς ἀνόμοια, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συμβαίνει καὶ εἰς ἄλλα ἔργα τοῦ, ἀλλ' ὅπου τὸ τοιοῦτο δὲν εἶνε τόσον ἀμέσως καταφανές. Ἐπιδέξιοι

συγκολλήσεις, ξένων πρὸς ἄλληλα μερῶν, ἄλλοῦ ἀποτελοῦν, ἐξ ἐναντίας, σύνολον εὐτυχὲς καὶ ὥραϊον. Παραδείγματα τῶν τελευταίων δύο παρατηρήσεων, ὁ *Θρόλος τῶν Αἰώνων* καὶ τὸ *Τέλος τοῦ Σατανᾶ*.

Ἡ εὐκολία τοῦ νὰ εὐρύνη τὰ ἔργα τοῦ, ἢ συρροὴ τῶν ιδεῶν ἢ τις ἀνέβλυζε πλήθουσα, καὶ ἢ τις ἐγένετο ἀφορμὴ ὅλης αὐτῆς τῆς συγχοῦσως, αἱ αἰφνίδιαι ἄλλοτε τεχνικαὶ ἀνάγκαι, αἱ μὴ προνοηθεῖσαι ἐξυπαρχῆς, ἀντισταθμίζονται πάντα ταῦτα πολλάκις ἀπὸ τὴν εὐκολίαν τοῦ νὰ τὰ οἰκονομῇ καὶ νὰ τὰ συγκρατῇ καὶ νὰ τὰ συντέμνη.

Παρατηρήσατε ἐπίσης τὰς μυθιστορίας τοῦ. Εἰς τοὺς *Ἀθλίους*, π.χ. μεταξὺ ἄλλων, τὰ δύο κηροπήγια, κλεμμένα ὑπὸ τοῦ Γιάννη Ἀγιάννη, δὲν φωτίζον, ὀλίγον κατόπιν, πρόσωπα πολυάριθμα καὶ ἀπροσδόκητα ἐντελῶς; Ταῦτα γεννῶνται μὲν μὲ τὰς ἀνάγκας τῆς διηγήσεως, ἀλλὰ γνωρίζει νὰ τὰ παρουσιάσῃ καταλλήλως, διὰ νὰ ἐκπροσωπεύσῃ δι' αὐτῶν τὰ ἀνθρώπινα ὄνειροπολήματα, παθητικὰ ἢ κοινωνικὰ, τὰ ἀναπόδραστα διὰ τὴν κεντρικὴν ιδεάν τοῦ. Ἐνα μέγα ἀπάνθισμα ἠθικῆς, φιλοσοφίας, ἱστορίας, σχηματίζεται ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν παρεμπιπτότων προσώπων.

Εἰς τοὺς *Ἐργάτας τῆς Θαλάσσης*, ἐπίσης, παρουσιάζεται ἕτερον παράδειγμα τοῦ τρόπου αὐτοῦ τῆς ἐπανέξεως, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν φορὰν τὰ πράγματα οἰκονομοῦνται θανμασίως. Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἔχει ἕνα ἀλλόκοτον μεγαλεῖον. Γύρω εἰς τὸν ἥρωά του, ὅστις ἀγαπᾷ, παλαίει καὶ ἀποθνήσκει ἐν μέσῳ περιπετειῶν καὶ βασάνων, ἐφευρεθειῶν οὕτως εἰπεῖν, ἐγείρεται ὅλη ἢ θάλασσα μὲ τὰ κύματά της, μὲ τὰ φυτὰ τῶν βυθῶν της, μὲ τοὺς ἀνέμους της, μὲ τὰς παλιουρίας της, ἢ μεγάλη θάλασσα. πρᾶγμα καταπληκτικὴ

**

Πεζογράφος ἢ ποιητὴς ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ, εἶνε πάντοτε ὁ ἴδιος.

Ἰσως θὰ ἠδύναντο καὶ ἄλλοι — ὁ Εὐγένιος Σὺν παραδείγματος χάριν — νὰ γράφουν, νὰ συνθέσουν μᾶλλον τοὺς *Ἀθλίους*, ἢ τοὺς *Ἐργάτας τῆς Θαλάσσης*, ἀλλὰ βέβαια οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν θὰ τοὺς ἔγραψεν ὅπως ἐκεῖνος. Οὐδεὶς θὰ τὸν προσήγγιζεν εἰς τὴν καλλονὴν τοῦ ὕψους. Πολλάκις, ὡς ἀνωτέρω λέγομεν, ἢ συνοχὴ δὲν συγκρατεῖται, καὶ ἢ φαντασία εἶνε ἀκράτητος καὶ δαιδαλώδης, καὶ αἱ

παρεμβάσεις εἶνε ἀλλεπάλληλοι, ἀλλ' εἶνε αὐταὶ θαυμάσιαι καὶ μοναδικαί, ὅπως τὸ *Βατερλώ* εἰς τοὺς *Ἀθλίους*, καὶ τὰ ἐνυάλια σπηλαία, εἰς τοὺς *Ἐργάτας τῆς Θαλάσσης*. Ὁ Οὐγκώ λάμπει μὲ ὅλην τὴν περιγραφικὴν δύναμιν, εἶνε υπεράνθρωπος εἰς τὴν διαχείρισιν ἐκείνην εἰκόνων καὶ λέξεων.

Βεβαίως ὁ τελευταῖος αἰὼν ἀριθμεῖ μεγάλους πεζογράφους, ὅπως ὁ Βαλζάκ καὶ ὁ Μισελέ, τελείους ὅπως ὁ Φλωμπέρ· ὁ Οὐγκώ ὅμως υπερέβηκε ὅλους μὲ τὸν ἀνεξάντητον πλοῦτον τῶν ἐκφράσεων τοῦ. Λέξεις τετριμμένα καὶ ἀσήμαντοι, γίνονται, ὡς διὰ μαγείας, εἰς τὰ ἔργα τοῦ πάγκαλοι καὶ θαμβωτικά. Κανεὶς δὲν περιέγραψεν ὡς αὐτὸς τὰ μεγάλα φαινόμενα τῆς φύσεως, τὴν θάλασσαν, τὸν αἴρα, τὰ σύννεφα. Ἡ φράσις τοῦ, συνήθως σύντομος, ἐκχειλίζει καὶ ἀπλώνεται.

Ἡ μία ἀκολουθεῖ τὴν ἄλλην εἰς πολλαπλασιασμὸν χειμαρρῶδη. Τὸ ὕφος τοῦ εἶνε ἀκατέργαστον ἀλλὰ καὶ λεπτεπίλεπτον συγχρόνως. Ὁ Οὐγκώ δὲν γνωρίζει σχεδὸν εἰς τὸν πέζον λόγον τὴν κλασικὴν φρασεολογίαν, ἣτις ἔχει τὴν ἀδιατάρακτον ἰσορροπίαν *φλωροζυγαρίας*. Ἄγνωστὸς τοὺς τρόπους οὔτινες ἰσοπεδῶνουν τὰς ἀνωμαλίας καὶ θεμελιώνουν ἕνα στερεοποιημένον ὕφος, ἀδιάρρηκτον. Ἡ κλασικὴ φρασεολογία ἀπαντᾷ εἰς τοὺς στίχους τοῦ μόνον, εἰς τοὺς στίχους, τῶν ὁποίων εἶνε ὁ μεγαλειότερος ἀριστοτέχνης.

Κληρονομήσας ἐμμέσως, διὰ τοῦ Chénier ἀπὸ τὸν Ρουσσώ, τὴν ἀναγέννησιν τοῦ γαλλικοῦ σίχου, ἀνέδειξεν αὐτὸν ὁποῖον τὸν ἀνέδειξε.

Ὅπως εἰς τὸ περίφημον ποίημά του ὁ Σάτωρος, ὁ ταπεινὸς τραγῶπος γίνεται Πάν, οὕτω καὶ εἰς τὸν Οὐγκώ, ὁ γλυκὺς αὐλὸς, ὅλον τὸν παρέλαβεν ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τοῦ ἐκείνους, γίνεται τεράστιον ὄργανον, τὸ ὁποῖον, νομίζει κανεὶς ὅτι σκορπᾷ τοὺς σκοπούς τοῦ εἰς ἕνα δάσος ἀντιλαλοῦν εὐήχως καὶ ἁρμονικῶς. Εἶνε, νὰ εἴπωμεν καλλίτερα, αὐτὸ τοῦτο τὸ ὄργανον, ἕνα δάσος, τὸ ὁποῖον τραγοῦδῃ μὲ τὰ φυλλώματά του, μὲ τοὺς ἀνέμους τοῦ, μὲ τὰς πηγὰς τοῦ, μὲ τὴν φωνὴν, τέλος, ἐνὸς θεοῦ.

Ὁ στίχος τοῦ Οὐγκώ εἶνε παγκόσμιος. Λεπτὸς καὶ ἐμφαντικὸς, ἀπλοῦς καὶ αἰνιγματώδης συγχρόνως, ἀκράτητος ὡς ποταμὸς, καὶ στιγμιαίως καθὼς ἢ ἀστραπὴ. Ὅλοι αἱ λέξεις εἶνε χρυσοδεμένα, καὶ αἱ ῥίμαι τοῦ, ἀπροσδό-

κητοὶ πολλάκις, εἶνε πάντοτε ἀκριβεῖς. Τὰ ποιήματα τοῦ πάντοτε φωτεινὰ εἰς τὴν ἀρχὴν, τελειώνουν πολλάκις ἐνδοιαστικῶς, ὡσάν νὰ χάνονται εἰς ἕν σκιάφως... Ὅπως τὸν Βάγνερ, οὕτω καὶ τὸν Οὐγκώ, ἢ φύσις τὸν ἐνεπότησε μὲ τὸ ἱερὸν πῦρ ὅλων τῶν ἤχων καὶ ὅλων τῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποίους ἢ μεγάλη τοῦ τέχνη ἐξωτεροῦκεν...

Ὁ Κάρλαϊλ, ὅστις ὀνομάζει τὴν ποιήσιν *μουσικὴν σκέψιν*, καὶ ὅστις παραδέχεται ποιητὴν, μόνον ἐκεῖνον ὅστις σκέπτεται *μουσικῶς*, ὅστις βλέπει *μουσικῶς*, ὁ Κάρλαϊλ ὅστις τὸν Σαίξπηρ καὶ τὸν Δάντην, ἀποκαλεῖ ἁγίους τῆς ποιήσεως, ἀχράντους, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἀρνεῖται μίαν θέσιν, μεγαλομάρτυρος τοῦλάχιστον, εἰς τὸν ποιητὴν τοῦ *Θρόλου τῶν Αἰώνων*.

Πάν ὅτι ζητεῖ ἀπὸ τὸν ποιητὴν ὁ μέγας ἀγγλὸς φιλόσοφος, ἐνυπάρχει εἰς τὸν μέγαν γέροντα, τὸν κοιμώμενον τώρα εἰς μίαν κρύπτην τοῦ Πανθέου, ἀντὶ νὰ ἀναπαύεται ἀνάμεσα θαλάσσης καὶ οὐρανοῦ, ὅπως τοῦ ἔπρεπε, τῆς θαλάσσης τὴν ὁποίαν τόσον ἔψαλε, καὶ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ὁποῖον ἠτένιζε μὲ τόσον ἐρευνητικὸν βλέμμα.

Εἶνε καὶ αὐτὸς ἀρκετὰ πλασμένος ἀπὸ τὸ *σύμπαρ*, ἀφοῦ κανεὶς ποιητὴς, κατὰ τὸν Κάρλαϊλ, δὲν εἶνε καθολοκληρίαν πλασμένος ἀπὸ αὐτὸ τὸ *πανίερον μουσικόν*, τοῦ ἰδίου φιλοσόφου, μᾶς τὸ ἀποκαλύπτει καὶ αὐτός, διότι τὸ γνωρίζει, διότι δὲν τὸ λησμονεῖ εἶνε καὶ αὐτὸς ἄξιος νὰ ψάλλῃ τὸν *Ἥρωα πολεμιστὴν*, διότι ὑπῆρξε τοιοῦτος εἶνε καὶ αὐτὸς ἰκανὸς ἴσως, νὰ κάμῃ τὸ κάθε τί, ἀφοῦ δὲν γνωρίζει κανένα μέγαν ἄνδρα ὁ συγγραφεὺς τοῦ *Sartor Resartus*, ποῦ νὰ μὴ ἠδύνατο νὰ πράξῃ τὰ πάντα.

**

Καὶ τώρα, κατόπιν ὅλων αὐτῶν, μία μνημοσύνη ἱερά μᾶς ἐπιβάλλει νὰ ὑπενθυμίσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν, ὅτι ὁ μέγας ποιητὴς τοῦ ὁποῖου ἢ ἑκατονταετηρὴς σήμερον διασαλπίζεται εἰς ὅλον τὸν κόσμον, εἶνε καὶ φιλέλλην μέγας. Ψάλλῃς τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν Ἀγῶνος, εἶνε ὁ Τυρταῖος ὁ ἀπαράμιλλος τῶν κατορθωμάτων ἰῶν πατέρων μας, καὶ ὁ ἀναθεματιστὴς, νὰ εἴπωμεν οὕτω, τῶν τυραννησάντων ἡμᾶς, πρὸς τὴν ἱστορικὴν ὁμότητα τῶν ὁποίων ἀντιτάσσεται ὁ ἀμείλικτος στίχος τοῦ.

ΠΡΟΣΠΕΡΟΣ Ο ΠΑΡΩΡΙΤΗΣ

ΤΡΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΤΟΥ ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΟΥΓΚΩ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΑ
Ο ΠΥΡΓΟΣ Τ' ΛΑΗ - ΠΑΣΑ

Τοῦ βράχου τις ἀκροπλαγίης, ποῦ ὀρθὲς λαμφοκοποῦνε,
Τὰ κυματάκια τὰ ἥσυχά, τί τάχα τις φιλοῦνε;
Δὲ βλέπουν σὸν καθρέφτη τους, ποῦ τὸν καταξεσχίζει
Τὸ θέμελό του, πῶς ψηλά τὸν κόσμο φοβερίζει
Πύργος βαρῦς, ποῦ τὰ λευκὰ περίγυρα μουράγια,
Στεφάνι, στυῖ μετώπου του φορεῖ τὰ μαῦρα πλάγια;

Τί κάνουν τάχα; Τί κρατοῦν τὴ μάνητά τους τώρα;
Ἔλα, ἀρματώσου θάλασσα, νὰ φτάσ' ἡ ἅγια ὥρα
Ποῦ οἱ ναῦτες θ' ἀνασάνουνε, δυστοχισμένοι ἀκόμα.
Κάμε τὸ βράχο τὸ σκληρὸ συντριμμάτα καὶ χῶμα,
Στὸ βράαδρό σου ρίξε τον τοῦ μακροῦ καὶ τοῦ πλάτου,
Καὶ πρώτα πρώτα γκρέμισε τὸν ἔρμον πύργο κάτω.

Πόσον καιρὸ θές, ὦ πιστὸ παιγνίδι τῆς θαλάσσης,
Κι' αὐτὸν καὶ τὴν περήφανη κορφή του νὰ χαλάσης;
Σὲ τέτοια ἀμαρτωλὴ φωλιά πέφτε μὲ ὀρμηὴ καὶ βία,
Σώριαζε πάντα ἄμμοις, νερὰ πρασινομένα, κρύα,
Μὴ λογαριάζης τὸν καιρὸ, θάλασσα αἰώνια· μπρός σου
Χρόνια καὶ χρόνια χάνονται σὰν τὸ λευκὸν ἀφρό σου...

Κατάπτε τον καὶ σκέπασ' τον μὲ τὰ γκρι κύματά σου.
Στὸ μέτωπό του ξέσπασε τὴ δίκαιη ὄργητά σου,
Κάμε τὰ φύκια πράσινοὺς τοὺς πλοκαμοὺς ν' ἀπλώσουν
Καὶ νὰ τὸν ζώσουν στέρεα καὶ νὰ τὸν σαβανώσουν,
Κι' ἀπὸ τὸ σκόρπιον πύργο του, ποῦ ἀγνώριστος θὰ γέριγῃ,
Τὸ κάθε κύμα σου ἄς περνᾷ κι' ἀπὸ μὴ πέτρα ἄς πέριγῃ.

Κε' δταν — ἀνάθεμά τονε! — πάη στυῖ πελάου τὰ βύθια,
Τὰ μάτια θὰ στεγνώσουνε, θ' ἀλαφρωθοῦν τὰ στήθια,
Κ' οἱ ταξειδιῶτες σιωπηλοὶ θ' ἀκοῦν — ἂν ἀντικρύξουν
Σὲ κάποιον ἀνεμοπρόβιλο, κούφια νερὰ ν' ἀχνίζουν —
Τὸ γέρο ναῦτη νὰ τοὺς λέγῃ, σίγῃς νύχτας τὴ φοβέρα:
Ἦταν ἐδὼ τ' Ἀλήπασα τὸ κάστιρο μὴν ἡμέρα.

ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΑΤΑ

VI

Ἀπόψε ὁ ἥλιος πλάγιασε στὰ πυκνονέφελά του,
Κι' αὔριον ἢ νεροποντὴ τὸ δειλινὸ, τὸ βράδυ,
Μεθαῦριο μέσ' σ' ἀχνόπλαγον ἢ χαραυγὴ ὡς πετράδι·
Μέρες καὶ νύχτες — βήματα τοῦ χρόνου ἐν' ἐδὼ κάτω!

Στῶν θαλασσῶν καὶ τῶν βουνῶν, διπλοθεμελιωμένων,
Τὰ πλάγια, ὁ δύσκολος καιρὸς καὶ τώρα θὰ περάσῃ,
Στοὺς ἀσημένιους ποταμούς, στὰ θλιβερὰ τὰ δάση,
Σὰν ἄγιο ἓνα ψιθύρισμα νεκρῶν ἀγαπημένων...

Μὰ πάλι πράσινα θὰ βγοῦν στὰ δάση φύλλα πλῆθος...
Τὰ πέλαγα καὶ τὰ βουνὰ γεράματα δὲν ἔχουν...
Στὰ ποταμάκια τῶν ἀγρῶν νερὰ καθάρια τρέχουν,
Νερὰ βουνίσια ποῦ κυλοῦν στῶν θαλασσῶν τὸ βῦθος...

Μὰ ἐγώ, ποῦ καθημερινὰ τρέμω σκυμμένος μπρός μου,
Περνᾷ κι' ὁ ἥλιος ὁ φαεινὸς δὲ μὲ θερμαίνει τώρα,
Κρύος σὲ λίγο θὰ διαβῶ μέσ' στὴ χαρμόσυνη ὥρα
Χωρὶς νὰ χάσῃ τίποτε ἡ ὥραία γιορτὴ τοῦ κόσμου!

CONTEMPLATIONS
BIBLIION ΠΕΜΠΤΟΝ

IV

Πέφτει ἀπ' τοῦ βράχου τὴν καρδιά σταλαματιά, σταλαματιά,
Στὴ φοβερὴ τὴ θάλασσα, τὸ γάργαρο νεράκι,
Κ' ἡ θάλασσα — λαχτάρισμα τοῦ ναῦτη καὶ φαρμάκι —
— Τί θές, τοῦ λέει, κλαψάρικο, καὶ σιάζεις ἐδὲ πᾶ;

Ἐγὼ εἶμαι τὸ φουρτούνιασμα, κ' ἡ φοβικὴ εἰμὲ ἐγώ,
Φτάνει τὸ γέμα τοῦρανοῦ τὸ κύμα μου ἀφροισμένο,
Δὲν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ σέ, μικρὸ καὶ μετρημένο,
Ἀπέραντη εἶμαι κι' ἄσωστη, ὡσὰν τὸν οὐρανό.

Κ' εἶπε τοῦ βράχου τὸ νερὸ ἰστανάβρασμα τῆς τὸ πικρὸ,
— Σοῦ δίνω, δίχως θόρυβο καὶ δίχως περηφάνεια,
"Ὅ, τι σοῦ λείπει, θάλασσα, ποῦ φτάνεις τὰ οὐράνια,
Σοῦ δίνω μὴ γλυκόπιση σταλαματιά κι' ἐγώ...

Μετάφρασις Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗ

ΒΙΚΤΩΡ ΟΥΓΚΩ

ΘΗΣΕΥΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΟΠΗ

ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΚΑΛΛΙΡΟΜΗΝ

Ὁ διευθυντής τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου κ. Γ. Σβορώνος εὐχεστήθη νὰ μᾶς παραχωρήσῃ πρὸς δημοσίευσιν τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο βαθείας τῶν μελέτης ἧτις διαφαίνεται πλείστα σκοτεινὰ μέρη τῶν Ἐλευσινιακῶν Μυστηρίων. Ἡ ἐκ 300 σελίδων μελέτη αὕτη δημοσιεύεται ὀλόκληρος εἰς τὸ μετ' ὀλίγου ἡμέρας ἐκδιδόμενον διελκὸν τεύχος τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Σβορώνου διευθυνομένης «Διεθνούς Ἐφημερίδος τῆς Νομισματικῆς Ἀρχαιολογίας».

Σ. τ. Δ.

Τὸ μνημεῖον τοῦτο εἶναι ὁ γνωστός ὑπὸ τὸ ὄνομα «les chevaux de Pelops» ἀνάγλυφος σαρδόνυξ (cameo), «un des plus précieux!» τοῦ περιφήμου ἐπὶ πλούτῳ Νομισματικοῦ Μουσείου τῆς Γαλλίας.

Ἐδημοσιεύθη δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Millin¹ ὅστις ἐν τῇ μελέτῃ ἦν ἀφιέρωσεν αὐτῷ, ἐπιεικέως νὰ ἀποδείξῃ ὅτι εἰκονίζεται ὁ Πέλοψ, νικητὴς τοῦ Οἰνομάου ἐν τῇ ἀρματοδρομίᾳ, ποτιζὼν τοὺς ἵππους τῇ βοήθειᾳ τοῦ ἠνιόχου αὐτοῦ Σφαίρου ἢ Κίλλα. Οἱ δὲ κατόπιν περὶ τοῦ αὐτοῦ μνημείου γράψαντες ἀπέκρουσαν μὲν δικαίως τὴν ἐρμηνείαν ταύτην ὡς μὴ ὀρθήν, ὠμολόγησαν ὅμως ὅτι δὲν δύναται καὶ αὐτοὶ νὰ ἐρμηνεύσωσι κάλλιον τὴν παράστασιν.

1. Millin, Monuments inédits Tom. I, V, p. 1.
2. Chabouillet, Catalogue des camées et pierres gravées, Paris 1858 p. 18 n° 106. — Babelon, Guide au Cabinet des Médailles, Paris 1900 p. 109, n° 148.

Ἡ παράστασις αὕτη παρουσιάζει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά.

Ἐν χώρῳ γειτνιαζόντι ἱερῷ τοῦ Διονύσου, ὅπερ δηλοῖ ὁ μετὰ κεφαλῆς πωγωνοφόρου Διονύσου ὄρος, ἤρωσις νεαρὸς ἀντλεῖ ὕδωρ ἐκ φρεάτος ἢ ἐκ λάρνακος ὑποχθονίως ρεούσης κρήνης, ἐπὶ τοῦ πολυτελῶς διὰ βουκραίων κεκοσμημένου στομίῳ τῆς ὁποίας θέτει τὸν δεξιὸν πόδα. Ἐκ τοῦ ὡς ἀντλίας χρησιμεύοντος αὐτῷ ἀγγείου, τὸ ὁποῖον ἀνέσφουεν ἤδη διὰ σχοινίου, δίδει ἵνα πῆ ἐτέρῳ προσώπῳ, ὅπερ πρὸς τοῦτο γονατίσας στηρίζει τὴν βάσιν τοῦ μεγάλου ἀγγείου ἐπὶ τοῦ χεῖλους τῆς κρήνης, φέρον τὸ στόμιον τοῦ ἀγγείου πρὸς τὸ στόμα αὐτοῦ. Ἡ δευτέρα αὕτη μορφή δὲν δύναται νὰ εἶναι ὁ Σφαῖρος ἢ Κίλλας τοῦ Millin, οὐδ' un esclave phrygien ὡς ἐνόμισεν ὁ Chabouillet (ἔ. ἀ.), καὶ δὴ ἔνεκα τοῦ ἀπλουσταίου λόγου ὅτι ἔχει γυναικίους μαστοὺς ὡς ὀρθῶς ἀνεγνώρισεν ἡδη ὁ κ. Babelon (ἔ. ἀ.). Ἡ νεαρὰ αὕτη γυνὴ φέρει τὸν πασίγνωστον φρύγιον πῖλον καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν βραχὺ ἔνδυμα τῶν Ἀμαζόνων, εἶναι ἄρα ἀσφαλῶς μία τούτων.

Οἱ ὄπισθεν τῆς Ἀμαζόνος ἵπποι ἀνήκουσι προφανῶς τῇ Ἀμαζόνι καὶ οὐχὶ τῷ ἀντιλόντι ἤρωϊ. Τοῦτο σαφῶς δεικνύει, πλὴν τῆς ὄπισθεν τῆς Ἀμαζόνος θέσεως αὐτῶν, τὸ γεγονός ὅπερ σαφέστατα παρέστησεν ὁ καλλιτέχνης, ὅτι δηλαδὴ οἱ ἵπποι σφόδρα διψαλέοι τυγχάνοντες ἀναμένουσι νὰ πῆ πρῶτον ἢ ἐπίσης διψῶσα κυρία αὐτῶν. Ὁ εἰς μάλιστα τῶν ἵππων ἀπολέσας τὴν ὑπομονὴν ὀσφραίνεται ἄνωθεν τὸ βαθείως εὐρισκόμενον ὕδωρ, ἐνῶ οἱ λοιποὶ τρεῖς, ἐπίσης ἀνυπομονοῦντες, κρούουσι τοὺς πόδας, σείουσι τὴν σφῆραν αὐτῶν καὶ χρεμετίζουσι.

Πρόκειται ἄρα κατὰ πᾶσαν ἐνδειξιν περὶ Ἑλληνὸς τινος ἐγγωρίου ἤρωος παρέχοντος φιλοξένως ὕδωρ ἐκ κρήνης τοῦ τόπου αὐτοῦ

ξένη γυναικὶ ἀφικομένη εἰς τὴν κρήνην ἵνα πῆ ὕδωρ μετὰ τῶν ἵππων αὐτῆς. Πρὸς τούτοις ὁ θαυμάσιος καλλιτέχνης παρέστησεν καὶ ἄλλο τι ἐπίσης σαφῶς. Ἡ ξένη αὕτη, καθ' ἣν στιγμὴν φέρει τὴν ὕδριαν εἰς τὸ στόμα, συγκρατεῖ τὴν δίψαν αὐτῆς καὶ μετὰ θανμασμοῦ, ἔρωτος μᾶλλον, βλέπει περιπαθῶς τὸ ὄραϊον πρόσωπον τοῦ φιλοξένου νεαροῦ ἤρωος, τοῦθ' ὅπερ ἄγει ἡμᾶς φυσικῶς νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι πρόκειται περὶ ἑνὸς τῶν συγγῶν ἑκείνων ἐρωτικῶν εἰδυλλίων, ἅτινα ψάλλουσι τὰ ὄραϊα δημοτικὰ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἔσματα, ὡς συναφθέντα παρὰ τὸ φρέαρ ἢ τὴν κρήνην τοῦ χωρίου, μεταξὺ ἐγγωρίου παλληκῆριος καὶ νεαρᾶς ξένης διψώσης, εἰς ἣν οὗτος φιλοξένως τείνει τὴν ἀντλίαν ἢ καὶ τὰνάπαλιν.

Ταῦτα κατὰ τὴν ἐμὴν ἀντίληψιν δεικνύει τὸ μνημεῖον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ λαμβανόμενον καὶ πρὸς ταῦτα πρέπει νὰ συμφωνῇ πᾶσα ἐρμηνεία αὐτοῦ, ἵνα τύχη τῆς ἀληθείας.

Ἐρωτα μεταξὺ Ἑλλήνων ἤρωος καὶ Ἀμαζόνος τόσον διάσημον ὥστε νὰ ἀπεικονισθῇ ἐπὶ μνημείων γνωρίζω ἕνα καὶ μόνον, τὸν μεταξὺ Θεσείως καὶ Ἀντιόπης, τῆς ἐνίοτε ἀδιαφόρου καὶ Ἰππολύτης καλουμένης.

Κατὰ τὴν Τροϊζηνιακὴν παράδοσιν ἐμυθεύετο «*Ἡρακλῆα Θεμισκυραν πολιορκούντα τὴν ἐπὶ Θερωδῶντι ἑλῆν μὴ δύνασθαι, Θεσίως δὲ ἐρασθείσαν Ἀντιόπην, στρατεύσαι γὰρ ἄμα Ἡρακλῆϊ καὶ Θεσείᾳ παραδοῦναι τὸ χωρίον*». Τὸν ἔρωτα τοῦτον ἀναφέρει καὶ ὁ Ἰστροφος παρ' Ἀθηναίῳ (IG¹, 557) καὶ ὁ Ἰσοκράτης (Παναθ. 193) λέγων ὅτι αἱ Ἀμαζόνες τὴν κατὰ τῶν Ἀθηναίων «στρατείαν ἐφ' Ἰππολύτην ἐποίησαντο τὴν τοὺς τε νόμους παραβάσαν τοὺς παρ' αὐταῖς κειμένους, ἐρασθείσαν τε Θεσείως καὶ συνακολοθησασαν ἐκείθεν καὶ συνοικήσαν αὐτῷ». Ἄλλοι πάλιν συγγραφεῖς ὡς τόπον τῆς διὰ τοῦ ἔρωτος, βίβη ἢ δόλω, αἰχμαλωσίας ἢ ἐκουσίας ἀπαγωγῆς τῆς Ἀντιόπης ἢ Ἰππολύτης ὑπὸ τοῦ Θεσείως, ἀναφέρουσι αὐτὴν τὴν πατρίδα τῆς Ἀμαζόνος Θεμισκυραν ἢ τὴν Πυθόπολιν τῆς Βιθυνίας κτλ. τὴν δὲ ἀπαγωγὴν ταύτην λέγουσι ἀφορμὴν τῆς κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἐπιδρομῆς τῶν Ἀμαζόνων¹. Ὑπάρχουσι ὅμως καὶ πηγαὶ ἀναφέρουσαι ὡς τόπον τῆς ὑπὸ τοῦ Θεσείως αἰχμαλωσίας τῆς Ἀμαζόνος ταύτης αὐτὴν τὴν Ἀττικὴν: «*Ἐπεὶ δὲ μέχρι τῆς Ἀττικῆς ἦλθον (αἱ Ἀμαζόνες) ὑπὸ*

τοῦ Θεσείως κατεπολεμήθησαν καὶ δὲ Ἰππολύτην λαβῶν καὶ συγγεγόμενος ἔτεκε τὸν Ἰππολύτιον (Σχολ. Ἀριστοειδ. Παναθην. 118, 4)». — «*Ἀμαζόνες δ' ἐς τὰν Ἀττικὴν εἰσέβαλον Θεσείως δὲ καὶ Πειρίθου αὐτὰς ἐνίκησαν μάχα, καὶ ἔλαβεν Θεσείως Ἀντιόπην τὴν Ἰππολύτης, ἐξ ἧς υἱὸν Ἰππολύτιον ποιεῖται*»².

Τίνι τρόπῳ ἔλαβεν ἐν τῇ Ἀττικῇ ὁ Θεσείως τὴν Ἀμαζόνα, διηγοῦνται ἄλλαι πηγαί: «*Ἡρόδοτος δὲ ὁ Ποντικὸς τοῖς φησὶ Θεσεία λαβεῖν τὴν Ἀντιόπην — πρόσθεν εἰρήνης τοῖς Ἀθηναίοις μετὰ ξενίων ἔλθοῦσαν*»³. — «*Τετάρτῳ δὲ μηνί — λέγει ὁ διὰ μακρῶν τὴν ὑπὸ τῶν Ἀμαζόνων πολιορκίαν τῶν Ἀθηναίων διηγούμενος Κλειδήμος — συνθήκας γίνεσθαι διὰ τῆς Ἰππολύτης. Ἰππολύτην γὰρ οὗτος (ὁ Κλειδήμος) ὀνομάζει τὴν τῷ Θεσεί συνοικήσαν, οὐκ Ἀντιόπην*».

Κατὰ ταῦτα δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι, ὡς ἀδιαφόρως ἐλέγετο ὅτι ὁ Θεσείως ἠχμαλώτισεν ἐν τῇ Ἀσίᾳ βίβη ἢ ἔρωτι τὴν Ἀμαζόνα, οὕτω καὶ ἐν Ἀττικῇ θὰ ἐμυθολογεῖτο, ὑπὸ ἐνίῳ τοῦλάχιστον, ὅτι ἔρωτι ἠχμαλώτισε τὴν Ἀντιόπην διαρκούσης τῆς πολιορκίας τῶν Ἀθηναίων καὶ τῇ βοήθειᾳ αὐτῆς ἀπέκρουσε τὰς λοιπὰς. Ἀκριβῶς δὲ περὶ τοῦ ποικίλου τῶν περὶ Ἀντιόπης παραδόσεων προκειμένου λέγει ὁ Πλούταρχος (ἔ. ἀ.) ὅτι «*θανμασιὸν οὐκ ἔστι ἐπὶ πράγμασιν οὕτω παλαιῶς πλανᾶσθαι τὴν ἱστορίαν*».

Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν τούτων καὶ τῶν σαφῶν ἐνδείξεων ἃς παρουσιάζει αὐτὸ τὸ μνημεῖον ἡμῶν, ἐρμηνεύω τὴν παράστασιν ὡς ἑξῆς:

Ὅτε αἱ Ἀμαζόνες ἐπὶ μῆνας ἐπολιορκούν τὴν Ἀκρόπολιν, ἔχουσαι ὡς μίαν τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν τὴν Ἀντιόπην ἢ Ἰππολύτην, ἦσαν δὲ ἐστρατοπεδευμέναι περὶ τοὺς πρὸς δυσμὰς τῆς Ἀκροπόλεως λόφους, ἦτοι τοὺς τόπους τῶν ἀναφερομένων μαχῶν αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἢ Ἀμαζῶν αὕτη ἐν μιᾷ τῶν ἐκχειρῶν προσῆλθεν, εἴτε ὡς πρέσβυς εἰρήνης, εἴτε ἵνα πῆ ὕδωρ καὶ ποτίσῃ τοὺς ἵππους αὐτῆς ἐκ τῆς μόνης κατὰ τὸ δυσμικὸν τοῦτο μέρος καὶ διὰ πάσης τῆς πόλεως ὑπαρχούσης κρήνης Καλλιρρόης⁴, ἧς τὸ πηγαῖον ὕδωρ ἦτο πάντως τὸ τοῖς ἵπποις, ὡς γνωστόν, ἀρεστότερον. Ἐκεῖ δὲ συνήτησε τὸ πρῶτον τὸν ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως ἢ τινος τῶν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων

1. Tabula Albani ἐν Jahn und Michaelis, Bilderchronik S. 73.

2. Τζέτζης εἰς Ἀνακρόφ. 1332.

3. Παρὰ Πλούταρχ. Θεσ. 27.

4. Παιον. I, 14, 1. — Θεουδ. II, 15.

1. Φιλόχορος, Φερεκύδης, Ἑλληνικός, Βίων καὶ Μενελάου, παρὰ Πλούταρχῳ ἐν βίῳ Θεσείως, 36. — Ἰδὲ καὶ Roscher's Myth. Lex. I, 382 ff.

κρατουμένων γειτονικῶν λόφων κατελθόντα πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν Θεσεία, οὐ θὰ ἤρασθη καθ' ἣν στιγμὴν οὗτος φιλοφρόνως ἠντλησεν αὐτῇ καὶ τοῖς ἵπποις αὐτῆς ὕδωρ, καὶ ἔρωτι ἀλοῦσα ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ ἐνυμφεύθη. Ταῦτα ἴσως ἐπικυροῖ καὶ μικρὰ τις ἀλλὰ πάνυ σπουδαία λεπτομέρεια τῆς παραστάσεως. Τὸ ἀγγεῖον δηλαδὴ δι' οὗ ἀντλεῖ ὁ Θεσεὺς ὕδωρ δὲν εἶναι συνήθης τις ἀντλία, ἀλλ' ἄριστα καὶ σαφέστατα εἰκονιζομένη *γαμήλιος λουτροφόρος*. Γνωρίζομεν λοιπὸν ὅτι παρ' Ἀθηναίους, ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης II, 15, «καὶ νῦν ἐτι ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου πρὸ τε τῶν γαμικῶν καὶ ἐς ἄλλα τῶν ἱερῶν νομίζεται τῷ ὕδατι χρῆσθαι» τῆς Καλλιρρόης ταύτης, ἢ ὡς λέγει ὁ Ἀρποκρατίων (ἐν λ. *λουτροφόρος* καὶ *λουτροφορεῖν*), «ὅτι δὲ λουτρὰ ἐκόμζον (οἱ Ἀθηναῖοι) ἐκ τῆς νῦν μὲν *Ἐννεακρούνου* καλουμένης κρήνης, πρότερον δὲ *Καλλιρρόης*, *Πολυτίφανος* ἐν τῷ περὶ κρηῶν φησι, μέμνηται δὲ τοῦ ἔθους οἱ κωμικοί». ἴσως λοιπὸν ὁ καλλιτέχνης ἵνα δηλώσῃ ἐτι σαφέστερον περὶ τίνος κρήνης πρόκειται, πρὸς δὲ καὶ τὸ ἄμεσον ἐπακολούθημα τῆς παρά τὴν Καλλιρρόην συναντήσεως τοῦ Θεσεύος καὶ τῆς Ἀντιόπης, ἦτοι τὸν γάμον αὐτῶν, παρέστησε τὸν ἥρωα ἀντλοῦντα αὐτῇ ὕδωρ οὐχὶ διὰ συνήθους τινὸς ἀγγείου, ἀλλὰ διὰ γαμηλίου λουτροφόρου. Ἄς μοι ἐπιτραπῆ δ' ἐνταῦθα νὰ ἀναφέρω καὶ σύγχρονόν τινα σχετικὴν πρόληψιν τοῦ λαοῦ ἡμῶν, καὶ δι' ἧς ἐκείνων ἄς διὰ μυρίους λόγους φρονῶ ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀρχαιολόγων πρέπει νὰ περιφρονῆ, ἀλλὰ τοῦναντίον ὡς ζῶντα λείψανα τῆς πολιτικῆς ἀρχαιότητος νὰ τιμᾷ καὶ μελετᾷ. Ἐν τῇ ἰδιαίτερῃ πατρίδι μου Μυκόνῳ — ὡς καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος — ὑπάρχει παναρχαία πρόληψις, *ποτόκια* πολλαχού τῆς Ἑλλάδος καλουμένη, καθ' ἣν ὅστις δήποτε ἀνύμφευτος ξένος, νέος, ἀνὴρ ἢ νεάνις, πῆ ἅμα ἀφικόμενος εἰς τὴν νῆσον ὕδωρ ἐκ τοῦ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως ἀρχαίου τριστόμου φρέατος, τοῦ μόνου δημοσίου τῆς πόλεως, ἀδύνατον εἶναι νὰ ἐκφυγῇ ἐνταῦθα τὸν ὑμέναιον (Τὸ περιεργον εἶναι ὅτι ἐν Μυκόνῳ πλεῖστοι ξένοι, ὧν μάλιστα ἐνιοὶ σύγχρονοι ἡμῶν ἀρχαιολόγοι καὶ φιλόσοφοι, πράγματι *τὴν ἔπαθαν!*). Διατί λοιπὸν νὰ μὴ υποθέσωμεν ὅτι τοιαύτη τις πίστις ὑπῆρχεν ἐπὶ Θεσεύος καὶ ἐν Ἀθήναις περὶ τοῦ ὕδατος τῆς Καλλιρρόης, ταύτης δ' ἐπωφεληθεὶς ὁ Θεσεὺς ἠχμαλώτισεν οὕτω καὶ ἐνυμφεύθη τὴν Ἀντιόπην; Ἡ Μύκονος εἶναι νῆσος κατ' ἔξοχὴν ἀθηναϊκῆ, μυθολογικῶς τε καὶ ἱστορικῶς.

Τὴν ἐν αὐτῇ *ἰωνικὴν ἀποικίαν* ἀναφέρεται ὅτι ἀδήγησεν ἐξ Ἀθηνῶν ὁ Ἴπποκλῆς, «εἶναι δὲ ἄξιον παρατηρήσεως, ὡς πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἔγραφον», ὅτι ὄλων τῶν σπουδαιότερων γεωγραφικῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν *ὀνομάτων τῶν ἐν Μυκόνῳ γνωστῶν*, ὅμοια ἀκριβῶς εὐρίσκονται ἐν Ἀττικῇ καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἀθήναις». Διατί λοιπὸν νὰ μὴ υποθέσωμεν ὅτι καὶ ἡ νῦν παναρχαία παράδοσις τῆς νῆσου πηγὴν αὐτῆς ἔχει τὰς Ἀθήνας; Γνωρίζω ὅτι αἱ υποθέσεις αὗται κινουσι πολλῶν *σοδαρῶν* ἀρχαιολόγων τὸ μείδιμα. Ἄλλ' ὁ χρόνος δὲν εἶναι μακρὰν, καθ' ὃν διὰ τῆς δημοσιεύσεως ἐργασιῶν οἱ αἱ κολλοσσιαῖαι μελέται τοῦ κ. Ν. Πολίτου περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ νεωτέρου Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὧν μόλις πρὸ τινος ἤρξατο συστηματικῶς ἡ δημοσίευσίς, θὰ φανῆ ὅταν μεγίστην σπουδαιότητα καὶ βαρύτητα πρέπει νὰ ἀποδίδῃ πᾶς περισκεμμένος καὶ πράγματι σοφὸς ἀρχαιολόγος εἰς τὰ τίμα ταῦτα λείψανα τῆς πολιτικῆς ἀρχαιότητος, ἅτινα διέσωσεν ἡμῖν ὁ στερεὸς καὶ ἀνεκδότως ἀντεχόμενος τῶν παναρχαίων τοπιῶν παραδόσεων, μύθων, προλήψεων κλπ. θαυμάσιος ἀληθῶς λαὸς ἡμῶν.

Συνελόντι λοιπὸν εἰπεῖν τὸ μνημεῖον ἡμῶν διέσωσεν ἡμῖν τὰς λεπτομερείας μύθου ἀττικοῦ, οὐ μόνον τὰ κύρια ἐγνωρίζομεν ἐκ τῶν πηγῶν. Τὴν δὲ γειννίασιν Διονυσίου τοῦ ἐν Αἰμίνας πρὸς τὴν Καλλιρρόην κρήνην ἐδήλωσεν ὁ καλλιτέχνης διὰ τοῦ παρακειμένου τετραγώνου ἐργασίας Διονύσου, αὐτὴν δὲ τὴν ἐπὶ Θεσεύος κρήνην Καλλιρρόην παρέστησεν οὐχὶ ὡς πολὺ βραδύτερον εἰς Ἐννεακρούνον μετεσκεύασε καὶ πολυτελῶς ἐκόσμησεν ὁ Πεισιστράτος, ἀλλ' ὡς ἀπλοῦν κρηναῖον φρέαρ ἢ κρήνην ὑπὸ τὸ ἔδαφος ἔχουσαν τὰς *καλῶς θεούσας* (Καλλιρρόην) ἢ *καλῶς χορευούσας* (πβλ. τὰς «*καλλιχόρους πηγὰς*» τοῦ *Καλλιχόρου* φρέατος τῆς Ἐλευσίως), ἦτοι ζωηρῶς ἀναπηδῶσας ἐκ τοῦ πυθμένος πηγὰς αὐτῆς. Ὅτι δὲ καὶ ἐκ τῆς Ἐννεακρούνου τοῦ Πεισιστράτου δὲν ἐλάμβανον τὸ ὕδωρ θέτοντες ὑπὸ τοὺς κρουνοὺς τὰ ἀγγεῖα, ἀλλ' ἀντλοῦντες δι' αὐτῶν ἐκ τοῦ πυθμένος ἢ *λεκάνης* (*bassin*) αὐτῆς, παρεδέχθη κατ' αὐτὰς, ἐν τινι τῶν τελευταίων συνεδριάσεων τῆς Γερμαν. σχολῆς, καὶ ὁ κ. Dörpfeld ὁρμώμενος ἐκ τῆς μελέτης τῆς κατασκευῆς τῆς ἐν Περγάμῳ ἀνεκαλυφθείσης ὁμοίας κρήνης καὶ τῶν περιωθέντων λίθων τῆς *λεκάνης* τῆς ἀθηναϊκῆς Ἐννεακρούνου.

I. N. ΣΒΟΡΩΝΟΣ

1. Νομισματικὴ καὶ ἱστορία τῆς ἀρχαίας Μυκόνου: Bull. de Corr. hell. XVII (1894) p. 471 s.

ΟΙ ΘΕΟΙ

Όταν ἐκουράσθημεν περιπατοῦντες ἐπὶ τῆς Ἀππίας ὁδοῦ παλλεύκου ὄλης καὶ ἀπαλῆς ὡς ἂν οἱ αἰῶνες καὶ αἱ δόξαι παρερχόμεναι νὰ τῆς εἶχον ἀφήσει μίαν αἴγλην καὶ μίαν εἰρήνην, ἐκαθέσθημεν ἐπὶ τινος λίθου.

Ἡ δύσις ἦτο γλυκεῖα. Ἡ Ρώμη ἐξετείνετο τεφρὰ εἰς τὸν ὄριζοντα γιγαντιαία καὶ μελαγχολική, ἄθροισμα ὄλων τῶν ἀνθρωπίνων προσπαθειῶν καὶ ὄλων τῶν ἀνθρωπίνων πόθων. Τροῦλοι καὶ συντριμματα, κίονες ἑλληνικοὶ καὶ σταυροὶ βυζαντινοὶ ἐδείκνυον ὄλας τὰς βαθμίδας τῆς ἱστορίας, αὐτοὺς τοὺς βηματισμοὺς τῶν αἰῶνων. Καὶ ὁ ἥλιος δύων, τὴν ἔβαφε μὲ τόσον χρῆσόν καὶ μὲ τόσον αἷμα, ὥστε ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι ὁ οὐρανὸς ἐπιμβόλιζεν ἄνωθεν αὐτὴν τὴν τύχην τῆς καὶ εἰς μίαν σκηνογραφίαν γιγάντων παρίστανε τὴν ἱστορίαν τῆς ὄλης, καὶ ὄλην τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν.

Ὁ γέρον ἐξέτεινε τὴν χεῖρα ἠρέμα καὶ ἐνηγκαλιόθη μὲ ἄπειρον ἀπλότητα εἰς τὸ σῆμα ἐκεῖνο, ναοὺς καὶ κωδωνοστάσια, ἐρείπια θεῶν καὶ κτίρια θριαμβεύοντα — ὄλην τὴν πόλιν καὶ ὄλον τὸν ὄριζοντα.

— Ἡ Ρώμη κλίνει εἰς τὴν δύσιν ὡς ἐν προσεσχῇ τὴν ὄραν ταύτην καὶ εἶνε ἡ μεγαλύτερα ἀποθέωσις, τὴν ὁποῖαν δύναται νὰ ἴδῃ κανεὶς εἰς ὄλον τὸν κόσμον, αὐτὴ τοῦ αἰωνίου ἡλίου, χαιρετῶντας τὴν αἰωνίαν πόλιν. Καὶ μὲ καταλαμβάνει μία συγκίνησις ἀνέκφραστος εἰς τὸν ἀναλογισμὸν τῶν ἐρειπίων αὐτῶν τῶν ἀθανάτων ἐπὶ τῶν ὁποῖων λαοὶ καὶ αἰῶνες, πολιτισμοὶ καὶ ἠθὴ διέρχονται καὶ ἀναγεννῶνται καὶ τῆς ὁποίας σύμβολον φαίνεται νὰ εἶνε ὁ φοῖνιξ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος βαπτίζομενος ἐσαεὶ εἰς τὰς φλόγας καὶ θνήσκων, ἀναγεννᾷτο, ἐσαεὶ καὶ ἠλευθεροῦτο ἐκ τῆς τέφρας του. Καθὼς βλέπεις, ἡ ὁδὸς Ἀππία ὅπου διαλύονται τώρα ἐπὶ αἰῶνας τὰ ὄσῳ τῶν γιγάντων, ὁμοία ἀπλοῦται, ἐτοίμη νὰ δεχθῇ νέους θριαμβοὺς, καὶ ὁμοῖον ἀπλοῦται τὸ Κωλοσαῖον καὶ ὁμοῖος ὁ Ἅγιος Πέτρος — ἱστορικά δλόκληραι συσσωρευμένα ἐπ' ἀλλήλων. Καὶ ἡ ὄψις τῆς Ρώμης μὲ συγκινεῖ πρὸ πάντων ὑπερόχως διότι βλέπω ὡς γεγραμμένον

εἰς τὰ τόσα τῆς κτίρια, εἰς ὄσα καταρρέουν καὶ εἰς ὄσα θριαμβευτικὰ ὑψοῦνται, τὴν αἰωνιότητα τοῦ σιναισθήματος τὸ ὁποῖον κάμπει τὰ γόνατα τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὄθει πρὸς τὰ ἄνω τὰς κεφαλὰς καὶ τοὺς ἐπιβάλλει τὴν λατρείαν τοῦ ὑπερπέραν. Βλέπω τὴν Ρώμην ὡς ἐκτείνεται ἐκεῖ κάτω τεφρὰ καὶ γιγαντιαία ὡς σύμβολον τῆς αἰωνίας θρησκείας, ὡς ἓνα μέγαλον θυσιαστήριον ὅπου ἐλατρεύθησαν ὄλοι οἱ θεοὶ καὶ ὅπου ὄλαι αἱ γενεαὶ καὶ ὄλα τὰ φύλα ἐγονυπέτησαν καὶ ἐλάτρευσαν ἄπειρα εἰδῶλα. Ἐνας Ἰλλυγὸς μὲ καταλαμβάνει ὄταν σκέπτομαι ὅτι Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες, Σύριοι καὶ Αἰγύπτιοι, χριστιανοὶ καὶ ἀρετικοὶ ἐναλλάξ εἰς ἐποχὰς διαφόρους, κάτωθεν τοῦ αὐτοῦ ἡλίου, ἐλάτρευσαν εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν, τὴν Ἀσάστην καὶ τὴν Ἀθηναῖν, τὴν Ἰσιδα καὶ τὴν Δενδέραν, τὸν Ἰησοῦν καὶ τὸν Ἀδωνιν, τοὺς προφήτας ὄλους — χιλίους θεοὺς καὶ χιλίους ἡμῆθεὺς, ὄλον τὸ πάνθεον τῶν Σιμητῶν καὶ ὄλον τὸ πάνθεον τῶν Ἀρίων...

Καὶ βλέπω διὰ τοῦτο τὴν ὄραν αὐτὴν ἐνῶ ἡ γλυκύτης αἰχμαλωτίζει τὰ πάντα, καὶ ὁ ἥλιος κλίνει, καὶ δάκρυα καὶ μυστήριον πλημμυροῦν τὴν ἀτμόσφαιραν ὄλην, βλέπω πλεονῶν κτίρια καὶ συντριμματα ἀλλὰ τὸ παρελθὸν ὄλον, σειρὰς γενεῶν, τὴν ἀνθρωπότητα ὄλόκληρον κλίνουσαν εἰς ἓνα βωμόν, γονυπετοῦσαν καὶ λατρεύουσαν τὸ ἄγνωστον. Καὶ υποθέτω τώρα αἰφνης ὅτι εἶνε γλυκὴ τὸ πιστεύειν!

Ὁ γέρον ἐσιώπησε. Ἐκ τῶν δένδρων τότε, ἓνας ἐλαφρὸς ψίδυρος διήλθε καὶ ἦτο κατὰ τὴν ὄραν τὴν μυστηριώδη ὁ ψίδυρος ἐκεῖνος ὡς μία φωνὴ ὑπερφυσική, ὡς μία προσεσχὴ τῶν ἀψύχων, μελαγχολικὴ καὶ τρομάζουσα. Ὁ οὐρανὸς ὄλος ἐκαλύπτετο πλεον ἄπο σιάν.

— Ἄκουσον, ἐπανέλαβεν ὁ γέρον μετὰ μικρὸν δισταγμόν. Τὸ λυκόφως καὶ ἡ Ρώμη καὶ ὄλαι αἱ γλυκύτητες, καὶ ὄλαι αἱ μελαγχολία κάμνουν νὰ ἐκχειλίζον ἀπὸ τὰ χεῖλη μου καὶ θέλουν νὰ ἐξέλθουν σκέψεις μύχαι καὶ βαθύταται ἀπὸ ἐκείνας τὰς ὁποίας σύρει κανεὶς εἰς τὸν τάφον καὶ αἱ ὁποῖαι ἀσήμαντοι καὶ

υπέροχοι ένταυτῷ δεσμεύουν διὰ παντός αὐτήν τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων.

... Θέλω νὰ σοῦ διηγηθῶ μίαν ἀδυναμίαν, τὴν μόνην καὶ τὴν κεκοιμημένην ἢ ὁποία ἐλί- κνισε καὶ ἡ ὁποία ἐμύρωσε τὴν ζωὴν μου ὀλόκληρον. Μὲ γνωρίζεις καὶ σὺ, ὅπως μὲ γνωρίζουν καὶ ὅλοι, ἐκ τῶν βιβλίων μου καὶ ἐκ τῶν λόγων μου, ὡς ἓνα μέγαν ἀρνητὴν ἔξ ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐβουλοσκόπησαν τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν εὐρον κενόν, ἔξ ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐσήμαναν τὸ λυκόφως καὶ τὴν χρεωκο- πίαν τῶν θεῶν, ἔξ ἐκείνων οἱ ὅποιοι μὲ λύ- πην καὶ μὲ σταθερότητα ἐκρήμνισαν τὰ εἰ- δαλα τὰ ὁποία ἡ ἀνθρωπότης ἀπὸ τῆς γεν- νήσεώς της ἐλάτρευσε. Τὸ στόμα μου ἠνοίχθη πάντοτε καταρρίπτον τὰς ἀπάτας καὶ ἡ χεὶρ μου προσελάθησε νὰ σύρῃ τὸ παραπέτασμα τὸ ἐκτυφλωτικὸν τῶν προλήψεων καὶ νὰ δεῖξῃ τὸ μηδὲν καὶ τὴν εἰμαρμένην, μόνην τῶν ἀν- θρώπων κυβερνήτριαν.

Ἔλα λοιπὸν τώρα πλησίον μου καὶ ἔλα πολὺ πλησίον, διότι θέλω νὰ σοῦ τὸ εἶπω καὶ αἰσθάνομαι συστολὴν καὶ θέλω ἀπ' εὐθείας νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ ὦτα σου ἡ ἐκμυστήρευσις, καὶ θέλω μὲ σιγαλὴν φωνὴν νὰ σοῦ εἶπω ὅτι καὶ ἐγὼ μόλα ταῦτα ἐλάτρευσα, ἐλάτρευσα κατὰ κό- ρον μὲ φανατισμὸν καὶ μὲ δύναμιν ἓνα Θεόν. Ναί, εἶνε ἀπίστευτον, ἀφελές, γελοῖον καὶ θεῖον συνάμα. Ἐλάτρευσα « ἓνα θεόν ». Ἦτο ἓνα ἀρ- χαῖον σύντριμμα μικροσκοπικόν, ἀγνώστου ἐπο- χῆς, ἐν ἀγαλμάτιον χρυσοῦν ἑλληνικὸν ἢ αἰγυ- πτιακόν ἢ ἐτρουσκικόν, ἓνα ἀδιόρατον ἀγαλ- μάτιον χρυσοῦν, Ἀγγέλου ἢ Ἐρωτος ἢ Ἐρμού, ἢ Σατύρου ἢ Ἀδώνιδος ἢ Μίθρα, τὸ ὁ- ποῖον εὗρομεν μίαν ἡμέραν εἰς ἓνα περίπα- τον μέθης, ἐντὸς μιᾶς ληκύθου ἑλληνικῆς. Ναί, ἓνα περίπατον ἔρωτος, μαζὺ μὲ τὴν ἐκλεκτὴν τῆς ζωῆς μου.

Τὸν ἔχω ἐδῶ ἐπὶ τῆς καρδίας μου τὸν μι- κρὸν θεόν, ἀλλὰ πρὸς τί νὰ σοῦ τὸν δεῖξω. Ὁ χρόνος, ἡ φθορά, καὶ τὸ χῶμα καὶ τὸ ὕδωρ καὶ αἱ χεῖρες τῶν ἀνθρώπων αἱ ὁποῖαι τὸν ἔφρασαν, καὶ τὰ βλέμματα ἀκόμη τῶν ὄντων τὰ ὁποῖα τὸν ἠτένισαν ἐπὶ χιλιετηρίδας τὸν κατέτριψαν, τὸν κατέστησαν ἀγνώριστον, τοῦ ἀφῆρσαν τὰ χαρακτηριστικά. Κανεὶς ἀρχαιο- λόγος δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ εἶπῃ πλέον εἰς ποῖον θεὸν ἢ εἰς ποῖον ἥρωα τὸ ἀγαλμάτιον αὐτὸ ἀνήκει, ποῖαν ὁ τεχνίτης τοῦ ἠθέλε νὰ ἐκφρά- σῃ σκέψιν. Ἐκρέματο ἀπὸ ἐνώτιον, ἦτο ἀνά- θεμα, ἦτο κόσμημα, ἦτο ὀστολισμός; Μυστη- ριώδης πλέον καὶ ἀνεξάρτητος καθίσταται τέ-

λειος θεός. Ὅταν τὸν ἠύρομεν ἦτο ἡ ἐπο- χὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἀγάπη μου ἀπεκα- λυφθῆ ὡς δῶρον θεῖον, ὅταν ἀπογοητευ- μένος ἀπὸ τοὺς θεοὺς καὶ ἀπογοητευμέ- νος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, βουλοσκόπη- σας τὰ ἀνωθεν καὶ τὰ κάτωθεν τῶν οὐρα- νῶν, μὲ μελαγχολίαν, ἐπανεύρομεν τὸ ἰδανικόν μου εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μιᾶς γυναικός, εἰς τὸ σφίξιμον μιᾶς χειρός, εἰς τὸ ἀνοιγμα μιᾶς ἀγκύλης. Ἡ ἀγάπη μου ἀπεκαλύφθη ὡς ἀκτι- νοβολία μιᾶς ὑπερκοσμίας ἀγῆς, καὶ παρε- δόθη εἰς αὐτὴν ὀλόκληρος μὲ ἐμπιστοσύνην διὰ τὴν ζωὴν ὅλην.

Καὶ τὸν εὗρομεν, ὡς σοῦ εἶπα, μαζὺ τὸν θεόν, μίαν ἡμέραν ἀκριβῶς εὐτυχίας καὶ γλυ- κύτητος ἐνῶ ἐπεριπατούσαμεν εἰς ἓνα περίπα- τον μέθης.

Καὶ τὸν εὗρομεν τυχαίως εἰς μίαν ἀρχαίαν λήκυθον τὴν ὁποίαν ἓνα παιδίον γυμνόπουν μᾶς ἐπώλησε περὶ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἔκτοτε τὸν ἐλατρεύσαμεν.

Ἡ γυνὴ ἔβαλεν ἀπλῶς εἰς τὰ στήθη της τὸ χρυσοῦν ἀγαλμάτιον καὶ εἶπε:

— Εἶνε μικρὸν καὶ κατεστραμμένον. Δὲν ἔχει μορφὴν. Τί νὰ εἶνε τάχα;

Καὶ τῆς εἶπα γελῶν ὅτι εἶνε θεός· καὶ τῆς τὸ ἐπανελάβα γελῶν, καὶ ἔκτοτε τὸν εἶδαμεν καὶ πάλιν, καὶ πάντοτε τὸ μυστήριόν του ἦτον ἀνεξερεύνητον καὶ πάντοτε ἡ φραιογνωμία του ὑπῆρξε αἰνιγματώδης. Καὶ κατ' ὀλίγον τὸ μι- κρὸν αὐτὸ μεταλλικὸν ἄτεχρον ὁμοίωμα, τὸ ἔχον ἐνὸς ἑκατοστοῦ μήκος, κατέστη ὡς ὁ σύν- δεσμος τοῦ ἔρωτός μας, τὸ παλλάδιον τῶν ὀ- νεύρων μας. Ὅλιγον κατ' ὀλίγον ἐσυμβολίσα- μεν ἐγὼ καὶ ἐκείνη ὅλα μας τὰ ἰδανικά, ἐνα- ποθέσαμεν ἐντὸς τοῦ μυστηριώδους καὶ τυχαίου αὐτοῦ ἀντικειμένου ὅλας τὰς τάσεις μας πρὸς τὸ ἰδανικόν, τὰ ὠραία πράγματα, τὰ ὁποῖα ἀναμένομεν ἐν τῇ ζωῇ καὶ ἐκεῖθεν τῆς ζωῆς, τοὺς κόθους μας, τὰς ἐλπίδας.

Καὶ μίαν ἡμέραν ἐξαίφνης ἀφυπνίσθημεν καὶ εἶδομεν ὅτι τόσοτεν τελείως τὸ μικρὸν ἐκεῖνο τυχαῖον ἀγαλμάτιον εἶχε συνδεθῆ μὲ τὴν σκέψιν μας καὶ μὲ τὴν σάρκα μας, ὥστε εἶχε γίνει πραγματικῶς ὁ θεός μας, ὁ θεὸς ἡμῶν τῶν δύο, ὁ θεός μας ὁ ἰδιαιτέρος, τὸ εἶδωλον ἐκεῖνο εἰς τὸ ὅποιον οἱ ἄνθρωποι πάντοτε ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰεχωβά, τοῦ Βαὰλ ἢ τοῦ Ὁσίριδος ἐξέχυσαν τὴν ἀνάγκην τῆς λατρείας καὶ τῶν ἐλπίδων των.

Καὶ μὴ γελᾶσης διότι ἡ καρδία μου πλη- ροῦται συγκινήσεως, ὅταν ἀναπολῶ ὅλα αὐτά.

Τὸ μικρὸν χρυσοῦν κόσμημα ὑπῆρξε ὁ θεός μας ἐπὶ μίαν ζωὴν ὀλόκληρον, ἓνας θεός ὑ- πέροχος, οὔτε περισσότερον οὔτε ὀλιγότερον ἀπίθανος, ἀνωφελής, ἀνύπαρκτος καὶ ὑπέροχος τῶν ἄλλων θεῶν. Καὶ σὲ βεβαιῶ ὅτι ἂν ἦτο δυνατόν νὰ γράψω τὰς σκέψεις τὰς ὁποίας μου ἐνέπνεε, τὰς ὠραίας ἰδέας καὶ τὴν ὠραίαν λατρείαν τὴν ὁποίαν τοῦ ἐδίδομεν. ἂν ἐδυ- νάμην νὰ περιγράψω ὅσα καλὰ μᾶς ἐπρο- ξένησε καὶ ὅσας καλλοῦν μᾶς ἀφύπνισε, θὰ ἠδυνάμην ἴσως νὰ ἰδρῶσω θερησκείαν ἐπ' αὐ- τοῦ. Καὶ ὁ θεός μου ὑπῆρξε πλήρης καὶ ἔκαμε τὸ θαῦμα τῆς εὐτυχίας καὶ ἐπυρνεύσαμεν εἰς αὐτὸν νὰ ἀποδίδωμεν ὅλα τὰ καλὰ ὡς ἀνταμοι- βὰς καὶ ὅλα τὰ κακὰ ὡς τιμωρίας.

Καὶ εἰς τὸ στήθος μου κεκρυμμένος ἀκόμη, ἀπομένει τὸ παλλάδιόν μου καὶ ὡς ἡ ζωὴ μου ὀλόκληρος διήλθε πλησίον αὐτοῦ, τρέμω ἀπὸ συγκίνησιν ὅταν τὸν βλέπω, ὅπως τρέμουν οἱ πιστοὶ πρὸ τοῦ ὁμοιώματος τοῦ Ἐσταυρω- μένου.

Καὶ δὲν ἔχω, ὄχι, νὰ σοῦ εἶπω τίποτε ἄλλο. διὰ τὴν μικροσκοπικὸν αὐτὸν θεόν, τὸν θεόν μου τὸν ὁποῖον ἐτόλμησα νὰ ἀνεγείρω ἐμ- προσθεν τῆς γιγαντιαίας Ρώμης, τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ξενοδοχείου ὅλων τῶν θεῶν.

Καὶ ἂν ἐπὶ τέλους οἱ θεοὶ ὅλοι εἶνε φαντα- στικοὶ καὶ εἶνε ἀνύπαρκτοι, καὶ ἂν ὅλα αἱ θερησκείαι στηρίζονται εἰς τὰς σκέψεις καὶ τὰς ἰδιότητας μὲ τὰς ὁποίας οἱ ἄνθρωποι τὰς ἐνέ- δυσαν, τότε καὶ ὁ θεός μου ὁ ὁποῖος περιέ-

λαβε ὅλα μου τὰ ἰδανικά, ὅτι εἶχον ὑπέροχον καὶ εὐγενές, εἶνε θεός μέγας ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι...

Ἐπυρνεύθησε σιγῆ.

Ὁ γέρον ἠγέρθη.

Ἦρξισαμεν πάλιν περιπατοῦντες ἐπὶ τῆς Ἀπλίας ὁδοῦ. Τὸ χῶμα της τὰ τίμιον καὶ πανάρχαιον ἔτριξε ὡς κόνις ὀστέων, ὡς τέφρα γενεῶν ὑπὸ τοὺς πόδας μας. Ἡ ἐσπέρα ἦτο γλυκεῖα καὶ ἀνέκφραστος.

Καὶ ἐν μέσῳ τῆς γύρω σιγῆς ἐνῶ ἐγὼ ἐσκε- πτόμην μυρία, ὁ γέρον ἀφησε εἴρων ἄλλα καὶ μελαγχολικὸς νὰ πέσουν οἱ τελευταῖοι τοῦ λόγου καὶ μοῦ εἶπε:

— Μία σκέψιν μὲ ταράσσει καὶ μοῦ δίδει φρίκην, ὅταν βλέπῃ τὰ κατεστραμμένα χα- ρακτηριστικά καὶ τὸ μυστήριον τοῦ μικροῦ μου χρυσοῦ καὶ ἀγνώστου θεοῦ. Ἀναμνη- σκόμενος τότε πόσον τὸν κατέστησα μὲ τὴν λατρείαν μου καθαρὸν καὶ πόσον μὲ κατέ- στησεν εὐτυχὴ καὶ πόσον εἶνε μυστηριώδης καὶ ἀνεξερεύνητος, σκέπτομαι μὲ φρίκην μήπως αὐτὸς εἶνε ὁ ἀληθὴς θεός ὁ ἓνας, ὁ μόνος, ὁ κύριος τῶν ὑπάρξεων καὶ τῶν πάντων ὁ δη- μουργός ἢ ἀρχὴ τῶν πάντων, τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὦμεγα. Καὶ ποῖος τὸ ἠξεύρει, ποῖος τὸ ἠξεύρει καὶ ποῖος θὰ τὸ μάθῃ ποτὲ καὶ ποῖος θὰ ἠδύνατο ποτὲ νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ τοιοῦτον, καὶ ποῖος θὰ ἔδύνατο νὰ τὸ ἀρνηθῇ...

Καὶ ὁ γέρον ἐσιώπησε.

N. ΕΠΙΣΚΟΠΟΠΟΥΛΟΣ

ΛΑΟΚΩΝ*

Τὴν εὐγενῆ ἀπλότητα καὶ τὸ ἤρεμον μεγαλεῖον εἰς τε τὴν στάσιν καὶ τὴν ἔκφρασιν θεωρεῖ ὁ Βίγκελμαν ὡς τὸ γενικόν, ἔχον γνώρισμα τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς τῶν Ἑλλήνων. «Ὡς ὁ βυθὸς τῆς θαλάσσης,» λέγει, «ἀτρεμεῖ πάντοτε, ὅσον καὶ ἂν μαίνεται ἡ ἐπιφάνεια, οὕτω καὶ ἡ ἔκφρασις ἐν τοῖς ἔργοις τῶν Ἑλλήνων ἐμφαίνει, παρ' ὅλον τὸ κράτος τῶν παθῶν, ψυχὴν μεγάλην καὶ σεμνήν».

«Ἡ ψυχὴ αὕτη εἰκονίζεται ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Λακόοντος ἐν μέσῳ σφοδροτάτων πάθων. Καὶ ὄχι μόνον ἐν τῷ προσώπῳ. Τὸ ἄλγος, ὅπερ ἀποκαλύπτει εἰς ὅλους τοὺς μῦς καὶ τὰ νεῦρα τοῦ σώματος καὶ νομίζει τις, ὅτι σχεδὸν τὸ αἰσθάνεται, βλέπον μόνον τὴν ἐπιδύνας συνεσπασμένην γαστέρα, χωρὶς νὰ παρατηρήσῃ τὸ πρόσωπον καὶ ἄλλα μέλη, τὸ ἄλγος ἐκεῖνο, λέγω, φαίνεται ἐν τῷ προσώπῳ καὶ τῇ λοιπῇ στάσει ἄνευ μανίας. Δὲν ἐκβάλλει φοβερὰν κραυγὴν, ὡς ψάλλει περὶ τοῦ Λαοκόοντος αὐτοῦ ὁ Βιργίλιος: τὸ ἀνοῖγμα τοῦ στόματος δὲν συγχωρεῖ τούτο· εἶνε μᾶλλον ἐναγώνιος καὶ κατεσταλμένος στεναγμός, ὡς περιγράφει αὐτὸν ὁ Σαδολέτης. Τὸ ἄλγος τοῦ σώματος καὶ τὸ μέγεθος τῆς ψυχῆς εἶνε καθ' ὅλην τὴν σύστασιν τοῦ ἀγάλματος μετ' ἴσης δυνάμεως διανεμημένα καὶ οἰονεῖ ἰσόρροπα. Ὁ Λαοκῶν ἀλγεῖ, ἀλλ' ἀλγεῖ ὡς ὁ Φιλοκῆτης τοῦ Σοφοκλέους: τὰ δεινὰ αὐτοῦ εἰσδύουσι μέχρι τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ἀλλ' εὐχόμεθα νὰ ἡδυνάμεθα, ὡς ὁ μέγας αὐτὸς ἀνὴρ νὰ ὑπομένωμεν τὰ δεινὰ».

Ἡ ἔκφρασις τόσον μεγάλης ψυχῆς ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὴν ἀπεικονίαν τῆς φρενῆς φύσεως. Ὁ τεχνίτης ἔπρεπε νὰ αἰσθανθῇ ἐν ἑαυτῷ τὸ σθένος τοῦ πνεύματος, ὅπερ ἐνεχάραττεν εἰς τὸ μάρμαρον αὐτοῦ. Ἡ Ἑλλάς εἶχεν ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ τεχνίτας καὶ σο-

* Ἐκ τοῦ Λαοκόοντος τοῦ Λέσσιου, δημοσιευμένου ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Μαρσαλῆ, κατὰ μετάφρασιν τοῦ κ. Ἀριστοτέλους Προβελεγγίου, εὐηρεστίθῃ ὁ φίλος ποιητὴς νὰ μᾶς παραχωρήσῃ εὐμενῶς τὸ παρατιθέμενον ἀπόσπασμα.

φούς, εἶχε πολλοὺς Μητροδώρους. Ἡ σοφία παρείχε τῇ τέχνῃ χεῖρα βοηθὸν καὶ εἰς τὰ ἔργα ταύτης ἐνεφύσα πλέον ἢ κοινὰς ψυχάς. κ.τ.λ.»

Ἡ παρατήρησις ἥτις ἐνταῦθα ὑπόκειται, ὅτι τὸ ἄλγος δὲν ἐκδηλοῦται ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Λακόοντος μετὰ τῆς σφοδρότητος ἐκείνης ἢν ἤθελέ τις ὑποθέσει, ἀναμετρῶν τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ, εἶνε ὀρθοτάτη. Ἐπίσης εἶνε ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἀκριβῶς ἐκεῖ, ὅπου ὁ ἡμιμαθὴς ἤθελε κατακρίνει τὸν τεχνίτην, ὅτι ὑπελείφθη τῆς φύσεως, μὴ ἐξαφθῆς εἰς τὸ ἀληθές πάθος τοῦ ἄλγους, ἀκριβῶς ἐκεῖ λέγω, ἡ σοφία αὐτοῦ ἰδιαζόντως διαλάμπει.

Μόνον ὡς πρὸς τὸν λόγον, ὃν ὁ Βίγκελμαν ἀποδίδει εἰς τὴν σοφίαν ταύτην, ὡς πρὸς τὴν γενικότητα τοῦ κανόνος, ὃν ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἐξάγει, τολμῶ νὰ διαφωνήσω.

Ὁμοιωθὲν δέ, ὅτι ἡ ἔμμεσος αὐτοῦ ἀποδοκίμασις τοῦ Βιργιλίου καὶ ἡ πρὸς τὸν Φιλοκῆτην σύγκρισις μὲ ἐξέπληξαν κατ' ἀρχάς. Ὅθεν ἐντεῦθεν ὀρμώμενος θὰ καταγράψω τὰς ἰδέας μου καθ' ἣν τάξιν αὐταὶ ἀνεπτύχθησαν ἐν ἐμοί.

«Ὁ Λαοκῶν ἀλγεῖ, ὡς ὁ Φιλοκῆτης τοῦ Σοφοκλέους». Πῶς ἀλγεῖ οὗτος; Εἶνε παράδοξον, ὅτι τὸ ἄλγος αὐτοῦ ἐπενήργησεν ἐφ' ἡμῶν τόσον διαφόρως. — Οἱ σχετλιασμοί, αἱ κραυγαί, αἱ ἄγριαι κατάραι ὧν τὸ ἄλγος αὐτοῦ ἐπλήρου τὸ στρατόπεδον, καὶ πᾶσαν θυσίαν καὶ πᾶσαν ἱεροπραξίαν ἐτάραττε, δὲν ἀντήχουν ὀλιγώτερον δεινὰ ἀνὰ τὴν ἔρημον νῆσον, ὅπου ἐξ αἰτίας αὐτῶν ἐξωρίσθη. Ὅποιος τόνος τῆς ὀργῆς, τῆς ὀδύνης, τῆς ἀπελπισίας ἐξ ὧν καὶ αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἐν τῇ μνήσει ἔλαμψε ν' ἀντηχῇ τὸ θέατρον! Τὴν τρίτην πράξιν τοῦ δράματος τούτου εὐρον οἱ τεχνοκῆται ἀσυγκρίτως συντομωτέραν τῶν λοιπῶν. Ἐντεῦθεν, λέγουσιν, εἶνε δῆλον, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ὀλίγον ἐφρόντιζον περὶ τῆς συμμετρίας τῶν πράξεων. Τὸ πιστεύω· ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἤθελον νὰ βασισθῶ εἰς ἄλλο παράδειγμα μᾶλλον, ἢ εἰς τούτο. Αἱ θρηνώδεις ἀναφωνήσεις, αἱ οἰμωγαί, τὰ διακεκομμένα ἄ, ἄ, φεῦ,

ΛΑΟΚΩΝ

ἀτταταῖ, ὦ μοι μοι! οἱ ὅλοι στίχοι οἱ πλήρεις παπα, παπα, ἐξ ὧν ἡ πράξις αὕτη συνίσταται, καὶ οἵτινες ἔπρεπε νὰ ἀπαγγέλλωνται μετὰ παρατάσεων καὶ διακοπῶν πάντῃ διαφορετικῶν τῶν ἀπαιτουμένων ἐν συνεχεί λόγῳ, συνέτειναν ἀναμφιβόλως, ὥστε ἡ πράξις αὕτη νὰ διαρκῇ κατὰ τὴν παράστασιν σχεδὸν τόσον, ὅσον καὶ αἱ λοιπαί. Αὕτη φαίνεται τῷ ἀναγινώσκοντι πολὺ συντομωτέρα, ἢ ὅσον ἤθελε φανῆ τοῖς ἀκροαταῖς.

Κραυγάζειν εἶνε ἡ φυσικὴ ἔκφρασις τοῦ σωματικοῦ ἄλγους. Οὐχὶ σπανίως οἱ πληγωμένοι μαχῆται τοῦ Ὀμήρου καταπίπτουσι μετὰ κραυγῆς. Ἡ νυχθῆσα Ἀφροδίτη κραυγάζει μεγαλοφώνως· ὄχι διότι διὰ τῆς κραυγῆς ταύτης ὁ Ὀμηρὸς θέλει νὰ εἰκονίσῃ αὐτὴν ὡς τὴν ἀβρὰν θεὰν τῆς ἡδονῆς, ἀλλὰ μᾶλλον ἵνα δώσῃ εἰς τὴν πάσχουσαν φύσιν τὸ δίκαιον αὐτῆς. Διότι καὶ αὐτὸς ὁ χάλκινος Ἄρης, αἰσθανθεὶς τὸ δόρυ τοῦ Διομήδους, βρονχάται

τόσον δεινῶς, ὡς ἂν ἐκραύγαζον ὁμοῦ δεκάκιχίλιοι μαινόμενοι πολεμισταί, ὥστε κατέλαβε φρίκη ἀμφότερα τὰ στρατεύματα.

Ὅσον ἄλλως τε καὶ ἂν ἐξαιρῇ τοὺς ἦρωας τοῦ Ὀμήρου ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, τόσον μένουσιν εἰς αὐτὴν πιστοὶ πάντοτε, δταν πρόκηται περὶ αἰσθήματος ἄλγους καὶ προσβολῆς, δταν πρόκηται νὰ ἐκδηλώσῃσι τὸ συναίσθημα τούτο διὰ κραυγῶν, ἢ δακρύων ἢ ὄνειδισμῶν. Κατὰ τὰς πράξεις αὐτῶν εἶνε πλάσματα ὑπερτέρας φύσεως κατὰ τὰ συναισθηματα αὐτῶν ἀληθεῖς ἄνθρωποι.

Γινώσκω ὅτι ἡμεῖς οἱ λεπτότεροι Εὐρωπαῖοι, τέκνα γενεᾶς μᾶλλον ἐπιτετηδευμένης, εἰμεθα ἐγκρατέστεροι τοῦ στόματος καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν. Εὐπροσηγορία καὶ κοσμιότης δὲν ἐπιτρέπουσι κραυγὰς καὶ δάκρυα. Ἡ ἐνεργὸς ἀνδρεία τῆς πρώτης ἀγροίκου ἡλικίας τοῦ κόσμου μετετρέπη παρ' ἡμῖν εἰς παθητικὴν. Ἐν τούτοις καὶ αὐτοὶ οἱ προπάτορες ἡμῶν ἤ-

βρυτήριον, ἢ ξηρὰ μαρμαρίνη κρήνη, περιβάλλεται ὡς ἀρχαῖος βωμὸς ὑπὸ παντὸς εἶδους ἀναθημάτων, ἀπὸ ἀπεριγραπτον πληθύν και ποικιλίαν ἐπίπλων, σκευῶν, ὄπλων κατακειμένων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Πρὸς συμπλήρωσιν μάλιστα τῆς φαιδρότητος τῆς εἰκόνας δὲν λείπει οὔτε τὸ πράσινον χρῶμα, ὡς λέγουν ἀπαραίτητον, τοῦ ὁποῖου πᾶν τοπεῖον σεβόμενον ἑαυτό, και μὴ θέλον νὰ φαίνεται στυγνόν, ὀφείλει νὰ κάμνη μεγάλην κατάχρησιν. Διότι εἶναι ἐκεῖ παρὰ τὴν κρήνην και μία λευκή, τῆς ὀπίας τὴν ἀνάπτυξιν παρεκάλυψεν ἢ διηνεκῆς δάιατα δίρης, εἰς ἣν τὴν ἔχουν ὑποβάλει, ἥτις ὁμως παρ' ὄλον τὸ τσουρουφλισμένον φύλλωμά τῆς στενάξει ἡδέως, ὑπὸ τὴν ἐπιφορὰν ἐλαφροῦ ἀπηλιώτου, τὸν ὁποῖον στέλλει φυσικὰ ἐκεῖ τὸ ἐγγὺς ἐργαστήριον ἀνέμων τοῦ πρώην ναοῦ τοῦ Αἰόλου.

Ἄλλ' ἐὰν προσπίπτουν εἰς τὴν ὄρασιν τῆς ψυχῆς σας πλὴν τοῦ φωτὸς και αἱ σκιαί, ἐὰν ἔχετε τὴν διορατικότητα νὰ ἀνακαλύπτετε τὰς τραγικὰς ὀδύνας ὑπὸ τὰ προσωπεῖα ἀδιαφόρων ἢ καρτερικῶν μορφῶν, ἐὰν δύνασθε νὰ ἀνακαλύπτετε τὰ κρυπτόμενα ἔνδον τοῦ κανθοῦ δάκρυα, ἐὰν σὰς συγκινοῦν οἱ θρηνοὶ τῶν ἀψύχων, ὧ ποτὲ τότε μὴ ἐπιχειρήσετε τὸν περιπάτον τοῦτον εἰς τὴν πλατείαν τοῦ Ἀναβρυτηρίου, ἡμέραν Κυριακὴν κατὰ τὴν συνήθη ὥραν τῶν δημοπρασιῶν.

Διότι τότε θὰ δικαιολογήσετε πληρέστατα τὸν τίτλον, ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ ὁποῖου ἀπλώνονται αἱ σημειώσεις αὐταί.

Ὅλα κλαίουσιν ἐκεῖ· ὅλα εἶναι κατ' ἐξοχὴν τραγικά. Και τὸ ὑπόστεγον ἐκεῖνο δὲν σιαίνει τραπέζας ρυπαρὰς μόνον· σιαίνει και τὴν ὀδύνην και τὴν ἀπόγνωσιν. — Και αὐταὶ δὲ αἱ ἔρρινοι κραυγαὶ τῶν κηρύκων τῆς δημοπρασίας, παρ' ὄλην τὴν ἀναισθησίαν τῶν, παρ' ὄλην τὴν ἀπόλυτον ἀσυνειδησίαν, ἣν οὗτοι ἔχουν περὶ τοῦ μέρους τὸ ὁποῖον παίζουν εἰς τὴν τραγωδίαν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, και αὐταὶ προσομοιάζουν στεναγμοῦς.

Τὴν στιγμὴν ταύτην πωλεῖται ἀναγκαστικῶς μία μικρὰ οἰκία. Ὁ τελευταῖος τῆς οἰκογενείας πόρος, τὸ ἄσουλόν τῆς, ἢ στέγη τῆς. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας θὰ ἐγκατασταθῇ ὁ ὑπερθεματιστής, θὰ ἐξωσθῇ ὑπὸ τοῦ κλητῆρος ὁ ὀφειλέτης και ἢ οἰκογένειά του θὰ μείνη ἀνέστιος. Μεταξὺ τῶν φυσιογνωμιῶν τῶν ὑπερθεματιστῶν, οἱ ὁποῖοι ρίπτουν κατ' ἀλλήλων βλοσυρὰ βλέμματα, και τῶν ὁποῖων τὸ συμφέρον εἶναι νὰ κατακρωθῇ εὐθιγὰ, δι' ἓνα κομμάτι ψομί, τὴν

διακρίνω εὐκόλως τὴν στυγνὴν, τὴν ὠχράν, τὴν ἀπέλιδα μορφήν τοῦ ὀφειλέτου.

Ἀντιθέτως πρὸς αὐτοὺς, αἱ τελευταῖαι του ἐλπίδες στηρίζονται εἰς τὸν ἀνταγωνισμόν των. Νὰ δώσουν τιμὴ, νὰ μείνη κάτι τι διὰ τὰ παιδιὰ του. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ διεξάγονται ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὑπερθεματιστῶν ψίθυροι και συνεννοήσεις. Ἡ συνθήκη τῆς ὁποίας αὐτὸς θὰ καταβάλῃ τὰ ἀναλώματα, συνωμολογήθη μυστικῶς. Οὐδεὶς ὑπερθεματίζει πλέον. Και ὁ κήρυξ ἐπιμένει. «Μία, δύο, τρεῖς, ἔχει ἄλλος;... Κατακρωθῇ.

Και τὸ μικρὸν σφυρίον ἐπληξε τὴν τράπεζαν. Ὅχι τὴν τράπεζαν μόνον· ἦλος ὀδύνης ἐνεπάγη διὰ τοῦ πλήγματος ἐκείνου εἰς τὴν καρδίαν ἑνὸς ἀνθρώπου ἀνέκφραστον μαρτυρίον ἄλλος, ὡς ὅταν ἐνεπήγγυον ἦλους εἰς τὸ σῶμα τοῦ Θεανθρώπου ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Ἄλλ' ἐδῶ ἢ κραυγὴ ἢ διώκουσα τὴν ἐλπίδα, ἢ κραυγὴ «τετέλεσται.» εἶνε σύγχρονος τῆς αὐτῆς στιγμῆς μετὸν ξηρὸν κρότον τοῦ μικροῦ σφυρίου, ἐπὶ τῆς τραπέζης τῆς σκοληκοβρώτου. Ἄλλ' εἰς τὴν ὀδύνην ταύτην οὐδεὶς προσέχει. — Μετὴν διηνεκῆ δίνην τῶν σκηνῶν τούτων τῆς ἀνθρωπίνης ἀθλιότητος ὄλοι ἔχουν ἐκεῖ ἐξοικειωθῇ. Διὰ τοῦτο ἐκεῖ αἰσθήματα ἐν τῇ σφραξί τῶν ὁποῖων κορυφούνται αἱ ἀποτομώτεροι ἀντιθέσεις, συναντῶνται, διαγκωνίζονται, προστριβονται, χωρὶς κανεὶς νὰ προσέχη πλέον εἰς αὐτά. Εἰς τὸ γυμνόν τῆς ἀνθρωπίνης ἀθλιότητος, ἢ ὁποία ἐκτυλίσσειται ἐκεῖ, ὄλων οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ψυχῆς ἔχουν ἐθισθῇ. Ὁ οἶκος, ἢ συμπάθεια στομοῦται, και ἐκεῖνοι δὲ τοὺς ὁποῖους ἢ ἀπληστία και τοῦ χρηματισμοῦ ὁ πόθος και τοῦ κέρδους ὁ κνισμὸς δὲν μεθύνουν, και ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι εἰς διδομένην περίστασιν δὲν θηρεύουν κανέν συμφέρον εἰς τὴν λόχιμν ταύτην τοῦ εὐχεροῦς θηράματος τῶν ξένων περιουσιῶν, συνωθούμενοι περὶ τὸ ὑπόστεγον ἐκεῖνο, παρακολουθοῦν τὰς σκηνὰς τῶν πλειστηριασμῶν μετ' ἐν αἰσθημα διψαλέας περιεργείας, τῆς αὐτῆς ψυχολογικῆς ὕφης, ὡς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον σωρεῖται τὰς ἀνθρωπίνους μάζας περὶ τὰ ἱερῶματα τῶν θανατικῶν ἐκτελέσεων.

Και αἱ εἰκόνας τῆς ὀδύνης πολλαπλασιάζονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου και ὑπαμείβονται ὡς εἰς τὴν ραγδαίαν διαδοχὴν παραστάσεων καλεῖδοσκοπείου.

Ἐδῶ πωλεῖται εἰς ἵππος μετὰ τῆς φορητοῦ ἀμάξης. Εἶναι τὸ ὄργανον τῆς ἐργασίας ἢ μόνη ἐγγύθις τοῦ ἡμερησίου ἄρτου τοῦ κυρίου του.

— Μετὰ τινὰς στιγμὰς ἄλλος κύριος, ὁ κύριος εἰς τὸν ὁποῖον θὰ τὰ μεταβιβάσῃ ἢ θέλῃσις τοῦ νόμου, θὰ συλλάβῃ τὰς ἡνίας παρὰ τὸν χαλινόν, θὰ τὰς σφίξῃ ὑπερήφανος ἐν τῇ παλάμῃ του και θὰ σύρῃ μετὰ μεγαλοπροεπῆ βραδύτητα τὸν ἵππον και τὴν φορητὸν ἀμάξαν. Αὐτὸς θὰ τὰ βλέπῃ ἐξαφανιζόμενα εἰς τὴν καμπὴν τῆς ὁδοῦ, και δὲν θὰ δύναται νὰ ἐγείρῃ τὴν χεῖρα· και δὲν θὰ ἔχη κανέν δικαίωμα νὰ τοῦ φωνάξῃ· «Στάσου· ἀφῆσέ μου τα· μετὰ τὸ κάρο ἐξοῦσα τὰ παιδιὰ μου». Αὐριον, ἡμέραν δευτέραν, ὅτε ὄλοι ἐξορμοῦν πάλιν πρὸς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, θὰ περιφέρεται, μετὰ τὰς χεῖρας κάτω, χωρὶς ἐλπίδα, χωρὶς σκοπόν, ἀπελπίς αὐτὸς ὁ ὁποῖος πολὺ ἀκόμη πρὶν ἢ ἀνατεῖλῃ ἀπὸ τοῦ Ὑμηττοῦ ἢ Ἀφροδίτη, ἐξελκίει διὰ τὴν ἐργασίαν.

Παρέει πωλοῦν μίαν αἶγα μετὰ τὰ μικρὰ τῆς. Ἐδῶ ἢ πώλησις εἶναι ἐκουσία. Και ὁμως ἢ εἴρων αὕτη λέξις δὲν ἔχει ἄλλην ἔννοιαν, εἰμὴ ὅτι δὲν πωλοῦνται κατόπιν κατασχέσεως.

Ἄλλὰ τί πρὸς τοῦτο; Τὸ πρόγραμμα τοῦ πλειστηριασμοῦ τῆς. ἂν δὲν τὸ συνέταξε δικαστικὸς κλητῆρ, τὸ ἔγραψεν ὁμως ἢ Ἀνάγκη, ἢ ἀνάγκη τοῦ ἄρτου τῶν τέκνων τοῦ κυρίου τῆς. — Ὁ πωλητῆς, ἐργατικὸς ἀνθρώπος, κρατεῖ τὴν αἶγα ἀπὸ τοῦ σχοινίου, ἐνῶ ἀπὸ τῆς ἄλλης χειρὸς σύρει τὸν μικρὸν του, παιδίον ὀκταετῆς, ρακένδυτον, τὸ ὁποῖον κλαίει, κλαίει διαρκῶς και φωνάζει ὅτι δὲν θέλει νὰ τοῦ πωλήσουν τὴν Μπιμπικία του, δὲν θέλει νὰ πάθουν ἄλλοι τὰ κατωκάκια τους, τὸν Πηδηχτὸ και τὴν Παρδαλή, ποῦ ἢ ἀδερφοῦλα του ἢ Κατίνα τοὺς ἔβαλε μάλιστα μία παλαιὰ κόκκινη κορδελίτσα στὸ λαιμό. — Και ἐξακολουθεῖ ὁ μικρός. Και ἐνῶ τὸ μικρὸν στήθος του ἀναπάλεται ὑπὸ τὰ κύματα τῆς ὀδύνης, ἐπαναλαμβάνει στερεοτύπως. Μὴ πατέρα, δὲν μὰς λυπᾶσαι; Ἄλλ' ὁ πωλητῆς, μετὰ φωνὴν τὴν ὁποῖαν προσπαθεῖ νὰ καταστήσῃ τραχεῖαν, ἐνῶ τρέμει μετὰ βλέμμα τὸ ὁποῖον ζητεῖ νὰ δεῖξῃ ἄγριον, ἐνῶ παρὰ τὸν κανθὸν τὸ ὑγραίνει τὸ δάκρυ, ἐπαναλαμβάνει και οὕτως στερεοτύπως. Νὰ σιωπήσῃ, Νίκο, νὰ σιωπήσῃ, θὰ σὲ δείρω.

Πρὸ μίας τραπέζης κάθηνται ἀξιωματικοὶ τοῦ οικονομικοῦ σώματος. Ἐκποιοῦνται ἀχρηστοὶ ἵπποι τοῦ πυροβολικοῦ.

Κύπτουν οἱ ἵπποι τὴν κεφαλὴν, ὡς ἐὰν τὸ ἔνστικτον, τὸ ὁποῖον εἶναι τῶν ζῴων τὸ προφητικὸν χάρισμα, τοὺς κάμνει νὰ μαντεύουν, τὴν τύχην ἢ ὁποία τοὺς ἀναμένει. — Οἱ ὀφθαλμοὶ των, βυθισμένοι εἰς τὰς κόγχας των,

περιβάλλονται ὑπὸ νέφους ῥέμβης. — Ἀποσκοποῦν ἄραγε εἰς τὸ παρελθόν; Ἴσως ὄχι. Ἴσως προσβλέπουν μᾶλλον τὴν εἰκόνα τῆς ἀθλιότητος, ἥτις τοὺς ἀναμένει, τὴν βαθμιαίαν κατὰπτωσιν, μέχρι τῆς στιγμῆς κατὰ τὴν ὁποῖαν ὅταν θὰ ἦναι πλέον ἀχρηστοὶ ἀπολύτως, ὅταν οἱ τρέμοντες πόδες των δὲν θὰ δύνανται νὰ ἀκολουθοῦν πλέον τὴν μαρτυρικὴν, τὴν ἐναγώνιον στροφὴν, μετὰ κλειστοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς κύκλω ἑνὸς φρέατος, θὰ ἀφεθοῦν εἰς ἔρημον τινὰ χαράδραν, ὅπως ἐτοιμάσουν εὐφρόσυνον πανδαίσιαν τῶν κοράκων, κατόπιν ὑστάτου σπασμοῦ, ὑστάτου λοιπῶν ταχυσμοῦ. — Ἄλλ' ἴσως ἐνθυμοῦνται και τὸ παρελθόν των. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τοῦλάχιστον ἠκούσθη σάλπισμα πυροβολικοῦ ἀποσπάσματος, τὸ ὁποῖον μετέβαινε εἰς τὰς ἐγγὺς φυλακὰς τοῦ Μενδρεσέ. — Δύο τῶν ἵππων τούτων ἤγειραν τότε τὴν κεφαλὴν· οἱ ὀφθαλμοὶ των ἔλαμψαν δάνειον λάμψιν ζωῆς παροδικῆς και χρομετισμὸς ὀδύνης, τραγικὸς χρομετισμὸς, ὁ ὁποῖος μοῦ ἐσπάραξε τὴν ψυχὴν ὡς ἀνθρωπίνης ἀπογνώσεως κραυγὴ, ἐξῆλθε τοῦ στήθους των, ὑστάτος ἀποχαιρετισμὸς πρὸς τὸ παρελθόν. Και εἶχον παρελθόν οἱ ἵπποι οἱ ταλαίπωροι! Και δὲν τοὺς εὐθύνει ἢ φυγὴ, ἂν ὑπὸ τὰ πλήγματα τῶν περυσιῶν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στροβίλου τοῦ κονιορτοῦ ἔστρεψαν και οὗτοι τὰ νῶτα πρὸς τὸν ἐχθρόν. Εἶχον δεῖξει εἰς αὐτὸν τὰ στήθη των εἰς τὸ Ρεβένι, εἰς τὸ Βελεστίνον, ἐν τῷ μέσῳ τῶν κνανῶν νεφῶν τοῦ καπνοῦ τῶν πυροβολαρχιῶν· εἶχον ἴδει κύκλω των, τῶν ἐχθρικῶν ὀβιδίων τὰ θραύσματα και εἰς τοὺς σουριγμούς τῆς χαλάζης τῶν βλημάτων ἀπῆντα τότε ὁ ἀρῆσιος χρομετισμὸς των. Τώρα φέρουν ἐπὶ τῶν γλουτῶν περιελαστον τὴν σφραγίδα τῆς ἀχρηστίας των, ἄδικον, ἀνάξιον στίγμα.

Ἄλλὰ τὸ σφυρίον ἐξακολουθεῖ νὰ πλήττῃ τὴν τράπεζαν μετὰ τῆς αὐτῆς στυγνῆς ἀδιαφορίας και τὰ δυστυχῆ ζῶα, ἀδελφοὶ ἐν ὄπλοις, ἀποχωρίζονται ἐσαεὶ, ἀπάγονται ὑπὸ τῶν ἀγοραστῶν τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου πρὸς τὸ ἄγνωστον και στρέφουν τοὺς γλυκεῖς τοὺς τιμίους ὀφθαλμοὺς των πρὸς ὑστάτον μεταξὺ των ἀποχαιρετισμόν.

Ἄλλὰ τὸ τραγικώτερον ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτη τῶν πραγμάτων τὰ ὁποῖα κλαίουσιν εἶναι ἢ ἀνεξάντλητος ποικιλία ἐπίπλων και σκευῶν Ὅλα ὅσα ἐπλήρουν ἄλλοτε τὸν ναὸν τῆς κοινῆς ὁποῖος λέγεται οἶκος, ὅλα ὅσα ὑπερέτουν ἓνα ζῶντα ὀργανισμόν, τὴν οἰκογένειαν.

νειαν, κατάκεινται εκεί, άτάκτως, άναμξ ώς σκορπισμένα όσά σκελετοϋ.

Τί ξγινει άρα ή ψυχή των; Υπάρχουν άκόμη αϊ οϊκογένειαϊ των όποιων ύπηρετούν την έσωτέραν, την ύπό την στέγην ζωήν; Τάς κατέχωσεν ο θάνατος; Τάς διέλυσεν ή ξρις; Τάς ξηνέμωσεν ή πενία ή τό παράπτωμα;

Ίδου έν παλαιόν άνάκλιτρον φέρει άκόμη τό άποτύπωμα έπερειδομένης επί μακρόν κεφαλής. Έπί έτη περι αύτό, περι τόν γέροντα πατέρα ή τόν πάππον, συνηθροίζετο ή οϊκογένεια* ήτο τό κέντρον, ο βιωμός της Έστίας. Έπί τοϋ λίκνου πάλιν εκείνου τοϋ κομποϋ, τοϋ όποιου ξηλείφθη τό χρύσωμα, ποσάκις έκνυσε μετ' άγωνίας ή μορφή μητρός, πόσα έκνύσθησαν έπ' αύτοϋ στοργής και άγωνίας δάκρυα! Και αϊ παλαιά εκείναι εϊκόνας με τά μαυρισμένα χρυσά πλάισια, αϊ σιτόβρωτοι χαλκογραφίαϊ τών μαχών τοϋ Βάγγραμ, τοϋ Ώστερλαϊζ, της Μόσκοβας, άνηρημέναϊ άλλοτε έν τή αιθούσῃ, τίς ήξεύρει τίνοσ οϊκογενείας, πολλάκις επί μακρόν έλκυσαν μετά θάυμασμοϋ τών μικρών τά βλέμματα.

Η κιθάρα αύτη, από της όποιας κρέμαται άκόμη μία μόνη σωριώσα χορδή, τίς ήξεύρει ποσάκις προσέθεσε την μελωδίαν της εις την μολπήν της εύτυχίας τοϋ παρελθόντος ποσάκις συνώδευσε φαιδρά, εύφρόσυνα άσματα!

Έκαστον τών εκεί εκτεθειμένων ειχε την θέσιν του εις τό παρελθόν τοϋ βίου της οϊκογενείας* μέχρις αύτών τών φυαλιδίων, τά όποια κατάκεινται εκεί σωρηδόν φέροντα άκόμη τά ίχνη φαρμάκων, δι' ών άνωφελώς ίσως ήγωνίσθησαν κατά τοϋ θανάτου.

Άλλά περισσότερο μοϋ σφίγγει την ψυχήν μία παλαιά λυχνία έλαίου* όρειχαλκίνη, ύψηλή λυχνία με τά εξ στόμια τών θρυαλλίδων της

και με τάς άνηρημένασ δι' άλύσου ψαλίδας. Ώ! ή παλαιά λυχνία τών άρχαϊκών, τών άπλών, τών άφιλών χρόνων τοϋ παρελθόντος! Έγραψα και εγώ τά πρώτα μου παιδικά γράμματα ύπό παρόμοιον φώς. Διά τοϋτο ίσως εις την παλαιάν την φέρουσαν τόν πρώσινον εύρώτα της σωρίας τοϋ όρειχαλκου λυχνίαν τοϋ δημοπρατηρίου, την πολουμένην σημερον με τό βάρος, ώς μετάλλον, προσβλέπω μετά μεγαλειότερου πόνου* διά τοϋτο τό λείψανον τοϋτο παρελθόντος οϊκογενειακοϋ βίου σννεχει την ψυχήν μου περισσότερο. Μοϋ άποκαλύπτει εις τόν άπώτατον όρίζοντα τοϋ οϊκομένου παρελθόντος μίαν πτυχήν άορίστου, άτόνου φωτός της ήλικίας εκείνης, της όποιας τά πλέον άσίμαντα, τά πλέον άσχετα περιστασια έπαναφέρουν τάς νεφελώδεισ άναμνήσεις.

Νομίζω ότι έχει ψυχήν αύτη ή λυχνία. Και την φαντάζομαι συνεργαζομένην, με εκείνον όστις εκνυπτεν ύπό τό φώς της επί της τραπέζης την φαντάζομαι ρίπτουσαν όχι μόνον επί τοϋ χάρτου τό φώς τό άτονον, τό έρυθρόν, τών καπνίζουσών θρυαλλίδων της, αλλά φωτίζουσαν αύτην την διάνοιάν του.

Τίς ήξεύρει ποία ιδέα έχύθησαν ποτέ εις μακράσ νύκτας μελέτης επί τοϋ χάρτου ύπό τό φώς της! τίς ήξεύρει άν δέν τάς συνήτησα τάς ιδέασ αύτάσ έντύπουσ, εάν δέν εκκέφθην, δέν έμόχθησα, δέν έμελέτησα έπ' αύτών! Άλλ' εκείνου, τών μελετών τοϋ όποιου ύπήρξε συνεργάτης, μόνον τά όσά θά σώζονται σημερον, επί τή ύποθέσει πάντοτε ότι σώζονται και αύτά.

Ώ! Μή υπάγετε ποτέ εις την πλατειάν τοϋ Άναβρυτηρίου, την Κυριακήν κατά την ώραν τών δημοπρασιών, εάν οϊ όφθαλμοϊ της ψυχής σας έχουν την δύναμιν να διακρίνουν τά δάκρυα τών άγύχων.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Θ Α Ϊ Σ *

Μυθιστόρημα ΑΝΑΤΟΛ ΦΡΑΝΣ. — Μετάφρασις Ν. ΕΠΙΣΚΟΠΟΠΟΥΛΟΥ

Και δέν θα παρέλειπον επίσης να εξετάσω τό σύστημα τών διαφόρων μονασιηρίων τά όποια εδρίσκονται εσπαρμένα εις τάς όχθασ τοϋ Νείλου ήπως δυνηθώ να κάμω άνάλογον σύγκρισιν μεταξύ των. Αύται είνε αϊ άσχολίαϊ τάς όποιας εδρίσκω άρμολούσασ εις ένα ιερωμένον ώσ σύ. Βεβαίως θα ήκουσεσ ότι ο άββās Έφραήμ έρρύθμισε πνευματικώς τό μοναστήριόν του με κανόνας θιαμασίους, θα ήδύνασο δέ με την άδειάν του να λάβης ένα αντίγραφον σϋ όστις είσαι ικανώτατοσ γραφεύσ. Έγώ βεβαίως δέν θα ήδυνάμην να πράξω τοϋτο διότι αϊ χείρεισ μου σννεπιθιμέναϊ εις την άξίτην, δέν θα είχον την εύκαμψίαν ή όποια χρειάζεταισ όπως διευθύνη κανείς τόν κάλαμον καταλλήλως επί τοϋ πατύρου, αλλά σύ, άδελφέ μου, κατέχεισ την γνώσιν τοϋ γράφειν και πρέπει να εύγνωμονήσ τόν Θεόν διότι είνε αξιοθαύμαστον πράγμα μία ώραία γραφή. Άλλωσ τε ή εργασία τοϋ αντιγραφέωσ και τοϋ άναγνώστου παρουσιάζει μεγάλασ άντιστάσεισ κατά τοϋ πειρασμοϋ. Διατί τέλος, άδελφέ Παφνούτιε, δέν συγγράφεισ τά διδάγματα τών πατέρων μας τοϋ Παύλου και τοϋ Άντωνίου; Όλίγον και' όλίγον θα εύρης βεβαίως την ήρεμίαν της ψυχής και τών αισθήσεων έν τή εύσεβει ταύτη άσχολία ή μόνωσισ θα σοϋ είνε πάλιν άρεστή και ταχέωσ θα δυνηθής να επαναλάβης τούσ άσκητισμοϋσ τούσ όποίους άλλοτε έτέλεισ και τούσ όποίους τό ταξείδιόν σου διέκοψε. Όπωσδήποτε δέν πρέπει να αναμένησ μεγάλην ώφέλειαν από τάς ύπερβολικάσ στερήσεισ. Ό πατήρ μας Άντώνιοσ σννειδίξε να λέγη. «Η ύπερβολή της νηστείας προκαλεί την εξασθένισιν και ή εξασθένισισ την αδράνειαν. Υπάρχουν μοναχοϊ οϊ όποιοϊ καταστρέφουν την ύγειαν των με στερήσεισ και' ύπερβολήν παρατεινομένασ. Δύναται τίς να είπη δι' αύτούσ ότι βυθίζον εις τό στήθος των έγχειρίδιον και

* Ίδε σελ.

παραδίδονται άνωπερασπίτωσ εις τό κράτοσ τών δαιμόνων». Ούτωσ ώμίλει ο άγιος Άντωνίοσ, και εγώ όστις δέν είμαι παρά ένας άμαθήσ, σννεκράτησα με την βοήθειαν τοϋ Θεοϋ τούσ λόγουσ τοϋ πατρόσ μας.

Ό Παφνούτιοσ ηύχαρίστησε τόν Παλέμωνα και ύπεσχέθη ότι θα έλάμβανε ύπ' όψιν τάσ συμβουλάσ του Έξελθών τοϋ καλαμώνοσ όστις περιέφρασε τόν μικρόν κήπον εστράφη και είδε τόν καλόν κηπουρόν ποτίζοντα τούσ θρόδακιάσ του ένψ ή περιστέρα έλικνίζετο επί τοϋ κυρτωμένου του ώμου. Και εις την θεάν εκείνην τοϋ ήλθε όρεξισ να κλαύσῃ.

Έπιστρέφασ εις τό κελλίον του παρετήρησε μυρμηκιάσιν εξαιρετικήν έντόσ αύτοϋ ώσ εάν ο άνεμοσ να εστροβίλιζε άπειρίαν άμμου. Και άνεγνώρισε μυριάδα μικρών θωών. Την νύκτα εκείνην είδε και' όναρ ύψηλόν κίονα λίθινον επί τοϋ όποιου εδρίσκετο άνθρωπινή μορφή. Ηκουσε δέ φωνήν λέγουσαν.

— Άνελθε επί τοϋ κίονοσ τούτου.

Έξύπησε τότε και βέβαιοσ ότι τό όνειρόν του εστέλλετο άνωθεν, σννεκάλεσε τούσ μαθητάσ του και τούσ είπε.

— Σάσ εγκαταλείπω, τέκνα μου αγαπητά, όπως μεταβώ όπου ο Κύριοσ με στέλλει. Κατά την άπουσίαν μου ύπακούετε εις τόν Φλαβιανόν ώσ εις έμε τόν ίδιον και φροντίζετε διά τόν άδελφόν μας Παύλον. Έστέ εύλογημένοι. Χαίρετε.

Και ένψ άπεμακρύνετο, εκείνοι έμειναν γονυκλινείσ μέχρις ότου άνεγείροντεσ την κεφαλήν είδον την μεγάλην μαύρην του μορφήν εις τόν όρίζοντα τών άμμων.

Έπεριπάτησε ήμέρασ και νύκτασ μέχρις ότου εφθασε εις τά έρείπια τοϋ ναοϋ τοϋ κατασκευασθέντοσ άλλοτε ύπό ειδωλολατρών έν τψ ύποίω είχε κοιμηθή μεταξύ σκορπιών και σιρήνων κατά τό τελευταίον του ταξείδιον. Οϊ τοίχοϊ καλυπτόμενοι ύπό μαγικών σημείων ή-

σαν ακόμη ὄρθιοι. Τριάντα γιγαντιαία στήλαι καταλήγουσαι εἰς ἀνθρωπίνους κεφαλὰς καὶ εἰς ἀνθη λωτοῦ ὑπεβάσταζον τὴν στέγην. Καὶ μόνον μία στήλη εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ναοῦ εἶχε ἀποτινάξει τὸ ἀρχαῖον τῆς φορτίου καὶ ὄρθουτο ἐλευθέρα. Ὡς κιονόκρανον ἔφερε κεφαλὴν γυναικὸς μὲ μακροὺς ὀφθαλμούς, μὲ στοργύλας παρεΐας ἢ ὅποια ἐμειδία φέρουσα εἰς τὸ μέτωπον κέρατα ἀγελάδος.

Βλέπων αὐτὴν ὁ Παφνούτιος ἀνεγνώρισε τὴν εἰκόνα ἢ ὅποια τοῦ εἶχε ἐμφανισθῆ κατ' ὄναρ καὶ ὑπελόγησε, ὅτι εἶχε τριάντα δύο ποδῶν ὕψος. Μεταβάς τότε εἰς τὸ γειτονικὸν χωρίον παρήγγειλε κλίμακα τοῦ αὐτοῦ ὕψους καὶ ἐφαρμόσας αὐτὴν ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς στέγης καὶ γονυπετήσας ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου εἶπε πρὸς τὸν Κύριον.

— Ἴδου ἐγώ, Θεέ μου, ἐπὶ τῆς κατοικίας τὴν ὁποίαν μοῦ ἐξέλεξες. Εἶθε νὰ μείνω μὲ τὴν εὐλογία σου μέχρι τῆς ὥρας τοῦ θανάτου μου.

Δὲν εἶχε παραλάβει τρόφιμα μεθ' ἑαυτοῦ ἐπαναπαύομενος εἰς τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν καὶ ὑπολογίζων ὅτι οἱ εὐσπλαγχοὶ χωρικοὶ θὰ τοῦ παρεῖχον τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Τῷ ὄντι δὲ τὴν ἐπομένην αἱ γυναῖκες ἦλθον μετὰ τῶν τέκνων τῶν φέρουσαι ἄρτους, καρποὺς φοινίκων καὶ δροσερὸν ὕδωρ, τὰ ὅποια οἱ ἐρηβοὶ ἀνεβίβασαν μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς στήλης.

Ὁ μοναχὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαπλωθῆ ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου τὸ ὅποιον ἦτο στενὸν καὶ ἠναγκάζετο νὰ κοιμᾶται μὲ σταυρωμένας τὰς κνήμας καὶ μὲ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους εἰς τρόπον ὥστε ὁ ὕπνος τοῦ ἦτο τῆς ἐρηγώσεως σκληρότερος. Τὴν πρωΐαν οἱ ἄστοι τὸν ἔθιγον διὰ τῶν πτερυγῶν τῶν καὶ ἀφυπνίζετο πλήρης ἀγωνίας καὶ τρόμου.

Κατὰ τύχην ὁ ξυλουργὸς ὅστις εἶχε κατασκευάσει τὴν κλίμακα ἐπίστευε τὸν ἀληθῆ Θεόν, συγκεκινημένος δὲ ἀπὸ τὴν σκέψιν ὅτι ὁ ἅγιος ἐξετίθετο εἰς τὴν βροχὴν καὶ τὸν ἥλιον, καὶ φοβούμενος μήπως ἦθελε πέσει καθ' ὕπνου κατασκεύασε μίαν στέγην καὶ ἓνα ἐξώστην ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου.

Ἡ φήμη τῆς θαυμασίας αὐτῆς ζωῆς ἠπλοῦτο ἐν τοσούτῳ ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον καὶ οἱ ἐργάται ἤρχοντο τὴν Κυριακὴν μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων τῶν ὅπως θαυμάσων τὸν στυλίτην. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Παφνούτιου μαθόντες τὰ γενόμενα καὶ ἀνευρόντες τὴν θαυμασίην του διαμονήν, ἦλθον καὶ ἐξήτησαν ὡς εὐνοίαν νὰ κατασκευάσωσι καλύβας περὶ

τοῦ κίονος. Καὶ ἐκάστην πρωΐαν ἐτοποδοτοῦντο γύρωθεν τοῦ διδασκάλου τῶν ὅστις τοὺς ἀπῆλυθε λόγους νουθεσίας.

— Παραμένετε, τέκνα μου, τοὺς ἔλεγε ὁμοίως μὲ τὰ μικρὰ ἐκεῖνα παιδία τὰ ὅποια ὁ Ἰησοῦς ἠγάπα. Αὐτὴ εἶνε ἡ μόνη σας σωτηρία. Τὸ σαρκικὸν ἁμάρτημα εἶνε πηγὴ καὶ ἀρχὴ τῶν ἁμαρτημάτων ὅλων, τὰ ὅποια ἀναγνωρίζουν αὐτὸ ὡς πατέρα. Ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ φιλαργυρία, ἡ πονηρία, ὁ θυμὸς καὶ ὁ φθόνος εἶνε προσφιλεῖς αὐτοῦ γεννήματα. Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἶδα τοὺς πλουσίους νὰ ἄγονται ὑπὸ τῆς λαγνείας ἢ ὅποια ὡς βορβορώδης χεῖμαρρος τοὺς παρέσυρεν εἰς τὴν ἄβυσσον.

Ὁ ἄββας Ἐφραίμ καὶ ὁ Σεραπίων μαθόντες τὸν νεωτερισμὸν τοῦτον, ἠθέλησαν νὰ βεβαιωθῶσι διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὀφθαλμῶν. Ὃταν ὁ Παφνούτιος εἶδε μακρὰν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ τὸ τριγωνικὸν ἴστιον τὸ ὅποιον τοὺς ἔφερε, ἐσκέφθη ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ὕψωνε ὡς παράδειγμα τῶν ἀσκητῶν ὅλων.

Βλέποντες αὐτὸν οἱ ἅγιοι ἠγούμενοι δὲν ἀπέκρυψαν τὴν ἐκπλήξιν τῶν καὶ συσκαρθέντες συνεφώνησαν ὅτι ἦτο ὑπερβολικὴ καὶ ἐπιλήψιμος ἢ τοιαύτη σκληραγωγία, προσεκάλεσαν δὲ τὸν Παφνούτιον νὰ κατέλθῃ.

— Τοιοῦτος βίος, εἶπον, εἶνε παρὰ τὰς συνθήκας καὶ τοὺς κανόνας.

Ἄλλ' ὁ Παφνούτιος ἀπήντησεν.

— Ἄλλὰ τί εἶνε λοιπὸν ὁ μοναχικὸς βίος παρὰ ἓνας βίος θανάτων; Δὲν πρέπει τάχα τὰ ἔργα τῶν ἀσκητῶν νὰ εἶνε ἐξαιρετικά; Ἐν σημείον τοῦ Θεοῦ μὲ ἀνεβίβασε ἐδῶ καὶ μόνον εἰς ἓν σημείον τοῦ Θεοῦ θὰ κατέλθω.

Οἱ μοναχοὶ καθημερινῶς ἤρχοντο καθ' ὁμάδας καὶ ἐνούμενοι μετὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Παφνούτιου ἔκτιζον τὰς καλύβας τῶν περὶ τὸ ἑναερίον ἐρημητηρίου. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν μιμούμενοι τὸν ἅγιον, ὑψώθησαν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ ἀλλὰ κατηγορούμενοι ὑπὸ τῶν συναδελφῶν τῶν καὶ νικώμενοι ὑπὸ τῆς κοπώσεως παρητοῦντο τῆς σκληραγωγίας ταύτης.

Οἱ προσκυνηταὶ ἐπλημμύρουν καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐρχόμενοι ἀπὸ πολὺ μακρὰν, ἐπέινων καὶ ἐδίψων. Μία πτωχὴ χήρα ἐσκέφθη νὰ πωλῆ δροσερὸν ὕδωρ καὶ ὕδροπέτονας. Στηριζομένη ἐπὶ τῆς στήλης ὄπισθεν τῶν ἐξ ἀργύλλου φιαλῶν τῆς, τῶν ποτηρίων, καὶ τῶν καρπῶν διελάλει τὸ ἐμπόρευμά της. Μιμούμενος τὴν χήραν ἓνας ἀρτοποιὸς ἐκόμισε πλίνθους καὶ κατεσκεύεσε κλίβανον ἐπιζῶν

ὅτι θὰ ἐπώλει ἄρτους καὶ πλακοῦντας εἰς τοὺς προσκυνητάς. Καὶ ἐπειδὴ ἀενάως τὸ πλῆθος τῶν ἀφικνουμένων ἠΐξανεν καὶ ἤρχισαν προσερχόμενοι προσκυνηταὶ καὶ ἐκ τῶν μεγάλων τῆς Αἰγύπτου πόλεων, κάποιος ἐπιχειρηματίας ἴδρυσεν ξενοδοχεῖον διὰ νὰ στεγαζῆ τοὺς ἐπισκέπτας μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, τῶν καμῆλων καὶ τῶν ἡμιόνων τῶν.

Ταχέως παρὰ τὴν στήλην ὀργανώθη ἀγορὰ ὅπου οἱ ἀλείεις τοῦ Νείλου ἔφερον τοὺς ἰχθύς τῶν καὶ οἱ κηπουροὶ τὰ δασυρά των. Ὁ κουρεὺς ὅστις ἐξύριζεν ὑπαιθρίας τοὺς προσκυνητάς, διέχονε τὴν εὐθυμίαν μὲ τὰ εὐφυολογήματά του. Καὶ ὁ γηραιὸς ναὸς ὁ ἀπὸ τοσούτων χρόνων ἐνταφιασμένος εἰς τὴν σκιάν καὶ τὴν εἰρήνην ἐπλημμύρησεν ἀπὸ τὴν κίνησιν καὶ τοὺς παντοίους θορύβους τῆς ζωῆς. Οἱ πανδοχεῖς μετεμόρφωσαν τοὺς ὑπογεῖους τοῦ θόλου εἰς οἰναποθήκας, καὶ εἰς τοὺς κίονας τοῦ ἐκάρφωσαν ἐπιγραφὰς κοσμουμένας ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Παφνούτιου καὶ φερούσας εἰς ἑλληνικὴν καὶ αἰγυπτιακὴν διάλεκτον τὰ ἑξῆς: Πωλεῖται οἶνος ἐκ ροδιῶν καὶ σύκων καθὼς καὶ γνήσιος ζυθος τῆς Κιλικίας. Ἐπὶ τῶν τοίχων μὲ τὰ λεπτὰ καὶ καθαρὰ ἀνάγλυφα οἱ ἔμποροι ἀνήρτων ἀλίτσους κρομμίων καὶ κληνιστῶν ἰχθύων, νεκρῶν λαγῶν καὶ ἐκδαρμένα πρόβατα. Τὴν ἐσπέραν οἱ ποντικοὶ, οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῶν ἐρειπίων, ἔφευγον κατὰ ὁμάδας πρὸς τὸν ποταμὸν, ἐνῶ ἀνήσυχτοι αἱ ἴβιδες ἐξέτεινον τὸν λαμὸν καὶ ἔδետον ἀβεβαίως τὸν πόδα ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν κιονοκράνων πρὸς τὰ ὅποια ἀνήρχετο ὁ κληνὸς τῶν μαγειρείων, αἱ κραυγαὶ τῶν οἰνοποτῶν καὶ τῶν ὑπηρετιῶν αἱ φωναί. Πέριξ οἱ μηχανικοὶ ἐχάρασσον ὁδοὺς, οἱ κτίσται ἀνύψωνον μοναστήρια καὶ ἐκκλησίας καὶ μετὰ πάροδον ἐξ μηνῶν ὀλόκληρος πόλις ἰδρύθη, μὲ μίαν φρουράν, ἓνα δικαστήριον, μίαν φυλακὴν καὶ ἓνα σχολεῖον διευθυνόμενον ἀπὸ γηραιῶν οἰγύπτιον ἱερέα. Οἱ προσκυνηταὶ ἦσαν ἀπειροὶ καὶ ἐπίσκοποι καὶ ἠγούμενοι συνέφερον ἐκεῖ μὲ θαυμασμόν. Ὁ πατριάρχης τῆς Ἀντιοχείας, ὁ ὁποῖος ἐδρίσκετο τότε ἐν Αἰγύπτῳ, κατέφθασε μεθ' ὄλου του τοῦ κλήρου, καὶ ἐπεδοκίμασε δημοσίᾳ τὴν ἐξαιρετικὴν διαγωγήν τοῦ Στυλίτου. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐπραξαν καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Αἰβύτης. Τοῦτο ἰδόντες ὁ Ἐφραίμ καὶ ὁ Σεραπίων, ἦλθον καὶ ἐξήτησαν συγγνώμην γονυπετῶς πρὸς τοῦ Παφνούτιου διὰ τὴν προτέραν τῶν δυσπιστίαν.

Ὁ Παφνούτιος τοὺς ἀπήντησεν.

— Μάθετε, ἀδελφοί μου, ὅτι ἡ σκληραγωγία τὴν ὁποίαν ὑφίσταμαι εἶνε μῶλις ἴση πρὸς τοὺς πειρασμοὺς τοὺς ὁποῖους ὑπέστην καὶ τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ δύναμις μὲ καταπλήσων.

Ἀτενίζων τις ἐξωτερικῶς βλέπει τὸν ἄνθρωπον ἐλάχιστον, καὶ ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ στηλοβάτου ὅπου ὁ Θεὸς μὲ ἐτοποθέτησε βλέπω ὡς μύρμηκες νὰ κινουῦνται οἱ θνητοί. Ὑπὸ τὴν ἐσωτερικὴν ἀποψιν ὁ ἄνθρωπος εἶνε ἄπειρος, μέγας ὅπως ὁ κόσμος τὸν ὅποιον περικλείει. Πάν ὅτι ἐκτείνεται ἔμπροσθέν μου, τὰ μοναστήρια αὐτὰ καὶ τὰ πανδοχεῖα, καὶ αἱ λέμβοι ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ, καὶ τὰ χωριά, καὶ αἱ διώρυγες, καὶ ἡ ἄμμος, καὶ τὰ ὄρη τὰ ὅποια βλέπω ἐκείθεν τῶν ἀγρῶν, εἶνε μηδὲν ἀπέναντι ὅσων ἔχω ἐντός μου. Ἐντὸς τῆς καρδίας μου φέρω πόλεις ἀναριθμήτους καὶ ἐρήμους ἀτέρμονας.

Τὸ δὲ πονηρὸν καὶ ὁ θάνατος ἀπλοῦνται ἐπὶ τοῦ ἀχανοῦς τούτου κόσμου καὶ τὸν καλύπτουν ὅπως ἡ νύξ καλύπτει τὴν γῆν. Καὶ ἀποτελῶ μόνος ἐγὼ ἐν σύμπαν πονηρῶν διανοημάτων.

Ὡμίλει οὕτω ἐπειδὴ ἡ ἐπιθυμία τῆς γυναικὸς τὸν κατεῖχε.

Τὸν ἔβδομον μῆνα κατέφθασαν ἐξ Ἀλεξάνδρειας, Βουβάστου καὶ Σαῖος γυναῖκες στείροι πρὸ πολλοῦ ἐλπίζουσαι νὰ ἀποκτήσουν τέκνα διὰ τῆς μεσιτεύσεως τοῦ ἁγίου καὶ τῆς δυνάμεως τῆς στήλης. Καὶ προσέτριβον διαρκῶς τὰ ἄγωνα στέρνα τῶν ἐπὶ τοῦ λίθου. Καὶ ἐπειτα κατέφθανον φορεῖα καὶ ἄμαξαι καὶ ἄρματα σταματῶντα καὶ συννοθούμενα ἐκ τῶν ὁποίων ἐξήρχοντο ἀσθενεῖς φοβεροὶ τὴν θεάν. Αἱ μητέρες παρουσίαζον εἰς τὸν Παφνούτιον παιδία τῶν ὁποίων τὰ μέλη ἦσαν στρεβλά, οἱ ὀφθαλμοὶ ἀλλοίθωροι, τὸ στόμα ἀφρισμένον καὶ ἡ φωνὴ βραχνή. Ὁ Παφνούτιος ἀπλώνει ἐπ' αὐτῶν τὰς χεῖρας. Οἱ τυφλοὶ ἐπλησίαζον μὲ ἀνοικτοὺς τοὺς βραχίονας καὶ ὕψωνον ἀορίστως πρὸς αὐτὸν τὴν κεφαλὴν τὴν διάτρητον ἐκ δύο αἱματηρῶν ὀπῶν. Οἱ παράλυτοι τοῦ δεδεῖν τὴν βαρεῖαν ἀκίνησιαν, τὴν θανάσιμον ἰσχνότητα καὶ τὴν φρικτὴν στρέβλωσιν τῶν μελῶν τῶν. Οἱ χωλοὶ τοῦ ἐπεδεῖν τὸν ἀκρωτηριασμένον τῶν πόδα, καὶ οἱ καρκνοπαθεῖς λαμβάνοντες διὰ τῶν δύο χερῶν τὸ στέρνον, ἀποκαλύπτουν πρὸ αὐτοῦ τὸ στήθος τὸ ὅποιον κατέτρωγε ὁ ἀόρατος γύψ Αἰ ὑδρωπικαὶ γυναῖκες ἐναποτίθενται εἰς τὴν γῆν ὡς ἐκφορτωμένοι ἀσχοί.

Ὁ Παφνούτιος τοὺς ἠλόγει. Οἱ κάτοικοι

τῆς Νουβίας προσβεβλημένοι ἀπὸ ἐλεφαντίασιν, ἐπροχώρουν μὲ βαρὸν τὸ βῆμα, τὸν παρετήρουν μὲ ὀφθαλμοὺς δακρυβρέκτους καὶ μὲ ἄψυχα πρόσωπα. Καὶ ἐποίει ἐπ' αὐτῶν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Ἐπειτα ἐκομίσθη ἐπὶ φορέου μία νεάνις ἔξ Ἀφροδιτουπόλεως ἡ ὁποία εἶχεν ὑποστῆ αἰμόπτυσιν καὶ ἐκοιμάτο πρὸ τριῶν ἡμερῶν. Ἐφαίνετο ὡς εἰκὼν ἐκ κηροῦ καὶ οἱ συγγενεῖς οἱ ὁποιοὶ τὴν ἐνόμιζον νεκρὰν τῆς εἶχον θεοὶ ἐπὶ τοῦ στήθους κλάδον ἐκ φοίνικος. Ὁ Παφνούτιος προσηχηθὴ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἡ νεάνις ἤγειρε τὴν κεφαλὴν καὶ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς.

Ὁ λαὸς διελάλει παντοῦ τὰ ἐπιτελούμενα θαύματα καὶ ἤρχοντο τώρα ἀναρίθμητοι ἔξ ὄλων τῶν μερῶν τῆς Αἰγύπτου, οἱ δυστυχεῖς πάσχοντες ἐκ τῆς ἀσθενείας τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ὀνομάζουσι ἱεράν. Μόλις ἔβλεπον τὴν στήλην καταλαμβάνοντο ἀπὸ σπασμόν, ἐσύροντο κατὰ γῆς, συνεστρέφοντο καὶ συνεσπειροῦντο.

Καὶ εἶνε ἀπίστευτον ὅτι οἱ θεαταὶ τῆς σκηνῆς ταύτης καταλαμβάνοντο καὶ αὐτοὶ ἀπὸ ἐκείνου παραφορὰν, μιμούμενοι τῶν ἐπιληπτικῶν τὰς συσπάσεις. Μοναχοὶ καὶ προσκωνηταί, ἄνδρες καὶ γυναῖκες συνωθοῦντο, διηγκωνίζοντο ἀναμιξ με συνεστραμμένα τὰ μέλη, μὲ ἀφρίζον τὸ στόμα, τρώγοντες χῶμα καὶ προφηρεύοντες.

Καὶ ὁ Παφνούτιος ἐκ τοῦ ἕψους τοῦ στόλου του ἠσθάνετο μίαν φοικίαν νὰ τὸν συγκλονίζῃ καὶ ἐκραύγαζε ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Θεόν.

— Εἶμαι ὁ ἐξίλαστήριος ἄμνος ὁ αἰῶν τὰς ἀμαρτίας τοῦ κόσμου καὶ διὰ τοῦτο, Θεέ μου, τὸ σῶμα μου ἐπλημμύρησε πειρασμῶν. Ὅταν ἕνας ἄρρωστος ἐθεραπεύετο, τὸ πλῆθος τὸν ἐζητωκραύγαζε, τὸν ἔφερε ἐν θριάμβῳ καὶ ἐπαιλάμβανε.

— Ἴδου νέα ἀνέβλυσε κολυμβήθρα τοῦ Σιλωάμ.

Ἐκατοντάδες βακτηρίαι ἀναπήρων ἐκρέμαντο ἤδη εἰς τὴν θαυματουργὸν εἰκόνα. Αἱ εὐγνωμονοῦσαι γυναῖκες ἀνήρων ἀναθήματα καὶ στεφάνους. Οἱ Ἕλληνες ἀνέγραφον εὐφυῆ δίστιχα καὶ ἕκαστος προσκωνητῆς ἐχώρισσε ἐπὶ τοῦ λίθου τὸ ὄνομα του. Ταχέως ἡ εἰκὼν ἐκαλύφθη εἰς ὕψος ἀνθρωπίνου σώματος διὸ

πλημύρας χαρακτήρων λατινικῶν, ἑλληνικῶν, κοπτικῆς καὶ φοινικικῆς διαλέκτου ἑβραϊκῶν, συριακῶν καὶ μαγικῶν.

Κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα ἡ συρροὴ εἰς τὴν πόλιν τῶν θαυμάτων ἐπῆρξε τοιαύτη ὥστε οἱ γέροντες ἐνόμισαν ὅτι ἐπανῆλθον οἱ καιροὶ τῶν ἀρχαίων μυστηρίων. Ἐβλεπέ τις συμφορομένους ἐκεῖ Αἰγυπτίους μὲ πολυχρόμους χιτῶνας, Ἀραβας μὲ βουρνούζια, Νούβας μὲ λευκὰς ἐνδυμασίας, Ἕλληνας μὲ βραχὺν μανδύαν, Ῥωμαίους μὲ πολύπτυχον τήβεννον, βαρβάρους μὲ πορφυρᾶς κνημίδας, καὶ ἑταίρας μὲ χρυσοῦφάντους πέπλους. Αἱ γυναῖκες κρυπτόμεναι κάτωθεν καλύπτρας παρήρχοντο καθήμεναι ἐπὶ ὄνων, προπορευομένων εὐνοῦχων μελανῶν, οἱ ὁποιοὶ ἤνοιγον μὲ κτυπήματα τὴν δίοδον. Οἱ ἀκροβάται ἐξετείνον τάπητας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἐξετέλουν γυμνάσματα ἐν μέσῳ σιγηλῶν θεατῶν. Οἱ γόητες μὲ ἐκτεταμένους χεῖρας ἐξετύλισσον ὡς ζώσας ζώνας τοὺς ὄφεις τῶν.

Καὶ ὁλος αὐτὸς ὁ κόσμος ἔλαμπε, ἐκραύγαζε, ἐθορύβει καὶ ἠκτινοβόλει. Οἱ γογγυσμοὶ τῶν ὁδηγῶν τῶν καμήλων, οἱ ὁποιοὶ ἐκτύπων τὰ ζῶα τῶν, αἱ κραυγαὶ τῶν πωλητῶν οἱ ὁποιοὶ διεφήμιζον φυλακτὰ κατὰ τῆς λέπρας καὶ τῆς βασκανίας, αἱ ψαλμοῦσαι τῶν μοναχῶν οἱ ὁποιοὶ ἀπήγγελλον χωρὶα τῆς Γραφῆς, τὸ γούλισμα τῶν γυναικῶν τῶν μεταπιπτουσῶν εἰς προφητικὴν καταληψίαν, οἱ λαρυγγισμοὶ τῶν ἐπαιτῶν τῶν ἐπαναλαμβάνοντων ἀρχαῖα ἄσματα τῶν χαρμηλῶν, τὰ βελάσματα τῶν προβάτων, τῶν ὄνων οἱ ὀγκηθμοὶ, τῶν ναυτῶν αἱ προσκλήσεις πρὸς τοὺς βραδύνοντας πελάτας, ὅλοι οἱ συγγεόμενοι αὐτοὶ θόρυβοι ἀπετέλουν μίαν ἐκκωφωτικὴν στάσιν τῆς ὁποίας ἐκφυλάσσει ἡ διαπεραστικὴ φωνὴ τῶν μικρῶν γυναικῶν Αἰθιοπῶν, οἱ ὁποιοὶ τρέχοντες παντοῦ προσέφερον νωποὺς καρποὺς φοινίκων.

Καὶ ὅλα τὰ ποικίλα αὐτὰ ὄντα ἀπεπνίγοντο ὑπὸ τὸν λευκὸν οὐρανὸν καὶ τὴν βαρεῖαν ἀμύσφαιραν, τὴν πλημμυροῦσαν ἀπὸ τῶν γυναικῶν τὰ ἀρώματα, τῶν αἰθιοπῶν τὴν ὀσμὴν, τῶν πλακουντιῶν τὴν κνίσσαν καὶ τῶν καπνῶν τοῦ λιβανωτοῦ, τὸν ὁποῖον οἱ εὐσεβεῖς ἠγόραζον ἀπὸ τοῦ ποιμένας ὅπως καύσουν αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ ἁγίου.

Ἦσεται συνέλιξι.

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

ΝΗΦΩΝΙΣΜΟΣ. Μοῦ ἐμπνέει ἀπελπισίαν τὸ ὅτι γράφω αὐτὴν τὴν λέξιν χωρὶς νὰ γνωρίζω τί σημαίνει. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες οἱ ὁποιοὶ τὴν ἀκούουν νὰ πίπτη ὡς βόμβα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ εὐρίσκονται εἰς τὴν ἰδίαν τρομερὰν ἀγνοίαν, ὅλοι διφοῦν νὰ τὴν μάθουν, καὶ κανεὶς δὲν ἔρχεται νὰ σβύσῃ τὴν πανελλήνιον αὐτὴν δίψαν. Μήπως αὐτὸς εἶνε ὁ Νηφωνισμός, τὸ νὰ μὴ μάθῃ κανεὶς ποτὲ τί εἶνε καὶ μήπως πράγματι δὲν εἶνε τίποτε; Ἐξ ὧν ἔμαθα καὶ εἶδα, ὁ Νηφωνισμὸς μοῦ φαίνεται ἕνας μεταμορφωτῆς καλλίτερος ἀπὸ τὸν Σαρτοῦν τοῦ «Παρνασσού», ἴσως δὲ καὶ ἠθικώτερος ἀπὸ τὰ Γαλλικὰ τριγυνοῦδῶν τοῦ δευτέρου τὰ ὁποία προχθὲς ἐχρωμάτισαν μὲ ἐν ἐρῶν τὸς διαφεγγεῖς λοβοὺς τῶν γυναικῶν αὐτῶν. Εἶπα ὅτι τὸν θεωρῶ μεταμορφωτῆν, διότι ἐδῶ ὁ Νηφωνισμὸς ἀναφαίνεται ὡς συναμοσία ἐναντίον ἐνὸς ἠγουμένου, παρῶς ὡς αἰρεσις θερηκευτικῆ, ἀλλοῦ ὡς ὑπερβολικὸς βρασμὸς τοῦ καλογητικοῦ αἵματος, ἔπειτα ὡς καλωσύνη πνευματικῶν πατέρων, ὡς πολιτικὸν σωματοεῖον καλογητῶν ζητοῦν τὴν Δημοκρατίαν, ὡς μεσιτικὸν πρακτορεῖον τῶν γάμων, ὡς ἠθικὴ ἀκαθαρσία, καὶ ὡς ἠθικὴ ἀγνότης. Μία πληθῶρα καὶ ἐν ἀνακάτωμα φαινομένων καὶ σκοπῶν, ὡς λέβης μεσαιωνικοῦ μοναστηρίου ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὅλα τὰ ἀποφάγια τῶν καλογητῶν ἐρρίπτοντο, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ χυλὸς διὰ τοὺς ἐπαίτας. Ὅστε ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα ἡ ἑταιρία τῶν Νηφωνιστῶν εἶνε τὸ παραδοξώτερον κατασκευάσμα τοῦ σκότους ἐν Ἑλλάδι, καὶ τὸ Μέγα Σπήλαιον ἐν μοναδικῶν ἀλχημειῶν μυστικότητος. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἐχειρίσθησαν τὸ μυστήριον ὡς τεχνίται. Ἐσφράγισαν μὲ τὴν σιγὴν κάθε λέξιν ποῦ ἐπιθύρουν καὶ κάθε κίνημα ποῦ ἔκαμαν μέσα εἰς τὸ κελλὶον τοῦ Νηφωνος. Ἐν ῥάσον τὰ σκεπάζει ὄλα, καὶ «δὲν ὑπάρχει ἀυλαία, λέγει ὁ συγγραφεὺς, μεγᾶλειτέρα».

Ἐπειτα τυχαίνει νὰ πλησιάσῃ τὸν Νηφωνα ὅπως τὸν ἐπλησίασεν ὁ γράφων τὰς γραμμὰς αὐτὰς εἰς τὸ Ἀρεταίειον νοσοκομεῖον — καὶ ἐρωτᾷτε.

— Αὐτὸς εἶνε ὁ ἀρχηγός;

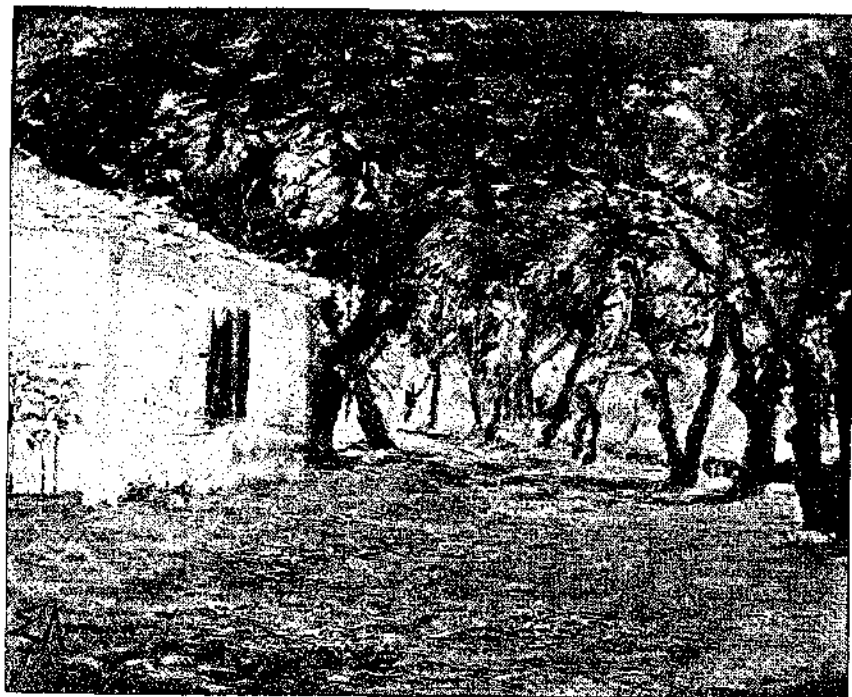
— Ἦσυχάσατε, ἡσυχάσατε. Δὲν εἶνε τίποτε παραπάνω ἀπὸ ἕνα ἀρχιμανδρίτην ἀκίνδυνον.

Ὁ ἀρχηγὸς παρουσιάσθη μίαν ἡμέραν ἐνώπιόν μου μὲ τὸν χιτῶνα τοῦ ἀσθενοῦς. Δὲν εἶδα ποτὲ ἀρνίον ἠσυχώτερον. Ὁ κρότος τῆς παντούφλας του εἰς τὸ λιθόστρωτον τοῦ νοσοκομείου, ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκοήν μου ὡς μία διαβεβαίωσις.

Καὶ ὅταν ἐκάθισεν ἀπέναντί μου μὲ τὸν σκούφον του καὶ μὲ τὸ κομπολόγι, ὅταν ἤρχισεν νὰ ὀμιλῇ μαλακώτατα κατὰ τῶν κατηγορῶν του, ὅταν ἔφωνε τοὺς εὐρυτάτους τοῦ ὤμου ἀπορῶν δι' ὅσα γράφονται καὶ λέγονται, μοῦ ἐφάνη ὅτι ἔκαμα παράλειψιν ἀσυγχώρητον, διότι, θῆμα καὶ ἐγὼ τῶν διαδόσεων περὶ Νηφωνισμοῦ, δὲν ἠσπασθῆν πρὸ ὀλίγου τὴν χεῖρα τοῦ ὁσίου πατρός. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ὁ Νηφων ἐξακολουθεῖ νὰ μένῃ εἰς τὸ νοσοκομεῖον ἐξηπλωμένος ἐπὶ μιᾶς κλίνης, ἀνιγμὰ διὰ τοὺς ρεπόρτερ, διὰ τὴν δικαιοσύνην, διὰ τὸν κόσμον. Συνομιλεῖτε μαζί του καὶ πείθεσθε ὅτι δὲν ὑπάρχει οἰκτρότερον θῆμα συκοφαντίας ἀπὸ τὸν ἀθῶον αὐτὸν καὶ ἀγράμματον καλόγηρον, ὁ ὁποῖος σὰς ἀπαγγέλλει ἀγροίκως τὰ ρητὰ τῶν Γραφῶν. Διαβάξεται κατόπιν τὴν δικογραφίαν καὶ πείθεσθε ὅτι δὲν ὑπάρχει οἰκτρότερον θῆμα πλάνης ἀπὸ τὸν ἐαυτὸν σας, ὁ ὁποῖος ἐξέλαβε τὸν Νηφωνα ὡς λευκόν. Καὶ ὁ γρίφος μένει ἄλυτος ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ Ἀρεταίειου.

Πολὺ γυμνὸς ἐνδιαφέροντος θὰ ἦτο ὁ Νηφωνισμὸς, ἐὰν εἶχε μόνον τὰς αἰρετικὰς του δοξασίας. Διότι ἔχει ἀρετίας. Παραδέχεται τὴν ὑπαρξίν καὶ μιᾶς ἀδελφῆς τῆς Εὐας εἰς τὸν Παράδεισον, περὶ τῆς ὁποίας δὲν μᾶς λέγει τί ἀπέγεινε. Κατ' ἀνάγκην βεβαίως θὰ ἔμεινεν ἀνὺπανδρος ἐλλείψει γαμβροῦ, καὶ οὕτω ἔχομεν τὴν πρώτην γεροντοκόρην τῆς πλάσεως. Παραδέχεται ἀκόμη ὅτι δὲν ὑπάρχει Διάβολος, ἐνῶ αὐταὶ αἱ λεπτομέρειαι τοῦ Νηφωνισμοῦ ἀρκεῖ νὰ μᾶς ἀποδείξουν τὴν ὑπαρξίν Διαβόλου εἰς τὸν κόσμον. Ἐως ἐδῶ τὰ πράγματα πηγαίνουν καλά. Ἄλλ' ἔρχεται κατόπιν μία γενεὴ καλογητοῦ ἀλειψθεῖσα διὰ φω-

σφόρον, περί της οποίας πολλά διηγούνται εν Τριπόλει, και παρελαύνουν μερικαί άδαμιαίαι στολαί μισομένων, και φθάνουν εις την άκοην μερικαί διηγήσεις τόσον σεμναί, όσον και τά τραγουδάκια του Σαρτορού εις τον «Παρνασσόν». Και έδω άρχίζουν αί μεταμορφώσεις του Νηφωνισμού. Θρησκευτική αίρεσις, καλογερική συνωμοσία, τυρεία όπως χαρακτηρίζουν οι Κανόνες τας ύπόπτους διασκέψεις των καλογήρων, μεσιτεία διά να νυμφευθοῦν άπηλειομένα γεροντοπαλλήκαρα εν Τριπόλει, τρόπος διά να ανταλλάσσουν άσματος έννας κύριος και μία κυρία χωρίς να είνε εξαδελφοί, πολιτικός σύλλογος ύπερ της Δημοκρατίας, κήρυγμα του θείου λόγου, άτομισμός, σαρκισμός, ρυπαρότης, και λευκότης. "Αν τό κατωρθώσετε, έννοήσατε τί είνε ο Νηφωνισμός.

ΠΛΑΤΑΝΟΙ ΛΙΑΠΤΟΥ

ΥΠΟ ΑΟΣ ΣΟΦΙΑΣ ΛΑΣΚΑΡΙΑΟΥ

— Άλλά τί είνε επί τέλους;

Είνε, κύριέ μου, εκείνο τό όποϊον ίσως δέν είνε τίποτε και ίσως είνε κάτι άποτρόπαιον, είνε έννας χάρτινος Καραγκιόζης ο όποιος προβάλλει από κάπου και γελά μαζί μας, είνε μία καταληκτική βεβαιότης και μία τεραστία άπιδανότης, είνε εκείνο τό όποϊον δέν θά μάθετε ποτέ ούτε σεις, ούτε έγώ, ούτε αί άρχαί, κάτι τό όποϊον ύπήρξε ή δέν ύπήρξε διά να γίνωνται άστειοί όσοι ζητοῦν να τό μάθουν. Και φραντασθήτε όλη αυτή ή ιστορία να είνε έν άπλοῦν καλογηρικόν παραπτώμα κοινόν εις όλους τους ανθρώπους!

Φυλαχθήτε και μη ζητείτε να μάθετε την μεγάλην αυτήν αίρεσιν, διότι πάντως θά ήσθε άστειός.

ΧΑΡΗΣ ΗΜΕΡΙΝΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΤΟ ΝΕΟΝ ΒΙΒΑΙΟΝ ΤΟΥ κ. ΨΥΧΑΡΗ. Έπιγράφεται «Γιά τό Ρωμαϊκό θέατρο». Περιέχει ένα δράμα τον «Κυρούλην», μίαν κωμωδίαν τον «Γουανάκον» και ένα πρόλογον έκτενή, από έκάτον σελίδας. Τυπωμένον εις τό Παρίσι και άφιγερωμένον εις την Ίδέαν, εις τον κ. Έφταλιώτην, εις τον κ. Καλαμών και εις τον κ. Παλαμάν.

Όλόκληρος ο Ψυχάρης μέσα εις αυτό τό βιβλίον, τό εξαφανικόν, τό παρόξενον, τό γεμάτον από αντίθεσεις. Ο Ψυχάρης με την μεγάλην ιδέαν του και με τά μικρά προσωπικά του, με την ωραϊαν θεωρίαν του και με την άστειαν εφαρμογήν της, — με την δροσεράν του ποιήσιν και με την ξηράν του σχολαστικότητα, — με την σοφίαν του και με την άμάθειν του, με την ποτηρίαν του και με την ζευσεκιάν του, με την τρυφερότητά του και με την τραχυτητα, με την άκραν εδγένειαν και με την άκραν ιταμότητα. Ένας Ψυχάρης πολύμορφος και πολυειδής, ένα κράμα περιεργότατον και σχεδόν ανεξήγητον, αλλά και δι' αυτό μία προσωπικότης ένδιαφερούσα, ύπέροχος, επιβάλλουσα, πού της οποίας κανείς δέν ήμπορεί νάντιπαρέλθη. Άλλού θά ένδουσιασθή, άλλού θά θυμώσθ, άλλού θά δακρύσθ, άλλού θά ξεκαρδισθ από τά γέλια, — αλλά ψυχρός δέν θά μείνη πουθενά. Ίδού λοιπόν έν βιβλίον, τό όποϊον διαφέρει από κάθε άλλο, εκτός ίσως των προηγούμενων του κ. Ψυχάρη, και αυτόν τά όποϊα μας ύπόσχεται διά τό μέλλον, — και είνε πλήθος!

Ημπορούσα να γράψω όλοκλήρους σελίδας διά να δείξω τάνοτέρω εις όσους δέν άνέγνωσαν τό βιβλίον. Άλλά θά περιορισθώ εις όλίγα. Και άνοίγω τον Πρόλογον.

Μά τί είνε αυτός ο πρόλογος, Θεέ μου!... Ο κ. Ψυχάρης τά βάζει με την Γερμανίαν, με τον Αυτοκράτορα, με τον Νίτσε, με τον Μόμσεν, και έγω δέν ήξεύρω με πόσους. Και όλα αυτά έξ άφορμής ενός άρθρουδιου περί ελληνικής φιλολογίας του κ. Julius Constantini v. Hossliu, τον όποϊον εφραντάσθη Γερμανόν γνήσιον, επειδή γράφει γερμανικά, και ο όποιος είνε άπλούστατα ο φίλος μας κ. Ιούλιος Έσλιν, πολίτης έλλην και έφεδρος μάλιστα άνθυπολογαγός! — Έχει την ουρανίαν άπλότητα να πιστεύη, ότι ο Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων εξαλίσθη και «για κάμποσους μήνες δέν έβγαλε βιβλιαράκι», έξ αιτίας των άρθρων, τά όποϊα ο κ. Ψυχάρης εδημοσίευσεν έναντίον του εις τό «Άστν»! — Έχει ακόμη την άφέλειαν να φαντάζεται, ότι έννας λόγιος έγινε πολέμιος της δημοτικής γλώσσης, επειδή... δέν του έκαμε βίβλια, και έννας άλλος επειδή δέν τον δδάνεισε χηρήματα! — Μας διηγείται ως τό άπλούστερον πράγμα του κόσμου, ότι έγραψε γράμμα προς τον τώως πρωθυπουργόν κ. Θεοτόκην, διά να... παύσθ τον ύπουργόν του κ. Στάην, επειδή έξεφράσθη κατά της δημοτικής, άγνωών, φάνεται, ότι θά τον έπαιεν άμέσως, μόνον άν είχε την άφροσύνην να εκφρασθ ήπέρ. Ομιλεί διά μακρών περί άνεκδότων έπιστολών του Γκαίτε, με την ιδέαν ότι θά εξαναγκάσθ τους ένδιαφερομένους Γερμανούς να μάθουν την «ρωμαϊκή γλώσσα», μόνον και μόνον διά να ιδούν τί γράφει περί των έπιστολών αυτών

εις τον πρόλογόν του! Μ όλα αυτά, με πόσην γλωσσολογικήν σοφίαν, και με πόσην δρακτικήν ειρωνείαν άπαντή εις ένα άρθρογράφον της «Νέας Ημέρας» (ο όποιος τά έκαμε θάλασσα, κατά την συνήθειαν όλων των άναμυγνομένων εις τό γλωσσικόν ζήτημα, χωρίς την άπαιτουμένην προπαρασκευήν) και πόσον είνε θαυμασταί, και ως γλώσσα και ως ιδέα και ως ποιήσις, αί όλίγα αυτά σελίδες του πρόλογου, εις τας οποίας ομιλεί περί συμβολισμού, περί της λίμνης, εις τό βάθος της οποίας ρέει άπόρητος ο ποταμός. «Ο συμβολισμός μοιάζει σαν νάναι μία λίμνη. Καθάρια τά νερά της αποπάνω, και όποιο μάτι τάνταντένη, άμέσως θά τά χαρή. Από κάτω όμως από τά νερά, κρύβιος κ' άπαρητήτος, συχνά τυχαίνει να περνάει ο ποταμός, — εκείνος όμως που τό ξέρει, άρχίζει και θωραεί τη λίμνη την ίδια με μάτι καινούργιο... Ο ποταμός είνε της λίμνης ή ζωή. Τό ίδιο και ο συμβολισμός είνε ή ιδέα, που από μέσα ζωντανεύει την ποιήσιν».

Άπό τά δύο έργα, τά όποϊα προσφέρει «για τό Ρωμαϊκό θέατρο» ο κ. Ψυχάρης, ο «Κυρούλης» δέν φαίνεται στερούμενος αξίας. Κοπιάζει, πνευστιά κανείς διά να τό αναγνώσθ έξ άρχής, άλλ' εις τό τέλος αισθάνεται γύρω τον άέρα άρθρονότερον, ζωτικότερον, και αναπνέει με ήδονήν. Είνε ένα δράμα προπάντων με ιδέαν, με βάθος, και έχει μίαν γυναικίαν μορφήν, την Πριγκίπισσαν Έλένην, ή όποϊα είνε πολύ ισχυρά ποιητική δημιουργία, και έχει άσκήν μερικώς σκηνας, εις τας οποίας έρχεται και εις την επιράνειαν ή έσωτερική της συλλήψεως ωραιότης. Η ιδέα του «Κυρούλη» είνε αντιγερμανική, αντιβισμαρκεϊος, αντινιτσεϊκή, όπως θέλετε. Θέλει την τελικήν νίκην του Δικαίου και της Άληθείας, κατά της άδίκου και κτηνώδους Δυνάμεως. Ο κ. Ψυχάρης εφοβήθη τας θεωρίας του Νίτσε, αί όποϊαι — ως φαντάζεται πάντοτε, — ήρχισαν να διαδίδωνται και εις την Ελλάδα, και ήθέλησε νάντεπεξέλθη κατά του Ύπερ ανθρωπού διά του δράματος τούτου. Δέν έξετάζω πολύ αν ύπήρξε κίνδυνος πραγματικός, και αν ή άμυνα ήτο αναγκαία. Μ' ένδιαφέρει μόνον ή ποιητική αξία του έργου — και αυτή δέν μου φαίνεται μικρά.

Όσον διά την κωμωδίαν, εις την όποιαν σατυρίζει τον «Σύλλογον των Ωφελίμων Βιβλίων» και υπεργαχεί της αγαπητής του γλωσσικής ιδέας, — ήμπορώ να είπω ότι είνε πλήρης άποτυχία και ως σύλληψις και ως έκτέλεσις. Πού κωμωδία! Πουθενά δέν άπαντά κανείς τό γησιώς κωμικόν ή τό άληθώς εδφνές. Όλα έξεζητημένα, τεχνητά, άνούσια, άνάλατα. Και ή προσωποποιήσις ακόμη των δένδρων ή όποϊα αγωνίζεται να δώσθ μίαν ποιητικήν χάριν εις τό έργον, και άλλού θάπατέλει ίσως ωραιότητα σπανίαν, έδω πνίγεται από την περιβάλλουσαν πλήξιν. Και ο διάλογος έντελώς άφύσικος. Με αυτό τό έργον άπεδείχθη πλέον φανερά, — έννοά μαζί και τό δράμα — ότι ο κ. Ψυχάρης δέν γνωρίζει την ρωμαϊκήν γλώσσαν, παρά μόνον κατά θεωρίαν, μακρόθεν, από τά βιβλία. Η άναστροφή του μετά του ελληνικού λαού ήτο άνεπαρκής, διότι αν τον έμαθε μερικώς σπανίας λέξεις, τας οποίας ήμεις πιδανόν και ν' άγνωσθμεν, δέν του έδωσαν όμως τό άσύλληπτον και άπροσδιόριστον εκείνο κάτι, τό όποϊον ονομάζομεν πνεύμα της γλώσσης ή γλωσσικόν αίσθημα. Διά τούτο σήμε-

νεων, τών πλείστον έρασιτεχνών, οι όποιοι άποτελοϋν την Μανδολινάταν ύπερ πάντα δε άλλον άξιος συγγραφεύων ο άγαπητός λογογράφος κ. Ζαχαρίας Παπαντωνίου, ο πρόεδρος του Σωματείου, εις τον όποιον όφείλεται ή σύσταση της «Αθηναϊκής Μανδολινάτας».

Γ. Α.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Ο Κ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, εις τών έπιμελεστέρων ζωγράφων μας, εκθέτει εις τή εν τη στοά Σιμποπούλου εργαστήριόν του, σειράν εκ τών τελευταίων έργων του. Έξ αυτών έντύπωσιν προξενούν τά τοπεία του τά όποία μέ ειλικρίνειαν έμελέτησε και μέ ακρίβειαν εξέτελεσε.

Η «Θάλασσα του Φαλήρου» είνε σπουδή μέ πολλήν ζωήν και φώς έλληνικών. Επίσης άρτια εις την ακριβή άπόδοση της όπτικής και του σχεδίου είνε τό κάτωθι του μνημείου του Φιλοπάπου τοπίον, και ή Ελιά της Άττικής.

Τά έσωτερικά της μονής Καισαριανής είνε μελετημένα μέ δύναμιν, άξίαν ιδιαιτέρας εκτίμησεως.

Ίδιος όμως ο κ. Οικονόμου είνε κατ'έξοχην ζωγράφος Οι «Καρποι» του, τά «Κυθόνια» του και όλος έν γενεί ο κόσμος του φυτικού βασιλείου, ίκανοποιείται άπό τών χαρακτηρα του κ. Οικονόμου. Έξαιρείται τό «Ψάρι» του, τό όποιον έν τούτοις είνε ζωντανόν.

Μέ άπαλότητα και χάριν ζωγραφισμένη είνε και ή «Κεφαλή Νεάνιδος».

Ο κ. Οικονόμου διά της εκθέσεώς του ταύτης φαίνεται ότι μελετά την έλληνικήν φύσιν μέ τόσην ειλικρίνειαν, ώστε άν εξακολουθήση μετά ζήλου, θά συναντήση μίαν ήμέραν κάτι άπό τό φώς του άττικού ούρανού.

ΠΗΝΑΚΙΑΕΣ

ΦΡΑΓΚΙΣΚΑ Η ΕΞ ΑΡΙΜΙΝΙΟΥ. Η ιστορία δέν έχει βεβαίως να επιδειξη πολλά γεγονότα τόσον δραματικά και τόσον ποιητικά συγγρόνως όσον εκείνο τό όποιον άπθανάτισεν ο Δάντης εις τό πέμπτον άσμα της Κολάσεως. Ποίος δέν γνωρίζει τό περιφημον αυτό άσμα και τό τραγικόν του θέμα. Η Φραγκίσκη σύζυγος του Μαλατέστα έρωτεύεται τον άνδράδελφόν της Παύλον. Όπως εις τόν Τριστόνον και την Ισάδην τουουτοτρόπως και εδώ ο έρωσ έρχεται μοιραίως, επιπίπτει ός άπόφασ της εμπαρμένης. Οι δύο νέοι άρμόζοντες κατά τά αισθήματα, κατά τάς τάσεις, κατά τά όνειρα, αντικατοπτρίζουν την άγάπην των ο εις εις τους όφθαλμούς του άλλου χωρίς να όμολογούν τίποτε. Έπειτα μίαν ήμέραν — διηγείται θαυμασίως ο Δάντης — ενή άνεγίνωσκον μαζί τους έρωτας της Γυνέβρας, ο Παύλος εκλινε και ησπάσθη την παρεϊάν της Φραγκίσκης. «Και έκτοτε δέν άνέγνωσαν τίποτε περισσότερον» προσθέτει ο ποιητής.

Ο τρομερός σύζυγος της Φραγκίσκης έμαθε τους έρωτας και οι έρασται άφού ήνώθησαν εις την ζωήν ήνώθησαν υπό μίαν μάκαιραν εις τόν αυτών θάνατον.

Άπό της εποχής του Δάντου τό ζεύγος αυτό της μοιχού σύζυγου και του άπίστου άδελφού είχε προσοκτήσει μίαν συμπάθειαν και ένα πέπλον άνεφάρτου ποιήσεως. Ο ποιητής της Θεϊας Κωμωδίας, ο συγθέας τόσον όρημτικός και τόσον αόστηρός, μολονότι καταλέγει μεταξύ τών κολιασμένων την Φραγκίσκαν και τον Παύλον, εδρίσκει μολαταύτα σπανίας φράσεις τρυφερότητος όπως έλαφρόνη τό σφάλμα των και σπανίας λέξεις ποιήσεως όπως τό ξυνήψωσι. Αί στροφαι τάς όποιάς φαίνεται λέγουσα ή Φραγκίσκα περί του έρωτος, άπέμειναν μεταξύ τών ωραιότερων αι

όποια ελέχθησαν ποτέ επί του μεγάλου και τόσον τετριμμένου αυτού θέματος. Τό δραμα άκόμη του ποιητού, ο όποιος βλέπει και εις τόν Άδην έναγκαλισμούς και ιταμιένους μαζί έν άγάπη ύπερκοσμία τους δύο έραστας, μάς δίδει την ιδέαν του έξαγνισμού και της ύπεροχής των δύο έραστών.

Τό θέμα αυτό των άτυχών και σφοδρών έρώτων της Φραγκίσκας και τή Παύλου προσείλκυσε πολλούς ποιητάς των όποιων θά ήτο μεγάλη και ή άπαρίθμησις. Οι δύο νεώτεροι και πλήρεις φήμης ποιητάι της Φραγκίσκας, οι όποιοι περιέργως εξέλεξαν ταντοχρόνως τό θέμα και διεξεδίκησαν την δάφνην, είνε ο Άνουόντιο, ο ποιητής της καλλονής, και ο Γεώργιος Φίλιπς, ο νεαρός άγγλος δραματικός, ο όποιος ήρατο ήδη ένα θρίαμβον μέ τόν Ηρώδη του και ο όποιος μάς δίδει και δεύτερον έργον του την Φραγκίσκαν.

Τό δραμα του Άνουόντιο, μη εκδοθέν άκόμη εις βιβλίον, γνωρίζομεν μόνον εκ κριτικών και εκ περιγραφών. Φαίνεται ότι ο συγγραφεύς της Γιοκόνδας ήθέλησε να μάς δώση όχι μόνον πλήρη εικόνα της άγάπης των δύο έραστών αλλά και του περιβάλλοντος τό όποιον τους περιρικνολοι. Η αλλη ή λαμπρά και ιστορική των Μαλατέστα παρουσιάζεται εις όλην της την πολυτέλειαν και ο μεσαιών της άγριότητος, τών πολέμων και τών θανάτων εκτυλίσσεται εμπροσθέν μας. Ο έρωσ, ο έχων κάτι τό τραγικόν, έχει και κάτι τό άφροδίσιον εις τό δραμα του Άνουόντιο και έχει μάλιστα και κάτι τό σκανδαλώδες, άν αναλογισθόμεν ότι εις Γενοβαν άπηγορεύθη και αυτή ή παράστασις του έργου. Όπως και ή «Δόξα» του Δ Άνουόντιο, τουουτοτρόπως και ή «Φραγκίσκα ή έξ Άρμινίου» είνε τραγωδία πλήρης ωραίων φράσεων, ήρωϊκού ύφους, αλλά και ιδεών και μορφής τρομακούσης τους θεατάς.

Όπως διάφορον είνε τό έργον του Φίλιπς. Ο άγγλος δραματικός έχορισε την άγάπην του Παύλου και της Φραγκίσκας από κάθε άλλο ξένον έπεισόδιον, παρημέλησε και απήν άκόμη την τοπικήν χροιάν, και τό έργον του, έξω τόπου και χρόνου, παρουσιάζει την αιώνϊαν τραγωδίαν του έρωτος του καταπιγόμενου από τους θεσμούς, την τραγωδίαν του Ρωμαίου και της Ιουλιέττας. Μία άτμόσφαιρα μάλιστα ποιήσεως και παραδόσεως κάνει τό δραμα αυτό τό όμοιά ή με όνειρον, να έχη κάτι τι μακρονόν, και διά τουτο περισσότερο άβρον και μελαγχολικόν συνάμα, δίδον δε ένα άρωμα ήρωϊκής και λεπτής καλλονής εις όλον τό έργον.

Οι δύο έρασται του Φίλιπς, άγνότεροι των του Δ Άνουόντιο, όμοιάζουν μάλλον μέ τους δύο έραστας του «Πελλέα και Μελισάνδης» του Μέτσεργκι, μέ δύο έραστας πρωτοπλάστους, άγνωστας τό κακόν, ύποκειμένους τυφλώς εις τό αισθήμα, άδύους και μοιραίους.

Ποία εκ των δύο είνε ή τελειότερα άντίληψις του έπεισοδίου αυτού τό όποιον έγραλεν ο Δάντης; Κανεις άκόμη δέν δύναται να εΐπη. Η Φραγκίσκα του Δ Άνουόντιο επαίχθη και έσυρίχθη, τό δραμα του Φίλιπς έτοιμάζεται να παιχθή όλον εις τό Λονδίον. Αλλά μήπως ή κρίσις του εκείνη είνε και κρίσις δικστική και μήπως άλλως τε την κρίσιν την δικστικήν της σημερον θά παραδεχθή άρα γε και ή άθανασία;

Τό πράγμα άπιστότατο είνε περιέργον ο άνταγωνισμός αυτός ο ίσως άσυνείδητος διά ποιητάς εις έν και τό αυτό θέμα, άποτελει κάτι τι όχι κοινόν εις την φιλολογίαν, άποδεικνύει δε άκόμη μίαν φοράν ότι τό ιστορικόν δραμα, όπως τό ιστορικόν μυθιστόρημα, ύφίσταται μίαν άφύπνισιν και μίαν αναγέννησιν και ότι έξαντλήσαντες και βαρυνθέντες τά θέματα της φαντασίας οι συγγραφαις, στρέφονται προς την ανεξάντλητον πηγήν της ιστορίας και άντλούν εκεί τους έρωτας, τά πάθη, τάς ήδονάς, τάς όδύνας αι όποια

συνετάραξαν τους πατέρας μας, τάς λησμονημένας τραγωδίας τάς όποιάς επαίξαν άληθώς επι της σκηνής του κόσμου άνθρωποι άποθανόντες πρό έκαστον τατηρίδιον.

Ε.

ΠΡΟΧΘΕΣ τό άπόγευμα έδόθη, κατά τά προαγγελθέντα, εις τόν Παρθασόν ή επί τη έκαστοντατηρίδι του Βικτωρος Ουγκώ τελετή.

Έκτός του κ. Παλαμιά, του άπαγγειλαντος ωραιότατον έλληνικόν ποιήμα, τό λουπόν της φιλολογικής εκείνης έσπεριδός ούδέν άλλο είχε τό έκτακτον, παρ' ότι διεσχίθη επί τό γαλλικώτερον, να εΐπωμεν ούτω, άρ' ού οι εις ούς άντεθή ο πανηγυρισμός της ήμέρας όμίλησαν, εις την γλώσσαν του μεγάλου ποιητού!

Δέν γνωρίζομεν άν αυτός ήτο ο καλύτερος τρόπος της εκδήλώσεως των προς την Γαλλίαν και τό περιφανές αυτής τέκνον ευγνωμόνων αισθημάτων μας νομίζομεν όμως, ότι μεταξύ τών λογίων μας δέν θά ήτο δύσκολον ο Παρθασός να εκλέξη τινά, όστις εις την γλώσσαν των πατέρων μας να έδιδε μίαν ιδέαν περί του ψάλτου του Κανάρη και του ύμνητου του Βότσαρη. Τούλάχιστον κατ' αυτών τών τρόπων δέν θά ένόμιζε κανεις ότι παριστάμενος εις την αίθουσαν του Παρθασού, εδρίσκειτο εις γαλλικόν έδαφος.

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΔΑΧΕΙΝ ΩΦΕΑΙΜΩΝ ΒΙΒΑΙΩΝ.

Έκ της λογοδοσίας, την όποιαν άνέγνωσεν έχορισε πρός τους έταίρους του Συλλόγου ο πρόεδρος κ. Δ. Βικέλας, μαθαίνομεν ότι κατά τό διάστημα των δύο τελευταίων ετών έξοδοϋθησαν 300,000 όφέλιμα βιβλία. Τό ποσόν είνε σημαντικόν, υποθέτομεν δε ότι ούτε αυτοί οι ήδραται του Συλλόγου δέν ήλιξαν ότι τά βιβλία των θά εκπληροφρόνουν τόσον εύρώς και εις διάστημα τόσον μικρόν. Τούτο άποδεικνύει την σοφην δραστηριότητα μεθ' ήν εργάζονται οι διοικόντες τόν Σύλλογον και ιδιαιτέρας ο κ. Βικέλας και ο κ. Δροσίνης, — άλλ' άποδεικνύει συγχρόνως και την φιλομουσίαν του ελληνικού λαού, την όποιαν έως τόρα ύπετιμώμεν.

Τά του Συλλόγου βαινον κατ' εύχήν: Αί δωρεαί εξακολουθοϋν γενναίαι, τό έτος έκλεισε μέ περισσεύμα, και επί της όδοσ Ακαδημίας εκτίσθη ωραία οικία, την όποιαν, δι' εύφοδς οικονομικού συνδυασμού, ο Σύλλογος ήμπορει να όνομάξη από τουδε Κατάστημά του, άγρότερον δε θά γίνη ιδιοκτησία του. Δέν μένει τόρα, παρ' αί εξακολούθησι ή εκδοσις των κεραμοχρόων τευχών' επί των μέχρι τουδε βάσεων, αι όποϊαν έδωσαν τόσον μεγάλα άποτελέσματα, ή και βάσεων καλλιτέρων, αι όποϊα θά δώσουν άκόμη μεγαλειότερα... Ίσως δέν θά ήτο όλως περιττή και κάποια προσοχή αόστηροτέρα περί την εκλογήν της ύλης. Ο σύλλογος άξιοι ότι εκδίδει βιβλία — διά τών λαών — και νομίζομεν ότι δι' αυτά χωρίς ύποστηρίζεσιν. Έν τούτοις εκ τών τριάκοντα περίπου τευχών, τά όποια έξέδωκεν έως τόρα, μόνον τρία ή τέσσαρα ή πέντε άν κρίνομεν αόστηρώς — εκπληροϋν τόν προσορισμόν των: Η «Λιρόπολις» του κ. Τσουντα μεταξύ τών άλλων, αι «Μελισσαι» του κ. Δροσίνης και ο «Άνθρωπος και τό σώμα του» τό όποϊον μετ' ήβρασαν εκ του Άγγλικού ο κ. Κοουσταντινίδης. Τό βιβλίον τουτο μάλιστα θεωροϋμεν ως τό λαϊκώτερον όλων. Είνε μεθοδικωτάτη εκλάκευσις της φυσολογίας, ήρωμένη μετά της ύγιεινής, εξ εκείνων τών όποϊών μόνον οι Άγγλοι κατέχουν τό μυστήριον. Νομίζομεν ότι τοιαύτα έργα πρέπει να προτιμώ ο Σύλλογος προπάντων δε να εκλέγη ως συγγραφαις ή μεταφραστάς εκείνων εκ τών λογίων μας, οι όποιοι έχουν τό τάλαντον του εκλαϊκευτού. Ο κ. Αιγινήτης

π. χ. είνε σοφώτατος άστρονόμος, αλλά και ο ήμιστα κατάλληλος διά να συγγράψη μίαν λαϊκήν άστρονομίαν, ως εκείνην την όποιαν μετέφρασεν εκ του Άγγλικού ο κ. Πάλλης. Τό ίδιον θά ελέγαμεν και διά τόν διαπρεπή χημικόν κ. Α. Δαμβέργην, ο όποιος δέν ήμπαρέσε να γράψη μίαν χημείαν διά τόν λαόν. Επίσης και ο κ. Αουκόδης, ο έξοχος νομομαθής και ο γλαφυρός συγγραφεύς, έγραψε τά «Καθήκοντα του πολίτου, μάλλον δι' όσους τά γνωρίζουν.

Κάθε εφαρμογή εις την άρχην είνε δύσκολος. Διά τουτο ελπίζομεν, ότι με τόν καιρόν, τά άληθή λαϊκά, τά άληθή όφέλιμα βιβλία του «Συλλόγου προς διάδουον ύφελίμων Βιβλίων» θά είνε πολυπληθέστερα. Περί τουτου μάς έγγρατάι ή πείρα, ή καλαισθησία και ή βοθή κρίσις των κ. κ. Βικέλα και Δροσίνης.

Και αίτησιν τινών εκ τών συνδρομητών μας παρατείνομεν την προθεσίαν, προς άποστολήν φωτογραφιών εις τόν προκηρυχθέντα διαγωνισμόν μας, μέχρι τέλους Φεβρουαρίου. Τούτο προς γνώσιν και εκείνων ούτινες δέν επρόφθασαν να στείλουν εμπροθέσμως.

ΑΔΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Κύριον Π. Γ.

Τό ποιήμά σας ωραϊον. Θά δημοσιευθή προσεχώς μαζί με τινά άλλα, υπό τών γενικών τίτλων «Ποιητικά Άπαρχαί.» Θ' άπεραδώσομεν ούτω εις τους νέους ποιητάς μίαν ή δύο σελίδας, επιθυμούντες να τους ένθαρρύνομεν διά τών «Παναθηναίων». Παρακαλείσθε μόνον να μάς στείλετε καθαρά τό όνομά σας διά να μη γίνη λάθος.

Κύριον Η.

Ο Όχιε δέν είνε βεβαίως διά τό καλάθι. Ο κ. Ξενοπόυλος, γράφων περί αυτού, είχαν υπ' όψιν όνόματα τά όποια είχε παρατάξει όλίγον άνωτέρω του Εδριπίδου, του Ίφην, του Χάουατριαν, του Σαίξπηρ κλπ. Αναμνήσεις δέν δύναται ο γάλλος δραματικός να καταταχθή μεταξύ αυτών' άλλ' όταν ήμποροϋμεν να εκλέγομεν τάς μεταφράσεις μας μεταξύ τών καλλιτέρων έργων, διατί να κατεργώμεθα έστω και όλίγας βαθμίδας;

Περίεργον.

Ο Σαρτοϋ δέν ήλθεν εις τάς Άθήνας ως Ιεραπόστολος' άπλούστατα εξέτελεσε τό πρόγραμμά του. Μάς ειπε και όλίγα όλόγυμνα τραγουδάκια. Σεις είχετε υπ' όψιν ότι πηγαίνετε εις τόν Παρθασόν. Άλλά πρότερον, αυτός ο Παρθασός είναι ύποχρεωμένος άνωτως να έχη τό ίδιον πρόγραμμα; Όλο ποιήσις και καλλιτεχνία και έπιστήμη και θεολογία; Διατί να μην έχομεν και οι Άθηναίοι ένα παριστόν θεατρικά νόστιμον και πολυτελές, γ' άκούμε τά τραγουδάκια μας; Και έσκέφθη πρακτικώτατα: Ο κόσμος ποϋ έχεται εδώ έχει και αυτός ανάγκην και να γελάση. Η πολλή σοβαρότης βλάπτει. Έπειτα, μεθασιον είναι σαρακοστή. Θά λυθοϋν αι άμαρτίαι μας. Άς κάνομε τόρα, ότι μποροϋμε να διασκεδάσων οι άνθρωποι. Ημεις εις ένα πράγμα τον κααίζομεν. Ελημονήσαν οι εϋλογημένοι να προσθέσων εις τά προγράμματά των, ότι μόνον μετημερισμένοι γίνονται δεκτοί. Τούλάχιστον τότε θά έντρέπετο καθεις μόνον τόν έαυτόν του.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ὁ ἐν Λευκωσίᾳ τῆς Κύπρου «Κυπριακὸς Σύλλογος» ἀναλαβὸν τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συλλογῆς ἐράνων ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ στόλου, διατυπώνει τὴν εὐγενῆ του ἰδέαν μετὰ ὄρατα αὐτὰ λόγια, δημοσιευθέντα εἰς τὸν «Κύπριον».

«Ἡ σκέψις εἶνε ὅπως, ὅταν, σὺν Θεῷ, συλλεγῆ ποσὸν τι, ἀρκοῦν πρὸς τὸν σκοπὸν, ναυπηγηθῆ τῇ κοινῇ πάντων συνεννοήσῃ, πολεμικὸν πλοῖον, ὅπερ νὰ δωρηθῆ τῇ μητρὶ ἡμῶν Ἑλλάδι ὑπὸ τῆς δεινοπαθοῦσης αὐτῆς θνηταῖος Κύπρου. Ἐνδεχόμενον τὸ ἐξ ἀπάσης τῆς Κύπρου συλλεγησόμενον ποσὸν νὰ ἄκορη τοιοῦτον, ὥστε νὰ ἐπαρκέσῃ πρὸς ναυπήγησιν θωρηκτοῦ, ἐνδεχόμενον ὅμως νὰ μὴ ἐπαρκέσῃ ἢ πρὸς ναυπήγησιν τινὸς ἐκ τῶν μικροτέρων εἰδῶν πολεμικῶν πλοίων. Ἀδιάφορον. Δὲν πρόκειται τόσον περὶ τοῦ μεγέθους τοῦ πλοίου, ὅσον περὶ τῆς ἰδέας, ὅτι παρὰ τὴν «Υδραν» τὰς «Σπέτσας» τὰ «Ψαρά» θὰ ἐδρίσκηται καὶ ἡ «Κύπρος», συμπολεμοῦσα καὶ συναγωνιζομένη, τελοῦσα δηλονότι καὶ αὐτὴ ἐν μέρος τοῦ Πανελληνίου ἀγῶνος, ἐλάχιστον ἴσως, ἀλλὰ πάντοτε συντελεστικὸν πρὸς εὐόδωσιν τῆς μεγάλης ἡμῶν ἰδέας».

Ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρία προτίθεται νὰ κάμῃ ἀνασκαφὰς εἰς τὸν παρὰ τὸ Θησεῖον χώρον, ὅπου ἐπιζέται νὰ ἔλθουν εἰς φῶς σπουδαιότατα εὐρήματα.

Μετὰ τὸ Πικέρμι ἡ Μεγαλόπολις μᾶς παρέχει νέον παλαιοτολογικὸν πλοῦτον. Πλείστα λείψανα ζώων, πελωρίων διαστάσεων, ἀνευρέθησαν ὑπὸ τοῦ παλαιοντολόγου κ. Σκουφόρου.

Ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος ἐδώρησεν εἰς τὴν Ρώμην τὴν προτομὴν τοῦ Γκαίτε. Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι προτίθενται νὰ δωρήσουν τὸν ἀνδριάντα τοῦ Δάντου εἰς τὴν πόλιν τοῦ Βερολίνου.

Ἐκ Βιτωλίων ἀγγεγέθη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ὅτι δύο Ἕλληνες ὑπήκοοι, καταδικασθέντες εἰς ἰσόβια δεσμὰ κατὰ τὸ 1889, ἔτυχον σουλτανικῆς χάριτος.

Παρὰ τὸ ἠλεκτρικὸν ἐργοστάσιον Φαλήρου, ἀνευρέθη μαρμαρινὴ κυκλικὴ βάσις, φέρουσα ἐπὶ τῆς ἀνω ἐπιφανείας κοίλωμα, ἐν τῷ ὅποιῳ εὐρίσκηται μεγάλη ὕδρια. Ἡ βάσις φέρει τὴν ἐπιγραφὴν:

ΔΗΜΟΣΤΡΑΤΗ ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ
ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΥ

Παρὰ τὴν βάσιν, τῆς ὁποίας τὸ ὕψος εἶνε 0,47, ἡ δὲ διάμετρος 0,79, εὐρέθη λέων μαρμαρινός, ὁ μεγαλύτερος τῶν εὐρεθέντων μέχρι τοῦδε, μήκους 1,55. Ὁ λέων εἶνε ἠκρωτηριασμένος κατὰ τὴν ρίνα καὶ ἄλλα τινὰ μέρη. Τὰ εὐρήματα μετεφέρθησαν εἰς Πειραιᾶ.

Ἡ δευτέρα καλλιτεχνικὴ Ἐκθεσις τοῦ Παρνασοῦ θὰ γίνῃ τὸν προσεχῆ Ὀκτώβριον ἀρχομένη τὴν 1ην καὶ λήγουσα τὸ τέλος τοῦ μηνός.

Ὁ φίλος καὶ συνεργάτης μας κ. Σπ. Λοβέρδος δωρήσθη διὰ βασιλικῆς διατάγματος δικηγόρος παρὰ τοῖς ἐν Ἀθήναις δικαστηρίοις.

Ἡ διοίκησις τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἀνέθεσεν εἰς τὸν κ. Γ. Ἰακωβίδην τὴν σύνθεσιν μεταλλίου, διὰ

τὰς προσεχεῖς ἑορτὰς τῆς ἑξηκονταετηρίδος τῆς Τραπεζῆς. Τὸ μὲταλλιον φέρει ἐπὶ τῆς μιᾶς ὀψευος τὰς μορφὰς τοῦ Γεωργίου Σταύρου, τοῦ Μάρκου Ρενιέρη, τοῦ Παύλου Καλλιγᾶ καὶ τοῦ κ. Στεφάνου Στρέϊτ, ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης τὴν πρόσοψιν τοῦ μεγάρου τῆς Τραπεζῆς.

Τὸ Στάγιον προετοιμάζεται διὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας τοῦ 1901. Ἰδρῦσον Στάδιον ἐπὶ τοῦ σχεδίου τῶν ἀρχαίων, περιλαμβάνον 30,000 θέσεις καὶ χώρον διὰ 80,000 θεατὰς ὀρθίους. Οἱ Ἀγῶνες θὰ διαρκέσουν δύο ἑβδομάδας. Θὰ προσηγηθῆ δὲ μεγάλη νυκτερινὴ ἑορτὴ ἐπὶ τῆς λιμνῆς Μίχιγκαν.

Ὁ φημισμένος βέλγος βιολιστὴς Ὁμόσον ἔρχεται, κατὰ πρόσκλησιν τῆς Μουσικῆς Ἐταιρίας, εἰς Ἀθήνας περὶ τὰ τέλη Μαρτίου ὅπως δώσῃ ὀλίγας συναυλίας εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ σωματείου τούτου. Οἴτω αἱ Ἀθηναί φιλοξενούν κατὰ σειρὰν ὅλους τοὺς μεγάλους καλλιτέχναις.

NEA BIBLIA

Ἐξεδόθησαν

ΤΕΥΧΟΣ ΚΑΗΡΟΔΟΤΗΜΑΤΩΝ ὑπαγομένον ὑπὸ τὴν διαχείρισιν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1902.

ΜΑΚΩΔΕΥ· ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ κατὰ μετὰφρασιν Ἐμμ. Ροῦδου. Τόμος Ε'. τεῦχος γ'. (Βιβλιοθήκη Μαρσλὴ ἀρ. τευχ. 155). Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1902.

ΣΥΜΒΟΛΑΙ Εἰς τὸ ΑΤΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ ἡ διορθωτικὰ καὶ ἐρμηνευτικὰ εἰς τὸ ἱστορικὸν κανταβριγιακὸν λεξικὸν ὑπὸ Π. Σ. Φουιάδου. Τεῦχος τρίτον. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1902.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ. Προλήψεις καὶ ἔθιμα κατὰ τοὺς τοχτοὺς καὶ βαπτίσεις, ὑπὸ Ἠλία Τριτσέλη. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1902.

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἱστορικῆς Ἐταιρίας. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1902.

ΤΟ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑ ΖΑΚΧΑΡΟΠΟΙΕΙΟΝ τῶν κυρίων Σόλωνος καὶ Γεωργίου Χρηστάκη Ζωγράφου. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1902.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ ὑπὸ Ἰωάννου Ἀραβαντινοῦ. Τόμος δεύτερος, τεῦχος πρῶτον. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1902.

Ἡ ΕΝ ΣΑΛΑΜΙΝΙ ΝΑΥΜΑΧΙΑ ὑπὸ Ναυτικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀπόψεως, ὑπὸ Περικλέους Δ. Ρεδιάδου. (Ἀθήναι 1902, Τυπογραφεῖον «Ἐστίας» Κ. Μάισερ καὶ Ν. Καργαδοῦρη, σφ. 10ον, σελ. 60 δφ. 2).

ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΑ ὑπὸ Ἀγγλέως Γ. Καραβία, ποιήματα. (Ἀθήναι 1902, Τυπογραφεῖον «Νομικῆς» Α. Χ. Βεργανίτου σφ. 16ον σελ. 93 δφ. 2).

Ἔνα.

LIBRI QUATUOR DE IMITANDO CHRISTUM AUCTORE THOMA A KEMPS, editio nova, cura et sumptibus Ferdinandi Philips, Geometrae et Technici. Philadelphiae, typis exscriptis prelium Praeconis Latini.

Μουσική

Ὑπὸ τοῦ καταστήματος τοῦ κ. Βελουδίου ἐξεδόθησαν δύο ἄσματα τετράραφα διὰ χορωδίας ἀνδρῶν «Εἰς τὴν Ἑλλάδα», τοῦ κ. Α. Βλάχου καὶ «Τὸ Μνήμα τῆς Κόρης» τοῦ κ. Γ. Δροσίη μελοποιηθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Α. Καμηλιέρη.